

ŻYDZI W SŁUŻBIE
RZECZYPOSPOLITEJ s. 12

KOŚCIÓŁ WOBEC
SAMOBÓJSTW s. 20

W IRANIE
WRZE s. 34

O. JACEK SALIJ:
SENS ŚMIERCI s. 38



06.11.2022

nr 45 (888)

cena 5 zł
(w tym 8% VAT)

NR INDEKSU 205 109

ISSN 1734-9079

www.idziemy.pl

idziemy

Bohaterowie naszej niepodległości

s. 10



KAROLINA
BRUCHNICKA

REŻYSERIA MICHAŁ KONDRAT

PROROK

PAŃSTWO VS NARÓD

reżyser: MICHAŁ KENDORAT
scenariusz: MICHAŁ KENDORAT, ANNA KENDORAT
muzyka: MARCEJ PASTEWKA
kostiumy: MARJA DUBIEK, BARTOSZ KSIĄŻKA
montaż: ANNA WIEJER, SŁAWOMIR SZYMAŃSKI
scenografia: TOMASZ MATYJASZ
dźwięk: BARTOSZ CHŁADKOWICZ
wyprodukowali: SŁAWOMIR SZYMAŃSKI, JERZYK, MARCIN TROJAK, TOMASZ SĄDEK, KATARZYNA ZAWAŁSKA, MICHAŁ MEYER, BARTOSZ BRUCHNICKI



W KINACH OD 11 LISTOPADA





ks. Henryk Zieliński

Niepodległość na sprzedaż?

Słowa św. Jana Pawła II o wolności, która jest nam dana i zadana, której nie można tylko posiadać i używać, ale trzeba ją ciągle zdobywać, zyskują dzisiaj wyjątkowe znaczenie. Brzmiały aktualnie, chociaż zostały wypowiedziane przed ponad ćwierćwieczem: 1 czerwca 1997 r. we Wrocławiu, podczas papieskiej pielgrzymki z okazji Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego. W obliczu rosyjskiej napaści na Ukrainę i groźby rozszerzenia agresji na kraje sąsiednie, w tym na Polskę, namacalnie doświadczamy, jak krucha jest wolność i niepodległość naszej ojczyzny i jak bardzo trzeba się o nią troszczyć.

Zasadniczo ani wśród polityków, ani w społeczeństwie nie ma sprzeciwu wobec kolosalnych wydatków, które ponosimy i przez wiele lat będziemy ponosić na obronność. Polska armia ma powiększyć swoją liczebność ok. dwukrotnie – do 300 tys. żołnierzy. Nadrabiając zaległości z kilkunastu lat, przeznaczamy miliardy złotych na zakup nowoczesnych samolotów, czołgów, transporterów opancerzonych, haubic, zestawów rakietowych i przeciwlotniczych. Zanim będzie za późno. Kupujemy gdzie się da i za ile się da, ponieważ żaden ze światowych dostawców uzbrojenia nie jest w stanie sprostać w pojedynkę skali i pilności polskiego zapotrzebowania. Tym bardziej nie są w stanie nadążyć z produkcją nasze rodzime fabryki.

Nie chodzi o budowanie imperium, choćby kontynentalnego. Nie mamy zamiaru – ani potencjału – żeby komukolwiek zagrażała: ani atomowej Rosji, ani bogatym Niemcom. Nie rościmy sobie pretensji do Wilna ani do Lwowa. Nasz stosunek do sąsiadów jest pod tym względem wręcz przykładowy. Wystarczy nam, że będą szanować polskie groby i prawa polskiej mniejszości. Oni już zaczynają to doceniać, coraz bardziej zależy im na naszej przyjaźni. Stajemy się w ostatnim czasie jednym z liczących się państw NATO – potencjalnie najpotężniejszego sojuszu militarnego na świecie. Pewnie i dlatego nie musimy jeszcze na dźwięk syren zbiegać do schronów, nie staliśmy się celem militarnej agresji Rosji. Ale doświadczenie pokazuje, że nie lekceważąc znaczenia sojuszy, powinniśmy liczyć głównie na samych siebie.

Jesteśmy gotowi w tej sprawie do poświęceń. Mamy zbyt żywą pamięć rozbiorów, klęski narodowych powstań, zsyłek na Sybir, okupacji niemiecko-rosyjskiej, mogił Katynia i krematoriów Auschwitz, czy wreszcie lat komunistycznego zniewolenia, żeby nie rozumieć, czym jest utrata niepodległości. Dodatkowo utwierdzają nas w tej świadomości informacje

z naszej wschodniej granicy o bestialstwie znanego nam agresora, który mimo upływu lat wcale się znacząco nie zmienił. Miliony Ukraińców, którzy uciekli do nas przed wojną, pozwalają nam osobiście doświadczyć, że są oni takimi samymi ludźmi, jak my. Mieli swoje domy, rodziny, pracę i marzenia i nagle ktoś postanowił ich tego pozbawić. Pośpiesznie wyciągamy wnioski z ich bolesnych doświadczeń, żeby nie być następnym celem rosyjskiego ataku. W tej kwestii jest ogólnonarodowa zgoda.

Zgody potrzeba jednak na wielu innych płaszczyznach, jeśli chcemy nie tylko reagować na zagrożenia, ale też systematycznie wzmacniać naszą niepodległość. Potrzebujemy jakiejś ogólnonarodowej umowy w sprawach dla Polski fundamentalnych i priorytetowych, które nie mogą podlegać partyjnym wojenkom. Trzeba wyciągać wnioski z naszej trudnej historii, kiedy to sąsiedzi bezlitośnie wykorzystali słabość i wewnętrzne rozdarcie naszego państwa oraz sprzedajność jego ówczesnych elit politycznych. Nie tylko wykorzystali, ale wszystkie te zjawiska stymulowali, posługując się propagandą, przekupstwem i przemocą. Widzieli w tym okazję do realizacji własnych celów i powiększenia swoich imperiów. Ale co się im dziwi, skoro nawet polscy posłowie głosowali za tym, co służyło interesom nie Rzeczypospolitej, ale jej zaborców? Synonimem tego, co w polskiej tradycji najgorsze i obrzydliwe, stała się Targowica, szukanie poparcia u obcych przeciwko Polsce. Kontynuacją tej fatalnej tradycji jest dzisiaj zabieganie eurodeputowanych z Polski o zablokowanie funduszy unijnych dla Polski w ramach Krajowego Programu Odbudowy. Wcześniej było blokowanie geotermii w Toruniu, bo zainicjował ją nie lubiany przez liberałów o. Tadeusz Rydzyk. Takich przykładów jest więcej.

W Niemczech, w USA czy w Izraelu polityk, który działa wbrew fundamentalnym interesom swojego państwa i narodu, zostaje definitywnie skreślony. Musimy także od polskich polityków wymagać bezwzględnej lojalności wobec Polski, jeśli nasza niepodległość ma nie być tymczasowa i na sprzedaż.

henryk.zielinski@idziemy.pl

06.11.2022 **idziemy** w numerze:

TEMAT NUMERU

Iskry Niepodległej – przedsięwzięcia Biura Programu „Niepodległa” s. 4

Bohaterowie naszej niepodległości – rozmowa z prof. Januszem Odziemkowskim s. 10

Bój o Eden nad Wisłą – Żydzi walczący o Polskę s. 12

MOJA WIARA

Gdzie ci ministranci? s. 8

Wsparcie bez oceniania – duszpasterstwo dla osób w kryzysie samobójczym s. 20



O. Jacek Salij OP:
Sens śmierci s. 38

Praktyczny ekumenizm – rozmowa ze zwierzchnikiem PKU, metropolitą Epifanuszem s. 54

NA CZASIE

Oświata – szansa dla Kościoła s. 18

W Iranie wrze s. 34

WARTO WIEDZIEĆ

Mogły rodaków na rzymskim cmentarzu Flaminio s. 36

W co się bawić? – znaczenie zabawy dla dzieci s. 23

Podróż pogromcy barbarzyńców – Piłsudski na Maderze s. 42

Ślina s. 43

**Czytanie nie kończy się na papierze! Najnowsze wiadomości i opinie na stronie www.idziemy.pl.
E-wydanie tygodnika można zakupić na stronach: www.eprasa.pl, www.egazety.pl.**

C o w tym roku przygotowało Biuro Programu „Niepodległa” na obchody Święta Niepodległości?

Po raz kolejny w przeddzień Święta Niepodległości, 10 listopada, organizujemy „Koncert dla Niepodległej”. Tytuł „Oczy duszy mojej” nawiązuje do obchodzonego Roku Romantyzmu Polskiego. Będzie można usłyszeć utwory romantyczne, przede wszystkim Adama Mickiewicza, we współczesnych aranżacjach muzycznych. Koncert będzie transmitowany w TVP i w Internecie, a po szczegóły zapraszamy na stronę www.niepodlegla.gov.pl.

Najważniejszym wydarzeniem kulturalnym przygotowanym przez nas na 11 listopada jest Festiwal Niepodległa. Wzdłuż Krakowskiego Przedmieścia w Warsza-



foto: „Niepodległa”/T. Tolbaczko

do nich większą wagę, wśród młodszego pokolenia trudniej o takie postawy.

Jak więc próbujecie trafić do młodego pokolenia?

Szukamy form przekazu, które będą atrakcyjne dla młodych ludzi. Stąd np. nasze produkcje filmów w technice wirtualnej rzeczywistości, powstało ich kilka przez te lata. Mamy projekt edukacyjny o nazwie Mobilny Wirtualny Teatr Historii „Niepodległa”. Specjalnie skonstruowana ciężarówka z nacząpą wystawienniczą, wypełniona interaktywnymi, multimedialnymi prezentacjami ciekawostek z naszej historii oraz stoiskami z hologramami, w ciągu dwóch lat odwiedziła sześćdziesiąt mniejszych miast powiatowych i gminnych.

Iskry Niepodległej

Z **Wojciechem Kirejczykiem**, dyrektorem Biura Programu „Niepodległa”, rozmawia Irena Świerdzewska

wie będą zorganizowane trzy sceny: muzyczna (z koncertami na żywo przez cały dzień), scena tańców ludowych oraz strefa animacji dla dzieci. W ramach Festiwalu pokażemy premierowo nowy film w technice wirtualnej rzeczywistości o początkach polskiego kina fabularnego. Przygotowaliśmy atrakcje na cały dzień – odbędą się przemarsze rekonstruktorów, parady taneczne, muzyka na żywo. Zapewnimy dużo wspólnej zabawy, która służyć ma pielęgnowaniu polskiej tradycji i kultury.

W całej Polsce w małych miejscowościach, w wielu miasteczkach powiatowych i gminnych, odbędą się obchody organizowane przez instytucje, organizacje samorządowe i pozarządowe, które otrzymały wsparcie w ramach naszego programu dotacyjnego.

W Święto Niepodległości o godz. 12.00 już po raz piąty zapraszamy wszystkich Polaków do akcji „Niepodległa do Hymnu”. Niezależnie od tego, gdzie się znajdziemy, zapraszamy, by gromadzić się z sąsiadami, rodziną, przyjaciółmi, w mniejszych lub większych grupach, w otwartej przestrzeni, i zaśpiewać „Mazurek Dąbrowskiego”. Każdy organizator takiego śpiewania może zgłosić swoje wydarzenie na naszej stronie internetowej, a my umieścimy taką informację w kalendarium na niepodlegla.gov.pl. Co roku dostajemy około tysiąca zgłoszeń, także z zagranicy. W tym dniu możemy symbolicznie zaśpiewać hymn razem na całym świecie.

Biuro „Niepodległa” powołane zostało, by wzmacniać poczucie wspólnoty obywatelskiej i tożsamości Polaków. Jak udaje się realizować ten cel?

Realizujemy Rządowy Program Wieletoletni „Niepodległa”, wspierając inicjatywy podejmowane przez duże instytucje kultury, muzea, teatry, filharmonie, ale także małe organizacje pozarządowe czy samorządowe, które korzystają ze środków w ramach tego programu. Projekty inspirowane oddolnie zazwyczaj odnoszą się do lokalnego dziedzictwa, lokalnych bohaterów, wydarzeń dziejących się na danym terenie.

W ciągu niemal sześciu lat naszej działalności odbyły się tysiące wydarzeń. Cel, jakim jest wzmacnianie wspólnoty obywatelskiej, to duże wyzwanie, które trudno zrealizować w krótkim czasie, pozostaje on wciąż aktualny.

Badania Narodowego Centrum Kultury monitorujące zmiany postaw społecznych w odniesieniu do symboli narodowych, obchodów świąt państwowych, naszych inicjatyw w ramach obchodów stulecia odzyskania niepodległości pokazują, że przywiązywanie do wartości, zainteresowanie historią jest powiązane z wiekiem badanych. Osoby starsze są bardziej zainteresowane historią, bardziej doceniają znaczenie wartości niematerialnych, przywiązują

Biuro „Niepodległa” kończy w tym roku zakrojony na pięć lat projekt obchodów jubileuszu stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Co dalej planujecie?

Podsumowaniu naszej działalności będzie służyć Kongres Niepodległa, który odbędzie się na przełomie listopada i grudnia tego roku na Stadionie Narodowym. W przyszłym roku przygotowujemy obchody 160. rocznicy powstania styczniowego, będziemy kontynuować projekty wzmacniające naszą tożsamość w oparciu o dziedzictwo i zachęcające do wspólnego świętowania. Planujemy też rozwinięcie naszego mobilnego projektu edukacyjnego. Dzięki dotacji prezesa Rady Ministrów mamy możliwość zakupu dodatkowych ciężarówek multimedialnych. Sądę, że w przyszłym roku uda się odwiedzić około stu miejscowości w Polsce z taką nowoczesną w formie i ciekawą w treści opowieścią o bohaterach Niepodległej – tych mniej znanych, naukowcach, sportowcach, ludziach kultury. Chcemy pokazać, że Polska i Polacy mają taki niezwykle gen wolności, innowacyjności i nieugiętości. Są w nas, jak je nazwaliśmy, Iskry Niepodległej, które jasno świecą w naszej historii. Każdy z nas może stać się taką iskłą.





Katedra Matki Bożej Arabskiej

fot. bahraipalpaist.org

Arabska podróż papieża

Pokój na ziemi ludziom do brej woli – to motto podróży apostolskiej papieża Franciszka do Bahrajnu w dniach 3–6 listopada.

Jest to mały kraj położony w Zatoce Perskiej, na archipelagu między Katarą a północno-wschodnim wybrzeżem Arabii Saudyjskiej. Jest też siedzibą wikariusza apostol-

skiego Północnej Arabii, obejmującego swą jurysdykcją Bahrajn, Kuwejt, Katar i Arabię Saudyjską.

Papież weźmie udział w zamknięciu „Bahrajńskiego Forum Dialogu: Wschód i Zachód na rzecz ludzkiego współistnienia” w kompleksie pałacu królewskiego Sachir. Spotka się z wielkim imamem Al-Azharu

oraz członkami Muzułmańskiej Rady Starszych.

W sobotę 5 listopada odprawi Mszę świętą na stadionie i spotka się z młodzieżą. Kolejnego dnia zaplanowano spotkanie modlitwne z biskupami, kapłanami, osobami konsekrowanymi, seminarzystami i pracownikami duszpasterskimi w kościele Najświętszego Serca Jezusowego w Manamie.

Papież odwiedzi też katedrę Matki Bożej Arabskiej w Awali, gdzie odbędzie się spotkanie ekumeniczne i modlitwa o pokój. Świątynię tę przed niespełna rokiem konsekrował ówczesny prefekt Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów kard. Luis Antonio Tagle. Mieści ona 2300 osób, oddalona jest o 20 km od stolicy Bahrajnu Manamy i została wybudowana za zgodą króla Hamada ibn Isa Al Chalifa, na подарowanej przez niego ziemi./bs

Wiara w Kościół

Nowy roczny program duszpasterski „Wierzę w Kościół Chrystusowy” rozpocznie się w pierwszą niedzielę Adwentu, czyli 27 listopada br. Jak zaznacza bp Andrzej Czaja, przewodniczący Komisji Duszpasterstwa KEP, hasło to wyrasta z analizy obecnej trudnej sytuacji Kościoła w Polsce.

Z myślą szczególnie o duszpasterzach przygotowano pięć zeszytów: teologiczno-pastoralny, liturgiczny, homiletyczny, katechetyczny i maryjny. Z kolei duszpasterstwo rodzin archidiecezji katowickiej opracowane materiały dla rodzin zamieściło w Internecie. Poszczególne diecezje i parafie będą mogły opublikować je na swoich stronach internetowych./KAI, bs



Krzysztof Ziemięć

w jej siedzibie było zwyczajowym spotkaniem pożegnalnym i powitalnym z okazji zakończenia czy rozpoczęcia misji niektórych z nich. I miało charakter rutynowy, a nikt z nikim o niczym nie rozmawiał.

Cóż. Można się uśmiechać, ale to nie pierwszy raz,

– czy nie potrafią – dostrzec naszego zaangażowania.

Niedawno rozmawiałem ze znajomym, który właśnie wrócił z Rzymu, ze zjazdu światowych delegacji wspólnot św. Idziego. On i cała polska grupa od miesięcy zaangażowana w niesienie pomocy wojennym ucie-

jakby nie słyszała, a potem uniękała polskich gości. Być może zrobiła tak, bo chciała przypodobać się ludziom z „Zachodu”, ponieważ tam, a nie w Polsce planuje się na stałe zakotwiczyć, wiedząc już, gdzie jest słońce.

Boli takie doświadczenie i brak sprawiedliwości na tym świecie. Ale tu kłania się też brak strategicznego myślenia zarówno polityków, jak i kościelnych hierarchów. Zbyt szybko uznaliśmy, że to, co normalne – bo okazywanie miłosierdzia jest jednym z fundamentów chrześcijaństwa – będzie przez świat jakoś docenione. Niestety, nie. Kościół też zbyt długo uznawał, że postawa wielu księży i wiernych nie jest powodem do chwalenia się. Do chwalenia może nie, ale informowania na pewno!

Dziś jeśli czegoś nie ma w mediach, to coś nie istnieje! Musimy się tej prawidłowości nauczyć. A politycy dodatkowo powinni działać w myśl hasła: w takich sprawach mniej Mickiewicza, więcej Mackiewicza.

Autor jest dziennikarzem TVP

Mickiewicz czy Mackiewicz?

Wizyta ambasadora Rosji Siergieja Andriejewa na przyjęciu w Nuncjaturze Apostolskiej w Warszawie wywołała falę komentarzy. – Istnieją rzeczy nieco bardziej nieuchwytnie niż protokół dyplomatyczny, między innymi niezapraszanie zbrodniarzy do stołu – mówił rzecznik MSZ Łukasz Jasina. – Stolica Apostolska i jej przedstawiciel nuncjusz apostolski mieli prawo tak zrobić, ale powinni się zastanowić nad tym, czy powinni to robić – dodał. Kiedy piszę te słowa, nie wiemy, czy to stanowisko zostanie przekazane nuncjuszowi. Sama nuncjatura uważa, że spotkanie ambasadorów

kiedy Watykan inaczej niż my tu w Polsce patrzy w kierunku Moskwy. Niestety. Zresztą, nie tylko Watykan. Kilka dni temu miałem okazję rozmawiać z analitykiem zajmującym się zawodowo relacjami ze Wschodem, który wrócił właśnie z delegacji do USA, zachwycony stosunkiem Amerykanów do nas i docenianiem tego, jak wygląda nasze zaangażowanie w sprawę ukraińską. Od militarnego po humanitarne. Może i elity amerykańskie naprawdę tak myślą, ale też nie wszystkie. I co nam z tego, kiedy te europejskie myślą zupełnie inaczej. Coraz częściej nawet ukraińskie elity nie chcą

kinierom, którzy schronili się w Warszawie, byli zbulwersowani. Znana im doskonale, bo

Zbyt szybko uznaliśmy, że okazywanie miłosierdzia będzie przez świat docenione.

obdarowana u nas wielką pomocą Ukrainka, w czasie swojego występu przed szerokim światowym gremium nawet słowem nie wspomniała o tym doświadczeniu! Zupełnie nic. Jakby właśnie przybyła do stolicy Włoch prosto z Chersonia. Dlaczego? On sam chciał zadać to pytanie, ale niestety kobieta

W SKRÓCIE

■ **Ostrzeżenia wobec Rosji.** Stany Zjednoczone bezpośrednio poinformowały prezydenta Rosji Władimira Putina o konsekwencjach użycia przez Rosję broni jądrowej – powiedział sekretarz stanu USA Antony Blinken w wywiadzie dla Bloomberg.

■ **Chińczyk nuncjuszem na Malcie.** Papież Franciszek mianował swego dotychczasowego przedstawiciela w Grecji, 72-letniego abp. Savio Hon Tai-Fai SDB, nuncjuszem apostolskim na Malcie. Dyplomata pochodzi z Hongkongu, w przeszłości kierował tłumaczeniem na język chiński Katechizmu Kościoła Katolickiego. Był członkiem zwyczajnym Papieskiej Akademii Teologicznej oraz Międzynarodowej Komisji Teologicznej.

■ **Zerwana umowa.** Białoruś zerwała umowę między rządem Republiki Białorusi a rządem Rzeczypospolitej Polskiej o uznaniu ekwiwalencji w szkolnictwie wyższym, równoważności stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki – poinformowały media białoruskie.

■ **Kłęska głodu.** Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) ostrzega przed wyniszczającą klęską głodu w Somalii. – Jeśli pół miliona dzieci nie otrzyma natychmiastowej pomocy, grozi im śmierć głodowa – powiedział dyrektor niemieckiej sekcji UNICEF Christian Schneider.

■ **Umowa przedłużona.** Stolica Apostolska i Chiny przedłużyły na następne dwa lata tymczasową umowę w sprawie mianowania biskupów. Porozumienie zostało podpisane w 2018 r. i przedłużone dwa lata później. Jego pełna treść pozostaje tajna.

■ **Zbliżenie Afganistanu z Izraelem.** Niektórzy przedstawiciele rządzącego Afganistanem Talibanu są skłonni nawiązać stosunki z Izraelem – poinformował portal Israel Today, powołując się na pragnącego zachować anonimowość przedstawiciela afgańskich władz.

■ **Nowe inwestycje w Rumunii.** Budowany w Decea w Siedmiogrodzie, w środkowej Rumunii, terminal logistyczny zostanie połączony z trasami do czterech europejskich mórz: Bałtyckiego, Czarnego, Północnego oraz Adriatyckiego – podały bukareszteńskie media. Jego budowa będzie kosztowała 35 mln euro. Udziały w niej mają przedsiębiorstwa z Dubaju.

■ **Chińscy szpiegowie w USA.** Ministerstwo Sprawiedliwości USA postawiło trzynastu Chińczykom zarzuty o udział w niezgodnych z prawem działaniach mających wspierać interesy Pekinu i szpiegostwo na rzecz Chin.

■ **Na pomoc Ukrainie.** Bank Światowy wyasygnował dodatkowe 500 milionów dolarów na pomoc Ukrainie w zaspokojeniu pilnych potrzeb w zakresie wydatków spowodowanych rosyjską inwazją 24 lutego i trwającą wojną.

PREZYDENT MACRON
W WATYKANIE

fot. PAP/EPN/Vatican Media Handout

Wojna na Ukrainie, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji humanitarnej, była tematem rozmów prezydenta Francji Emmanuela Macrona w Watykanie. Jego spotkanie z papieżem Franciszkiem trwało 55 minut. Po rozmowie z papieżem Macron spotkał się z sekretarzem stanu Stolicy Apostolskiej kard. Pietro Parolinem i sekretarzem ds. relacji z państwami abp. Paulem Gallagherem. „W czasie serdecznych rozmów w Sekretariacie Stanu skupiono się na problematyce

międzynarodowej, począwszy od konfliktu na Ukrainie, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji humanitarnej. Szczególną uwagę poświęcono regionowi Kaukazu, Bliskiemu Wschodowi i Afryce” – podało Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej. Francuskie media spekulują, że jednym z tematów watykańskich rozmów szefa państwa były również kontrowersje wokół przygotowywanej nowej ustawy o eutanazji we Francji i towarzyszącej jej ogólnonarodowej dyskusji.

MĘCZENNICA Z BRAZYLII

W Crato w stanie Ceará w północno-wschodniej Brazylii kard. Leonardo Steiner, arcybiskup Manaus, przewodniczył uroczystości beatyfikacji Benigny Cardoso da Silva (1928–1941). Została zamordowana w wieku trzynastu lat, opierając się molestowaniu seksualnemu ze strony nastolatka. Jest uważana za brazylijską Marię Goretti.

Była dzieckiem adoptowanym, pobożną i pilną uczennicą. Zginęła z rąk zabójcy, który wcześniej starał się o jej rękę. Zabójca został złapany i uwięziony. Pięćdziesiąt lat później wrócił na miejsce zbrodni, które



fot. archiwum

w międzyczasie stało się miejscem pielgrzymek, i wyraził skruchę.

POROZUMIENIE LIBANU I IZRAELA

Prezydent Libanu i rząd Izraela zatwierdzili umowę określającą granicę morską między krajami. Osiągnięta dzięki pośrednictwu USA umowa otwiera drogę do eksploatacji przybrzeżnych złóż gazu, która może złagodzić skutki ekonomicznego kryzysu, w którym znajduje się Liban. Porozumienie ure-

gułuje prawa do eksploatacji podmorskich złóż gazu ziemnego na obszarach wschodniej części Morza Śródziemnego, do których pretensje zgłaszają te dwa kraje, nieutrzymujące ze sobą stosunków dyplomatycznych. Na zdjęciu turyści w Rosh Hanikra na granicy Izraela z Libanem.



fot. PAP/EPN/Ated Safadi

fot. PAP/EPA/Sergiy Dolzhenko



PRZYWÓDCA NIEMIEC W KIJOWIE

Prezydent Niemiec Frank-Walter Steinmeier przebywał z jednodniową wizytą na Ukrainie, gdzie spotkał się m.in. z prezydentem Wołodymyrem Zełenskim (na zdjęciu). Gdy w czasie wizyty polityka w podkijowskiej Koriukiwce ogłoszono

alarm przeciwlotniczy, niemiecki przywódca wraz z merem Ratanem Achmedowem i grupą mieszkańców udał się do schronu. Tam Steinmeier mógł wysłuchać relacji mieszkańców na temat wojny i agresji, jakiej doświadczyli od Rosjan.

EL GRECO W BUDAPESZCIE

W Muzeum Sztuk Pięknych w Budapeszcie otwarta została wystawa osiemdziesięciu dzieł El Greca, które zostały przywiezione z wielu placówek muzealnych na świecie, m.in. z Luwru i Prado. Wśród eksponatów znalazł się obraz „Ekstaza św. Franciszka” z Muzeum Diecezjalnego w Siedlcach, jedyne dzieło tego twórcy w zbiorach polskich. Wystawa, czynna do 17 lutego 2023 r., ściąganie zapewne wielu miłośników talentu tego żyjącego w latach 1541–1614, mającego greckie korzenie hiszpańskiego malarza, rzeź-

fot. PAP/EPA/Zoltan Balogh



biarza i architekta. Na zdjęciu eksponowany na wystawie obraz „Obnażenie z szat”.

CYKLON W BANGLADESZU

Kilkadziesiąt osób zginęło z powodu cyklonu Sitrang, który uderzył w zachodnie wybrzeże Bangladeszu. Żywiol zniszczył około dziesięć tysięcy domów. Powstała fala sztormowa miała wysokość około trzech metrów, zalała nisko położone obszary przybrzeżne. Kilka dni przed uderzeniem Sitranga władze Bangladeszu

zarządziły masową ewakuację ludności, co pozwoliło ocalić życie wielu osobom. Większość zabitych została przygnieciona przez spadające drzewa. W ostatnich latach Azja Południowa coraz częściej doświadcza ekstremalnych zjawisk pogodowych, które powodują zniszczenia na dużą skalę.

fot. PAP/EPA/Monirul Alam



■ **Sankcje wobec Nikaragui.** Administracja prezydenta USA Joe Bidena zwiększyła presję gospodarczą na rząd prezydenta Nikaragui Daniela Ortegi poprzez szereg kroków wymierzonych w górnictwo i inne sektory gospodarki kraju.

■ **Zmarł następca ks. Mienia.** W wieku 61 lat zmarł 23 października po długiej chorobie ksiądz protorej Wiktor Grigorienko, proboszcz parafii św. Sergiusza z Radonieża w podmoskiewskiej osadzie Siemchoz. Jego poprzednikiem był tam ks. Aleksandr Mień, zamordowany w 1990 r., z którym zmarłego obecnie kapłana łączyły bliskie więzy rodzinne i pod którego wpływem wzrastał. Trochę się on również o pamięć o swym tragicznie zmarłym stryju.

■ **Młodzi palacze.** W Hiszpanii wśród uczniów szkół średnich papierosy pali ponad 30 proc., co uznawane jest za rekordowy wskaźnik nie tylko w skali kraju, ale całego świata.

■ **Gniazdo szpiegów.** Władze Wilna podjęły decyzję o wyburzeniu położonego w centrum miasta Domu Moskwy, który został wybudowany za rosyjskie pieniądze, ale nie został dotąd ukończony. „Państwo litewskie ma prawo i obowiązek zlikwidować to gniazdo szpiegów” – powiedział wicemer miasta Valdas Benkuskas.

■ **Mistrz czerni i światła.** W wieku 102 lat zmarł jeden z najważniejszych francuskich współczesnych malarzy abstrakcjonistów i grafików Pierre Soulages. Był nazywany mistrzem czerni i światła.

■ **Dyskryminacja szkół chrześcijańskich.** Od nowego roku subwencje dla chrześcijańskich szkół w Izraelu, do których uczęszczają także muzułmanie, druzowie, bahaści, zmniejszyły się do zaledwie 35 proc. wsparcia, jakie otrzymują placówki państwowe. Władze ustalają też możliwe maksymalne stawki czesnego oraz oceniają, komu przynależne jest stypendium pomocowe, czasem bez przekazywania na to odpowiednich środków. Jak wskazują miejscowe Kościoły, taka polityka pozostaje dziwna, zwłaszcza gdy równocześnie potwierdza się jakość tychże szkół jako należących do najlepszych w kraju.

■ **Oszczędności emerytów.** Analiza organizacji usług finansowych Northwestern Mutual wskazuje, że aby w USA żyć komfortowo na emeryturze, trzeba mieć oszczędności sięgające 1,25 mln dol. Przeciętny Amerykanin jednak na koncie ma na ten cel mniej niż 87 tys.

■ **Bez iluminacji w Budapeszcie.** W tym roku ulice i place w Budapeszcie nie będą miały dekoracyjnego świątecznego oświetlenia z powodu wysokich cen energii elektrycznej – zdecydowała rada miejska stolicy Węgier.

Serwis przygotowany na podstawie PAP, KAI i RV



Anna Meetschen

Gdzie ci ministranci?

Zazwyczaj na porannej Eucharystii w ciągu tygodnia w mojej warszawskiej parafii służy do ołtarza jeden starszy pan. Ministranci są, i owszem, ale zasadniczo w niedziele. I to też nie cały zastęp. Jak już jest kilku, to robi to wrażenie na uczestnikach liturgii.

W mojej wiejskiej parafii do Mszy świętej w tygodniu nie służy nikt, a w niedzielę trafi się jakiś ministrant najczęściej na Eucharystii dla rodzin. Wiem, jak patetycznie to brzmi, kiedy mówi się: „kiedyś to było...”, ale naprawdę kiedyś na każdej Mszy świętej niedzielnej, a także w tygodniu, wychodziło po kilku ministrantów (cała asysta), którzy prześcigali się w posłudze przy ołtarzu.

Obecnie takie sceny widziałam w parafiach diecezji tar-

nowskiej czy krakowskiej, spędzając urlop w górach. Tam jakby czas się zatrzymał. Do codziennej Eucharystii służyło kilku ministrantów w wieku nastoletnim – czy to była Msza święta o świcie, czy po południu, wraz z nabożeństwem majowym lub czerwcowym.

Tak jakby nastoletni chłopcy z południa Polski nie mieli co robić popołudniami, a ich koledzy z centralnej i zachodniej części kraju byli nader zaabsorbowani innymi, bardziej „korzystnymi” zajęciami. Co może być korzystniejszego dla rozwoju młodego człowie-

Ministrantura kształci charakter młodego człowieka, przygotowuje do przyszłego życia wartościami.

ka niż ministrantura? Siedzenie w Internecie po kilka godzin dziennie? Chyba wszyscy dostrzegają już w swoich parafiach ten smutny moment, kiedy ksiądz wychodzi sam do ołtarza.

Jednakże spadek liczby ministrantów nie jest zjawiskiem ostatnich lat, jak niektórzy chcieliby wierzyć. Medialne nagłośnienie skandali seksualnych wśród duchownych nie jest jedyną przyczyną tego, że coraz mniej rodziców posyła swoje dzieci – w Polsce głównie synów – do służby liturgicznej ołtarza. Może i w ostatnim czasie to był jeden z czynników, ale na pewno nie główny.

Wprawdzie w Polsce nie prowadzi się statystyk dotyczących liczby ministrantów lub ich dynamiki, ale już na przykład ostatni sondaż przeprowadzony przez niemiecki portal kościelny katholisch.de ukazuje, że 16 z 27 niemieckich diecezji boryka się z brakiem ministrantów i ministrantek w swoich parafiach

z powodu... pandemii. Okazuje się, że prawie dwa lata ograniczonych lub zawieszonych nabożeństw spowodowały, że wielu chłopców i wiele dziewczynek nie wróciło już do służby ołtarza, bo znaleźli sobie w tym czasie inne zajęcia. Z pewnością, tak jak w przypadku wiernych, którzy po pandemii nie wrócili do kościołów, jakaś część ministrantów też nie wróciła do służby ołtarza.

Ale problem jest jednak szerszy. Po pierwsze, żyjemy w czasach niespotykanego niżu demograficznego, a po drugie – co jest chyba ważniejsze – żyjemy w czasach szybko postępującej laicyzacji społeczeństwa oraz napędzanej wrogości i nienawiści do Kościoła, a także szerzej – do chrześcijaństwa.

Coraz więcej uczniów rezygnuje z lekcji religii, nie czując zainteresowania ani Bogiem, ani Kościołem. Jak więc mają służyć przy ołtarzu? Coraz więcej rodziców daje się przekonać medialnej propagandzie antykościelnej, że w Kościele jest samo zło, więc lepiej trzymać dzieci jak najdalej od niego. A to, że chociażby podstawowych wartości etycznych i moralnych nie nauczą się obecnie nigdzie indziej jak w Kościele – jawi się nie mieć większego znaczenia.

To, że ministrantura kształci charakter młodego człowieka, uczy odpowiedzialności i przygotowuje do przyszłego życia wartościami – także nie przekonuje. A przecież najczęściej powołań kapłańskich pochodzi właśnie z kręgów ministranckich czy wspólnotowych. To są kuźnie przyszłych powołań. I dlatego nie można dać się przestraszyć tym, którzy ostrzegają rodziców i dzieci przed Kościołem. Zawsze próbowano odciągnąć od niego młodzież, wiedząc, że młodzi są przyszłością Kościoła i świata. Naszą przyszłością. I jacy oni będą, takie będziemy my społeczeństwo i taki będzie nasz kraj. W którym da się żyć albo się nie da.

Kardynał odpowiada TVN

Dla mnie papież Jan Paweł II był wielki jako człowiek, wielki jako papież i wielki jako święty – napisał dziekan Kolegium Kardynalskiego kard. Giovanni Battista Re do dziennikarza telewizji TVN Marcina Gutowskiego, odmawiając udzielenia wywiadu tej stacji. „Dowiedziałem się ze zdumieniem o pewnych programach, które obrzuciły błotem postać papieża św. Jana Pawła II” – dodał wieloletni bliski współpracownik św. Jana Pawła II. Podkreślił wkład Ojca Świętego w walkę z wykorzystywaniem seksualnym małoletnich przez osoby duchowne.

„Jeśli chodzi o przejrzystość i stanowczość, z jaką papież Jan Paweł II odniósł się do problemu nadużyć, ograniczyć się tylko do przypomnienia jego postawy, gdy na początku roku 2002 dotarły do papieża wiadomości o skandalach w USA, dotyczące zwłaszcza archidiecezji Detroit. Jan Paweł II wezwał do Rzymu kardynałów ze Stanów Zjednoczonych. (...) Papież wysłuchał tego, co mu zrelacjonowano, interweniując i podkreślając jako dyrektywę wyrażenie «zero tolerancji w odniesieniu do nadużyć wobec małoletnich», a całe spotkanie zakończył przemówieniem, w którym stwierdził: «Ludzie muszą wiedzieć, że w stanie kapłańskim i życiu zakonnym nie ma miejsca dla tych, którzy krzywdziliby nieletnich»” – przypomniał kard. Re.

Marcin Gutowski jest autorem cyklu reportaży dotyczących przestępstw seksualnych w Kościele. Kopia listu sprzed paru miesięcy została przekazana Katolickiej Agencji Informacyjnej./wś



fot. Paweł Engländer/Pixabay



Dariusz Kowalczyk SJ

Antyjanowopawłowe ogłupienie

22 października wrzuciłem na Facebooka i Twittera następujący wpis: „Dziś wspominamy św. Jana Pawła II, papieża. Najczęściej zaglądam do następujących jego tekstów: List Apostolski «Novo millennio ineunte», Encyklika «Fides et ratio» i książka «Pamięć i tożsamość». A modłę się za jego wstawiennictwem szczególnie za małżeństwa i rodziny, oraz za Kościół i Polskę”. Niedługo trzeba było czekać, aby ktoś wrzucił mem pt. „Wojtyła i jego ulubieni pedofile”. Niestety, wielu ludziom, szczególnie młodym, katofobiczne media tak sprawły mózgi, że jak słyszą „Jan Paweł II”, to zaraz krzyczą: „Obrońca pedofilów!”. Wpisu atakującego papieża Polaka nie skasowałem, ale odpowiedziałem na niego w krótkich „żołnierskich” słowach. Na co jakiś internauta mnie zrugął, że nie powinienem tak reagować, ale podjąć refleksję, bo przecież Jan Paweł II musiał coś wiedzieć... Rozumiem, że można dyskutować, a czasem należy, z poglądami, z którymi całkowicie się nie zgadzamy. Ale są pewne granice. Jeśli pod merytorycznym wpisem z okazji liturgicznego wspomnienia Jana Pawła II ktoś mi pisze (czytaj: pluje), że „to obrońca pedofilów”, to uważam, że nie ma co owijać w bawełnę, tylko trzeba zapytać, czy to zła wola, czy też po prostu głupota.

Antykatolickie ogłupienie opiera się po części na specyficznym obrazie Kościoła. Według tego obrazu Kościół to taka w gruncie rzeczy zakry-
stia, gdzie wszyscy się znają.

Szefem w tej zakrystii jest papież. To on zatrudnia członków zakrystii, a w dodatku każdego dnia przegląda papiery z donosami, tak że wie o nich wszystko. A jako że ma władzę absolutną, to może jednym skinięciem wyrzucić z zakrystii tych, którzy

a ponownie – na polecenie Jana Pawła II – w 2000 r. W tej procedurze złożyli świade-
ctwo m.in. czterej biskupi dobrze znający McCarricka. Stwierdzono istnienie plotek, ale nie znaleziono żadnych dowodów na jakąkolwiek winę arcybiskupa. Zauważ-

na to zasłużyli. A zatem jeśli jakiś duchowny dopuszczał się niecznych czynów, to znaczy, że papież nic nie zrobił, ergo zataił sprawę, bo przecież „musiał wiedzieć”. Tymczasem Kościół katolicki to 1,2 mld wiernych, w tym ponad 400 tys. księży, tysiące podmiotów kościelnych, różnie umocowanych w przestrzeni prawa kościelnego i praw poszczególnych państw. W dodatku mówimy o ludziach i instytucjach rozproszonych po całym globie ziemskim. A zatem zakres papieskiej służby jest dużo większy niż zakres obowiązków prezydentów lub premierów największych lub nawet krajów. Jest zatem oczywiste, że papież w swojej polityce personalnej dotyczącej biskupów w poszczególnych krajach musi opierać się na różnych procedurach, opiniach, pracy wielu urzędów. Przy czym wbrew temu, co się mówi, urzędy kościelne wcale nie są rozrośnięte. Wręcz przeciwnie! Watykańskie dykasterie są zaskakująco małe w porównaniu z ministerstwami nawet małych krajów.

Jakiś internauta zaatakował mnie, że przecież Jan Paweł II o abp. McCarricku dowiedział się osobiście od kard. O’Connora. Rzeczywiście, kard. O’Connor napisał list do nuncjusza apostolskiego w USA, w którym informował o doniesieniach o homoseksualnych zachowaniach McCarricka, przy czym zastrzegł, że nie dysponuje dowodami. Sprawę badano w 1999 r.,

my, że chodziło o plotki dotyczące homoseksualizmu, bo pierwsze wiarygodne oskarżenia McCarricka o czyny pedofilskie pojawiły się w 2017 r. Sprawę badała też Kongregacja ds. Biskupów i stwierdziła, że abp McCarrick jest najlepszym kandydatem na arcybiskupa Waszyngtonu. Ponadto w tamtym czasie nie istniało żadne oskarżenie arcybiskupa ze strony organów państwowych. Wręcz przeciwnie – McCarrick cieszył się wielkim szacunkiem władz amerykańskich. Prezydent Bill

Clinton chwalił zaangażowanie humanitarne McCarricka na całym świecie i wspominał, że „był zaszczycony, że mógł go wysłać jako swojego przedstawiciela na rozmowy o wolności religii w Chinach”. W tej sytuacji obwinianie Jana Pawła II o to, że „broniał pedofila”, to cynizm albo głupota.

Bezrozumne albo świadomie oszczercze plucie na Jana Pawła II boli, bo mówimy o wielkim, zasłużonym dla Polski, Kościoła i świata człowieku, o świętym. Ale przecież sam Jezus, którego oskarżano o bluźnienie i bycie opętanym, zapowiedział: „Jeżeli Mnie prześladowali, to i was będą prześladować” (J 15, 20). Inna sprawa, że ataki na papieża Polaka w Polsce świadczą o chorobie wielu Polaków.

dkowalczyk@jezuici.pl

Autor jest profesorem Wydziału Teologicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregorianum w Rzymie

Apostata w kwestii aborcji

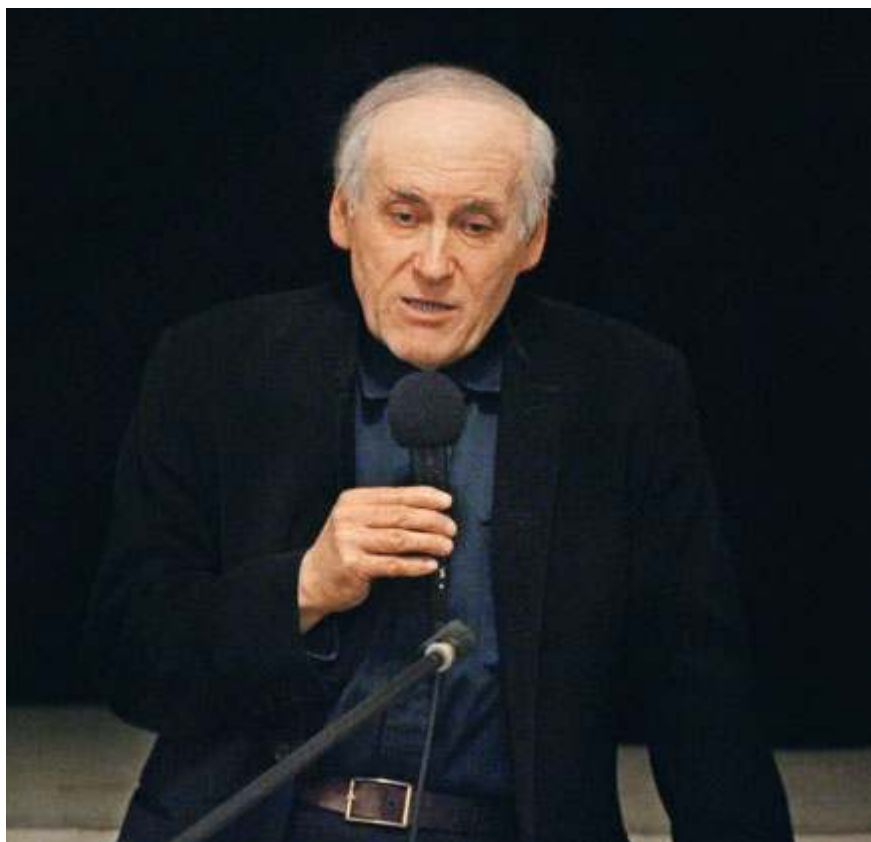
– Kiedy dobrowolnie zrywasz komunię z Kościołem Jezusa Chrystusa i jego nauczaniem, nie możesz udawać, że jesteś w komunii, gdy jest to wygodne... Jest to forma kłamstwa. Pan Biden nie jest w komunii z wiarą katolicką i każdy ksiądz, który udziela komunii prezydentowi USA, uczestniczy w jego hipokryzji – stwierdził abp Charles Chaput podczas sympozjum eucharystycznego w diecezji Arlington. Emerytowany arcybiskup Filadelfii oskarżył drugiego w dziejach USA prezydenta katolika o „apostazję w kwestii aborcji”. Dodał: – Nie jest on sam. Ale w zdrowym świecie jego wyjątkowe publiczne przywództwo sprawiłoby – lub powinno sprawić – że publiczne konsekwencje byłyby nieuniknione (...).

Arcybiskup odniósł się pośrednio do zapowiedzi złożonej przez Bidena 18 października, że podpisze radykalną ustawę aborcyjną, która zabraniałaby wszelkich ograniczeń tego procederu.

Abp Chaput zauważył, że wielu katolików, „którzy regularnie uczestniczą w niedzielnej Mszy świętej, nie wierzy już w prawdziwą Ofiarę lub prawdziwą obecność Pana Jezusa w Eucharystii. Zapomnieliśmy, kim jesteśmy jako lud wierzący. Jest to zarówno przyczyną, jak i symptomem dzisiejszego letniego ducha katolickiego w kulturze naszego narodu i w samym Kościele”. – Ale to może się zmienić i musi się zmienić, zaczynając od każdego z nas tutaj – dodał emerytowany arcybiskup Filadelfii./wś

Nie tylko Polacy zasłużyli się niepodległości innych państw, ale też inne narody – odzyskaniu naszej wolności. Na co mogliśmy liczyć już choćby podczas naszych narodowych powstań w XIX w.?

Mogliśmy liczyć na bardzo wiele sympatii, ponieważ po pierwsze, nasze powstania były skierowane przeciwko Rosji carskiej, która – jako ogromne państwo z niewyobrażalną armią – dla Zachodu była zawsze zagrożeniem. Po drugie, nie cieszył się popularnością carski absolutyzm. Dlatego w niemal wszystkich kręgach, nawet monarchistycznych, mieliśmy duże poparcie. Po upadku powstania listopadowego na Zachodzie pojawiło się wielu polskich emigrantów uchodzących przed carskim absolutyzmem. Było tam sporo przedstawicieli polskich elit, ludzi wykształconych, znających języki obce, a zarazem dzielnych żołnierzy. Wyrabiali oni dobrą opinię o Polakach. Nie bez przyczyny Juliusz Verne uważał, że „każdy Polak to prawie Francuz”. W 1863 r. mieliśmy w szeregach powstańców ochotników z wielu krajów



fot. Bernard Oleszek

Bohaterowie naszej niepodległości

Z prof. **Januszem Odziemkowskim**, historykiem wojskowości,
rozmawia Radosław Molenda

Europy. Wymieńmy choćby Francesco Giuseppe Nullo, Andrija Potiebniew czy Edwarda Nyáryego.

Ta pomoc miała znaczenie moralne, podnosiła na duchu. Jednak udzielenie pomocy Polakom groziło wojną europejską, ponieważ naruszało interesy trzech zaborców. Napoleon III po pokoju paryskim powiedział: „Polska to taki kraj, dla którego każdy chciałby coś zrobić i nikt nie robi nic”, a austriacki książę Klemens von Metternich, który uważał, że rozbiory Polski były wielkim błędem politycznym, mówił zarazem, że odbudowa Polski mogłaby doprowadzić do jeszcze większych nieszczęść, więc lepiej nie robić nic. Byliśmy przedmiotem rozgrywek politycznych. Współczuto nam, płakano nad nami, pięknie o nas pisano, ale nie mogliśmy liczyć na wystąpienie zbrojnego żądania państwa w obronie Polski. Jedyną osobą rzeczywiście dążącą w pewnym momencie do wskrzeszenia państwa polskiego był Napoleon Bonaparte, ponieważ silna Pol-

ska na Wschodzie stała się użyteczna dla interesów Francji.

Jak wyglądała pomoc Polakom, gdy w 1914 r. w Europie wybuchła wojna?

W dyplomacji – gdy chodzi o sprawę polskiej niepodległości – panował klincz. W pierwszych latach wojny światowej mocarstwa zachodnie uważały kwestię polską za wewnętrzną sprawę swego sojusznika, Rosji carskiej, dysponującej wielomilionową armią tak potrzebną Entencie. Nadal więc temat Polski odsuwany był na bok. Zmowę milczenia o Polsce przerwali Niemcy, którzy w 1916 r. zaczęli odczuwać brak rekrutów. Podjęli próbę pozyskania Polaków, którzy w ich opinii powszechnie nienawidzili Rosji i – jak dowiodły Legiony Polskie walczące

u boku armii austriackiej – byli dobrymi żołnierzami. Liczono na utworzenie milionowej armii polskiej, która pozwoliłaby państwom centralnym na odzyskanie przewagi w wojnie, stąd niezawierającym szczegółów aktem z 5 listopada 1916 r. Niemcy i Austria proklamowały zamiar

utworzenia samodzielnego państwa polskiego. To wymusiło reakcje mocarstw Ententy i ponownie wyniosło sprawę polską na arenę międzynarodową. Z kolei Rosja ponosiła klęskę, słabła. W lutym 1917 r. ogarnęła ją fala rewolucji, a nowy rząd rosyjski zgodził się na powstanie

państwa polskiego związanego sojuszem z Rosją. To pozwoliło prezydentowi Raymondowi Poincaré wyrazić zgodę na formowanie armii polskiej we Francji i wiosną tego roku powstanie armii polskiej.

W XIX w. udzielenie pomocy Polakom groziło wojną europejską, ponieważ naruszało interesy trzech zaborców.

Prof. Janusz Odziemkowski (1950) – historyk, wykładowca UKSW, były kierownik Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych. Członek Rady Programowej Instytutu Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego. W 2022 r. odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Utworzenie na nowo Polski postulował w Stanach Zjednoczonych prezydent Thomas Woodrow Wilson, wprowadzony w nasze sprawy przez Ignacego Paderewskiego, wielkiego propagatora polskiej niepodległości na Zachodzie. Ideę niepodległej Polski wsparł także parlament włoski oraz Wielka Brytania.

Co udało się zrobić dla Polski w Wersalu?

Wiosną 1919 r. dla Ententy nadrzędną sprawą było ustalenie warunków pokoju z Niemcami. Ścierały się dwie tendencje: brytyjska – nie osłabiać Niemiec, by nie stworzyć pola dla przewagi Francji na kontynencie, oraz francuska – maksymalnie osłabić Niemcy, by w przyszłości nie próbowały wziąć rewanżu na Francji. Polska była przez obie strony traktowana jako potencjalny sojusznik Francji, stąd Francja chciała stworzenia silnego państwa polskiego, Anglia – odwrotnie. W tych też kierunkach szła dyplomacja obu tych krajów.

Pomagała więc głównie Francja?

Jeszcze podczas działań wojennych w ręce Francuzów wpadały setki tysięcy jeńców niemieckich, a wśród nich spora grupa Polaków z zaboru pruskiego. Francuzi wydzielili dla nich odrębne obozy, dali im wiele praw i pozwalali Polonii prowadzić z nimi akcję oświatową usuwającą z nich „pruski nalot” i ożywiającą w nich nadzieję na wolną Polskę. Potem podobnie uczynili Włosi. Tak tworzyły się podwaliny pod przyszłą Błękitną Armię gen. Hallera. Sztandarowym zwolennikiem Polski dbającym po I wojnie światowej o naszą sprawę był Georges Clemenceau. Nienawidził Niemców, Polaków zaś darzył wielką sympatią, od czasu kiedy jako chłopiec zetknął się z polskimi emigrantami, słuchał ich opowieści o Polsce i walce o jej niepodległość. Nie można też pominąć zasług m.in. wspomnianego prezydenta Poincaré. Choć nie udało się przyznać Polsce Gdańska, dzięki pomocy dyplomacji francuskiej otrzymaliśmy Pomorze. Mogliśmy też liczyć na wsparcie Francji w walce o polski Śląsk.

A gdy chodzi o wojnę polsko-bolszewicką?

Francuzi kredytowali nam zakupy wielkiej ilości broni, sprzętu, amunicji. Spro-

wadzono z Francji kilka tysięcy dział, karabinów maszynowych, ok. 300 samolotów, setki milionów sztuk amunicji itd. To fakt, że na tym dobrze zarabiali, ale bez tych kredytów, których wysokość szacuje się na 575 milionów franków, nie byłibyśmy w stanie prowadzić wojny z bolszewicką Rosją. Nie było u nas wówczas ani jednego zakładu zbrojeniowego, ponieważ zaborcy rozmyślnie nie rozwijali tego przemysłu na ziemiach polskich jako ziemiach peryferyjnych.

Około tysiąca oficerów francuskich było też instruktorami wojska polskiego. Dzięki nim w czerwcu 1919 r. powstała Wojenna Szkoła Sztabu Generalnego w Warszawie. Niektórzy walczyli i polegali na polsko-bolszewickim froncie.

Wymieńmy jednak i angielskiego przyjaciela, Harry'ego Wade'a, który przyjechał do Polski jako członek misji wojskowej. Gdy zobaczył, co się w Polsce dzieje, stał się wielkim zwolennikiem polskiej sprawy, za co zresztą został z Polski odwołany. I dziś odnajdujemy w archiwach i brytyjskich, i polskich jego ciągle apele do Wielkiej Brytanii o pomoc Polsce zatrzymującej pochód bolszewii na Zachód. Moim zdaniem zasługuje on na pomnik w Warszawie.

Czy Zachód wpłynął także na losy powstania wielkopolskiego?

Decydującą rolę miało zmuszenie Niemców do wstrzymania działań wojennych w Wielkopolsce. Niemiecka machina wojenna podczas I wojny światowej została nadwątlona, ale nie złamana. Feldmarszałek Paul von Hindenburg deklarował, że ryzykując nawet ofensywę francuską na Zachodzie, jest gotów uderzyć na Warszawę, zniszczyć Polskę, która będzie śmiertelnie groźna dla późniejszego państwa niemieckiego, i zdusić powstanie wielkopolskie. Nasze obawy były tak duże, że wojska polskie dostały rozkaz gotowości do natychmiastowego odwrotu z frontu na Białorusi, ku Prusom. Na szczęście udało się zmusić Niemców do przyjęcia warunków traktatu wersalskiego. Wielką w tym zasługę miał szef francuskiego Sztabu Generalnego marszałek Ferdynand Foch, którego Józef Piłsudski uhonorował własnym krzyżem Virtuti Militari.

Obok dyplomacji byli jednak także konkretni, walczący z Polakami często ramię w ramię bohaterowie naszej niepodległości. Wymieńmy choćby tych z okresu wojny 1919–1921.

Towarzyszylimy nam w walkach z bolszewikami przedstawiciele wielu narodów. Oficjalnym sojusznikiem była armia Petlury.

Z Francji możemy wymienić wielu, a spośród nich warto wyróżnić gen. Paula Henrysa, od kwietnia 1919 r. do października 1920 r. szefa Francuskiej Misji Wojskowej (FMW) w Polsce, wielkiego przyjaciela Józefa Piłsudskiego. Bardzo pomagał, chociaż nie bardzo wierzył w polskie zwycięstwo nad Rosją. Drugim, o którym trzeba wspomnieć, był uczestnik walk polskiego Frontu Środkowego w sierpniu 1920 r., późniejszy generał Charles de Gaulle. W swoich listach zachwycał się bitnością Polaków podczas Bitwy Warszawskiej.

Trzeba wspomnieć o amerykańskich pilotach. To nade wszystko ppłk pilot Merian C. Cooper, który w 1919 r. pisał do Piłsudskiego: „Generał Piłsudski oddał życie za mój kraj, dlatego moją służbę Polsce, gdy ta walczy o wolność, rodzina moja traktuje jako obowiązek”. Cooper zebrał grupę kolegów i razem dołączyli do 7. eskadry myśliwskiej stacjonującej pod Lwowem. Ostatecznie uformowała się

z niej 7. Eskadra Myśliwska im. Tadeusza Kościuszki, w której znalazło się 21 amerykańskich i kilku polskich pilotów. Nie bez powodu gen. Budionny za głowę każdego z nich wyznaczył nagrodę, a na Cmentarzu Orłów Lwowskich stoi pomnik poświęcony tym z nich, którzy zginęli pod polskim niebem.

Towarzyszylimy nam w walkach z bolszewikami Włosi i przedstawiciele wielu innych narodów, jak np. ciemnoskóry Kameruńczyk pilot Sam Sandi. Nie wolno wśród nich zapomnieć o kilkuset Węgrach. Mielśmy węgierskich pilotów, kapitana administracji Wojska Polskiego Emánuela Korompaya – Węgry, który potem osiadł w Polsce, w 1939 r. znów zgłosił się do armii polskiej, dostał się do sowieckiej niewoli i zginął w Katyniu. Byli też gen. Nándor Taróczy, który uruchomił pociąg z bronią węgierską do Polski, oraz premier Pál Teleki, który m.in. wymusił na komisji alianckiej pozwolenie, by tę węgierską broń do Polski wysłać.

Mielśmy też oficjalnego sojusznika: liczącą ok. 20 tys. żołnierzy, ale bitną Armię Ukraińskiej Republiki Ludowej Symona Petlury. Rozumiał on, że wobec największego niebezpieczeństwa, jakim jest Rosja, trzeba odłożyć na bok wszystko to, co nas dzieli. Innym zaś symbolem polsko-ukraińskiego braterstwa broni w tamtym czasie był dowódca 6. Siczowej Dywizji Strzelców gen. Marko Bezruczko, obrońca Zamościa. Jego grób mamy w Warszawie.





Monika Odrobińska

Żyli na ziemiach polskich i choć nie zawsze dobrze znali język polski, bili się najpierw o niepodległość, potem o jej utrzymanie, wreszcie tracili życie jako polska elita – żydowscy żołnierze patrioci.

po 1918 r. roczniki oficerskie pełne są nazwisk żydowskich – w różnych stopniach rozmaitych formacji stanowili jakieś 7 proc. armii. Krzyżem Niepodległości za „nader wybitną działalność niepodległościową z bronią w ręku” w Legionach Polskich czy Polskiej Organizacji Wojskowej odznaczonych zostało znacznie powyżej tysiąca żołnierzy żydowskiego pochodzenia. Wielu otrzymało też odznaczenia wojskowe, na czele z *Virtuti Militari*.

Niektórzy „trenowali się” w bojach o ojczyznę od dzieciństwa, jak Jan Ruf, który w wieku dziesięciu lat brał udział w strajku o nauczanie w języku polskim w Częstochowie, a potem walczył w Legionach. Niektórych wychował dom, jak Romana Feldsteina, lwowskiego ucznia, członka POW, którego matka opłakiwała słowami: „trudno, tak go przecież wychowałam, aby Polskę kochał nade wszystko”. Z kolei ojciec poległych w odsieczy Lwowa w 1917 r. braci Alfreda i Henryka Pollaków, Samuel Pollak, współ-

panii wrześnieowej wziął udział jego brat. Niestety, dostał się do niewoli sowieckiej i trafił do obozu w Kozielsku, a stamtąd do katyńskich dołów śmierci. Podziwiam też Ajzeka Wolberga, którego postawa przypomina Janusza Korczaka. Ten oficer WP w getcie częstochowskim manifestacyjnie nosił polski mundur.

POLSKA, CO PRZYGARNEŁA

Wydawać by się mogło, że wśród żydowskich żołnierzy przeważali ci zasymilowani. – Na przeszło tysiąc biografii, które przestudiowałem, za zasymilowanych można uznać raptem kilkunastu – mówi Marek Gałęzowski. – Patriotyzm nie stał jednak w sprzeczności z wyznawaną wiarą i tradycją. Byli wśród nich ludzie różnych zawodów, często rzemieślnicy, bardzo wielu inteligentów. To nieprawda, że „dekowali” się na tyłach – walczyli na froncie, działali w służbie sądowej czy medycznej, przeważnie cieszyli się dobrą opinią wśród polskich przełożonych.

Bój za Eden nad Wisłą

Bronisław Szwarz, za współorganizowanie powstania styczniowego zesłany na Syberię, gdzie wiele lat później spotkał Józefa Piłsudskiego, po powrocie do kraju oświadczył, że w jego żyłach nie płynie ani kropla polskiej czy nawet słowiańskiej krwi, a wyznaje wiarę „ogólnie wyklętą”. „Po kiego więc (przepraszam) licha jestem Polakiem?” – pytał i odpowiadał: „Jestem Polakiem, bo mi się tak podobało, bo Polakiem być chcę, pomimo wszystkich przeszkód i klęsk”.

ZAHARTOWANI W BOJU

Od kiedy Polska straciła niepodległość, w szeregach powstańców i żołnierzy u boku Polaków stawali także Żydzi. W czasie Wiosny Ludów w Starej Synagodze w Krakowie Maurycy Krzepicki nawoływał: „Chwila tedy, kiedy Bóg ożywia ducha nadziei błogiej wskrzeszenia imienia i istnienia Polski, jest chwałą narodową również dla rodziny izraelskiej. W niebie jest jeden raj, ale na ziemi prócz Edenu nad Eufratem jest drugi Eden nad Wisłą”.

W dwudziestolecu międzywojennym funkcjonował Związek Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski. – Liczba jego członków wynosiła kilka tysięcy, ale była to tylko niewielka część wszystkich Żydów uczestników walk o niepodległość i granice Polski – mówi Marek Gałęzowski z Biura Edukacji Narodowej IPN, twórca scenariusza wystawy „Patrioci. Żołnierze. Żydzi” oraz autor książki „Żydzi walczący o Polskę” i „Na wzór Berka Joselewicza”. Do Legionów Polskich szli ochotnicy i na 40 tys. żołnierzy ponad 650 było pochodzenia żydowskiego. W Wojsku Polskim



fol. Polona

Romana Feldsteina, lwowskiego gimnazjalistę, żydowski dom wychował na polskiego patriotę

zakładał Związek Polaków Wyznania Mojżeszowego we Lwowie.

– Walter Munk bardzo słabo mówił po polsku, a gdy toczyła się spowodowana pomówieniem sprawa o usunięcie go z Wojska Polskiego, on właśnie dowodził artylerią pociągu pancernego „Zagończyków” w pościgu za bolszewikami po wygranej Bitwie Warszawskiej – tak o jednym ze swych ulubionych bohaterów mówi Marek Gałęzowski. – Pogonił wroga z Zamościa, sam niestety poległ. Ostatecznie został pośmiertnie odznaczony orderem *Virtuti Militari*. Niecałe dwadzieścia lat później w kam-

panii były motywy takiego Berka Joselewicza – pierwszego żydowskiego oficera Wojska Polskiego – czy Michała Landego – śmiertelnie ранego gimnazjalisty, który podczas demonstracji patriotycznej w 1861 r. podniósł krzyż upuszczony przez ранego demonstranta? – Wielu z nich pochodziło z zaboru austriackiego. Wśród legionistów patriotyzm ukształtowała z pewnością szkoła, zwłaszcza historia Polski w kształcie, jaki nadawał jej Szymon Askenazy – Żyd, który – jak pisał Jan Lechoń – jedną miał tylko dumę: że jest Polakiem, i jedno tylko pragnienie: by służyć Polsce – tłumaczy Marek Gałęzowski. – Ich postawę kształtowały też ruchy młodzieżowe, które od samokształcenia i wycieczek krajoznawczych przez dyskusje polityczne przeszły do tworzenia organizacji niepodległościowych.

Bronisław Mansperl „Chaber” w 1905 r. uczestniczył w strajku szkolnym, a nie chcąc studiować na rosyjskim uniwersytecie, wybrał medycynę na Sorbonie. Tam udzielał się w polskim środowisku niepodległościowym, by w 1914 r. znaleźć się w kompanii kadrowej. Razem z nią obalał rosyjskie słupy graniczne, wkraczając do Królestwa Polskiego. O wolną Polskę bił się w Kieleckiem, Tarnowskiem, Lubelskiem. Został zapamiętany, gdy po silnym ostrzale artyleryjskim spokojnie wyciągnął papierosa i częstując kompania, powiedział: „Ha, wola Boska, zapalimy papieroska!”. Choć zawsze na przedzie, nigdy nie był ciężiej ranny. Ale i na niego przyszła pora – zginął w listo-

Patriotyzm nie stał w sprzeczności z wyznawaną wiarą i tradycją.

rosa i częstując kompania, powiedział: „Ha, wola Boska, zapalimy papieroska!”. Choć zawsze na przedzie, nigdy nie był ciężiej ranny. Ale i na niego przyszła pora – zginął w listo-



Źydowski żołnierz Legionów Polskich w obozie w tomży w czasie modlitwy

padzie 1915 r. w Kuklach. Juliusz Kaden-Bandrowski tak o nim pisał: Mansperl był Żydem. „Istotnie, miał jeden wielki, prawdziwy, osobisty interes w walce za Polskę: przelewając za nią krew, pragnął sobie zdobyć do Niej prawo, którego nikt by mu odmówić nie śmiał”.

Żydzi legioniści w odezwie do młodzieży żydowskiej z 1915 r. pisali: „Gdy wybiła godzina dziejowa dla Narodu Polskiego, gdy zaświtała jutrenka swobody dla wszystkich mieszkańców ziem polskich bez różnicy stanu i wyznania, wtedy zrozumieliśmy, że obowiązkiem naszym (...) jest wyłączenie wszystkich naszych sił, że musimy wspólnie z Narodem Polskim wywalczyć sobie lepszą dolę i przyszłość. (...) I krwią naszą przelaną na polach bitew dowiedliśmy, że żyje w nas jeszcze godność ludzka i obywatelska, że my młodzież żydowska na ucisk i prześladowania narodu żydowskiego potrafimy odpowiedzieć z bronią w ręku. Pospiesziliśmy pod sztandary Legionów Polskich i wspólnymi siłami walczyliśmy o wolność Polski, (...) która nas przeszło 8 wieków temu przysparzała, tej Polski, która nie zna, co to gwałty i pogromy. Lecz niestety liczba nasza stosunkowo do liczby ludności żydowskiej na ziemiach polskich – jest zbyt mała. (...) Pamiętajcie, że Polska należeć będzie do tych, którzy o nią walczyć będą (...) Śladami Berka Joselewicza kroczcie! Do broni! Za wolność Polski! Za wolność wszystkich jej obywateli!”.

JOFFE, CZYLI MAŚLAK

Żydowski żołnierz walczył o granice RP między 1918 a 1921 r., w wojnie z bolszewi-

kami, strzegli niepodległości, służąc w Wojsku Polskim między wojnami – mieli tam dwóch „swoich” generałów. Wreszcie przyszedł wrzesień 1939 r. Niektórzy swoją postawą obalają stereotypy, jak gen. Bernard Mond, który w czasie niemieckiego ostrzału grzmiał do skulonych w rowie żołnierzy: „wstawać, panowie, głowy podnosić do boju!”. Inny – Filip Stern, lekarz pierwszego batalionu pod Koronowem – na polecenie zwierzchnika, by zamiast strzelać do wroga, opatrywał rannych, odrzekł: „Panie pułkowniku! I tak wszystkich nas wymordują. Lepiej ginąć z bronią w ręce”. Chwilę później już nie żył.

Szymon Joffe ukrywał się pod nazwiskiem Mieczysław Maślak. Mimo podwójnego zagrożenia wdał się w konspirację, w której dotrwał do powstania warszawskiego. Zginął 1 sierpnia 1944 r. jako jeden z pierwszych poległych powstańców warszawskich. Dwadzieścia pięć dni później zginął Jerzy Roman Żmigryder-Konopka „Poręba”, który tak chciał walczyć, że z mniej aktywnej kompanii przeniósł się na Stare Miasto, a jako wkupne przyniósł przyszłym kompanom worek papierosów.

Także na cmentarzu na Monte Cassino są groby z gwiazdą Dawida. – Z tych, którzy z ZSRR wyszli z armią Andersa, do Italii dotarła jedna czwarta, reszta została w Palestynie. Nie musiało oznaczać to niechęci wobec Polski, oni często byli rozdarci między dwiema

ojczyznami – tłumaczy Marek Gałęzowski. – Po wybuchu II wojny światowej niektórzy Żydzi zostali zamordowani jako przedstawiciele polskiej elity, trafili do niemieckich obozów

zagłady. Razem z tymi, z którymi walczyli w powstaniach śląskim, wielkopolskim, Legionach, z bolszewikami, zginęli za swój patriotyzm. Także listy katyńskie pełne są żydowskich nazwisk, jak pierwszy zauważył wybitny polski pisarz Józef Mackiewicz.

Spośród wszystkich mniejszo-

ści w polskiej armii Żydzi zawsze stanowili największy odsetek.

Gdy przebywający na uchodźstwie Polacy zastanawiali się, czy jest po co wracać do Polski rządzonej przez komunistów, uczestnik wielu walk o Polskę i historyk Henryk Wereszycki odpowiedział: „A kultura polska?”. Do przyjaciół pisał już z tej komunistycznej Polski: „Niewola, w której teraz żyjemy, jest znacznie bardziej niebezpieczna, niż ta poprzednia z XIX w. Tamta częściowo hartowała, ta w większym stopniu znieprawia”. Jako jedyny spośród tych Żydów, którzy walczyli o Polskę, doczekał III RP. Na pogrzebie tego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1990 r. odczytano list kondolencyjny od Jana Pawła II, z którym, jak pisał, łączyły go bliskie więzy.

Korzystałam ze źródeł: Marek Gałęzowski, „Żydzi walczący o Polskę”, Znak 2021; Marek Gałęzowski, „Na wzór Berka Joselewicza”, IPN 2010; katalog wystawy „Patrioci, żołnierze, Żydzi”

W SKRÓCIE

■ **Nowy blask.** Zabytkowy drewniany kościół św. Jana Chrzciciela, pochodzący z XVI w., znajdujący się na cmentarzu w Ołoboku, został gruntownie odrestaurowany.



fot. ekai

■ **Milion różańców.** Blisko 250 tys. najmłodszych z Polski i 865 tys. z całego świata wzięło udział w kampanii modlitewnej PKWP pt. „Milion dzieci modli się na różańcu”. W akcję włączyły się parafie, szkoły, przedszkola, pojedyncze klasy i całe rodziny.

■ **Nagroda rolników.** Janusz Byliński, działacz NSZZ RI „Solidarność” i Duszpasterstwa Rolników, były minister rolnictwa i gospodarki żywnościowej, inżynier ogrodnik i przedsiębiorca będzie tegorocznym laureatem Nagrody im. ks. bp. Romana Andrejewskiego.

■ **Bez adoracji na YT.** W chwili zamykania numeru (28 października) kanał telewizji katolickiej EWTN Polska na platformie YouTube, w tym kanał adoracyjny, od czterech dni był wyłączony. Według nadawcy Google Inc. wyłączyło go bez ostrzeżenia i bez podania wyraźnych powodów, a próba rozwiązania sytuacji nie przyniosła rezultatów.

■ **Ingres w Płocku.** Bp Szymon Stulkowski obejmie kanonicznie diecezję płocką 31 października. Ingres zaplanowany jest 26 listopada o godz. 11.00 w katedrze Wniebowzięcia NMP w Płocku.

■ **Marsz Niepodległości.** Tegoroczny Marsz Niepodległości 11 listopada w Warszawie poprzedzi Msza święta w klasycznym rycie rzymskim o godz. 10.00 w kościele Niepokalanego Poczęcia NMP przy ul. Garncarskiej 32. Przy rondzie Dmowskiego o godz. 13.00 nastąpi oficjalne rozpoczęcie Marszu, o godz. 14.00 pochód ruszy ulicami Warszawy na błonia Stadionu Narodowego.

■ **Senat o terrorze.** Senat jednoznacznie przyjął uchwałę o uznaniu władz Federacji Rosyjskiej za reżim terrorystyczny. Uchwała wzywa także społeczność międzynarodową do udzielenia wsparcia Międzynarodowemu Trybunałowi Karnemu, prowadzącemu dochodzenia wobec osób odpowiedzialnych za zbrodnie na Ukrainie.



fot. Wikipedia

OPRAWCA
POD OCHRONĄ

– Państwa niemieckie chroniły oprawców przed odpowiedzialnością za zbrodnie wojenne popełnione na polskich dzieciach. Camillo Ehrlicha, komendanta niemieckiego obozu koncentracyjnego dla polskich dzieci w Łodzi, zwolniono z więzienia, gdzie odsiadywał

dożywocie, już po sześciu latach, gdy podpisał zobowiązanie współpracy z energowską bezpieką Stasi. Z kolei jego zastępca Hans Heinrich Fuge, poddany denazyfikacji w RFN, został praktycznie oczyszczony z zarzutów – podkreśla dr Ireneusz Piotr Maj, dyrektor Muzeum Dzieci Polskich – ofiar totalitaryzmu, komentując odkrycia historyków swojej placówki na temat powojennych losów tych Niemców.

NA RORATY

Najbliższy Adwent od 27 listopada będziemy przeżywać pod hasłem „Wierzę w Kościół Chrystusowy”. Na tegoroczne Msze roratnie wydawnictwo Święty Wojciech, przy współudziale Caritas Polska, przygotowało specjalną adwentową makietę dla dzieci. Po złożeniu zyskuje ona formę okręgu, w którego centrum jest miejsce na postawienie wigilijnej świecy Caritas, przypominającej o potrzebujących. Makietę pokryta jest grafiką obrazującą ba-



fot. mat. pras. Caritas Polska

zylikę Świętego Piotra w Rzymie – miejsce, w którym bije serce chrześcijaństwa.

GMINA RODZINIE

Instytut Pokolenia opracował nowy model rozwoju wspólnoty dla samorządów, które chcą podnieść jakość życia mieszkańców i zmierzyć się z wyzwaniem demograficznymi. Pilotażowy program 6OFR mogą wdrożyć bezpłatnie, a zawiera on m.in. szkolenia z przygotowywania całonocnej strategii działań, komunikacji i zarządzania zmianą. Uzupełnieniem dla rozmów jest poradnik „Jak gminną moc moc wzmocnić”, który komplekso-



fot. mat. pras. Instytut Pokolenia

wo przedstawia podejmowaną problematykę: omawia filary koncepcji, przykłady jej oddziaływania, zawiera dokładny opis każdego z sześciu obszarów i wskazuje przykładowe rozwiązania wdrożenia modelu 6OFR w gminie.

OFIAROM, NIE KATOM

W miejscowości Folwark stanął sfinansowany przez IPN pomnik w hołdzie mieszkańcom gminy Prószków (pow. opolski), którzy zginęli i zostali zamordowani podczas walk

w styczniu 1945 r., oraz wszystkim ofiarom niemieckiego nazizmu i rosyjskiego komunizmu. Powstał w miejscu wyburzonego w marcu monumentu ku czci Armii Czerwonej.



fot. PAP/Krzysztof Świdorski



fot. ipn.gov.pl

NA RZECZ POLSKIEJ HISTORII

Simon Elmer, emerytowany oficer brytyjskiej policji zafascynowany historią Polski, od lat organizuje uroczystości rocznicowe, w tym coroczne Zaduszki na Polskim Cmentarzu Wojskowym w Newark. Klaus Leutner z Niemiec od początku lat 90. społecznie zajmuje się dokumentowaniem zbrodni niemieckich w okresie II wojny światowej i przywracaniem pamięci o ich ofiarach, szczególnie o Polakach. Helena Rogowska jest prezesem Stowarzyszenia „Polacy” w Kazachstanie. Wszyscy troje

to laureaci tegorocznej nagrody „Świadek Historii” dla osób i organizacji szczególnie zasłużonych dla upamiętniania historii narodu polskiego oraz wspierających IPN w działalności edukacyjnej i naukowej. Nagrody w Łazienkach Królewskich prezes IPN Karol Nawrocki wręczył także Stowarzyszeniu Włosko-Polskiemu Nowe w Marche (Włochy) oraz Muzeum i Archiwum Polonii Australijskiej. Pośmiertnie otrzymał je Antoni Rojowski z Rumunii – pierwszy prezes Polonii po rumuńskiej rewolucji.

SZLACHETNY ZAMIAST TĘCZOWEGO



fot. mat. pras. Centrum Życia i Rodziny

W odpowiedzi na „Tęczowy piątek” Centrum Życia i Rodziny zaproponowało „Szlachetny Piątek” – kampanię promującą szlachetność, czystość i wierność. By wyrazić publiczne wsparcie dla tych wartości, inicjatorzy akcji zachęcają do założenia na siebie 28 października czegoś białego. W mediach społecznościowych wystarczyło wrzucić swoje zdjęcie z białym elementem garderoby i opatrzyć je hasztagiem #SzlachetnyPiątek. Na stronie szlachetnypiatek.pl można znaleźć szereg wartościowych materiałów dla nauczycieli i rodziców. Publikacja „Chciałbym być sobą” prezentuje tragiczne historie osób, które w młodości, pod wpływem środowisk LGBT, dokonały operacji „zmiany płci” i dziś tego bardzo żałują.

KRAKOWSKI ŁAZIK

W Krakowie współzałożyciel i lider projektu Przemysław Walczyk zaprezentował tegorocznego zwycięzcę zawodów European



fot. PAP/Tukasz Capiński

Rover Challenge – łazik marsjański Kalman. Stworzyli go studenci zrzeszeni w Kole Naukowym AGH Space Systems. Kalman to drugi zbudowany przez nich łazik planetarny. Jest wyposażony m.in. w systemy wizyjne, umożliwiające zdalne sterowanie oraz dokumentowanie terenu. Zamontowany na konstrukcji manipulator pozwala na przenoszenie przedmiotów czy obsługę paneli. Dodatkowo platforma posiada tryb jazdy autonomicznej, w którym samodzielnie nawiguje do wskazanych współrzędnych bez konieczności uprzedniego poznania terenu.

■ **Upiększanie bez reklamy.** Nowe przepisy ustawy o wyrobach medycznych zakazują od przyszłego roku reklamowania w mediach tradycyjnych, social mediach i Internecie zabiegów i produktów medycyny estetycznej, w tym sprzętów specjalistycznych, m.in. implantów, wyrobów opartych na kwasie hialuronowym. Za złamanie przepisów grozić będzie kara nawet 2 mln zł.

■ **Koszt bezpieczeństwa.** Rekordowy budżet na siły zbrojne w 2023 r. przewiduje 98 mld zł (w tym roku to 58 mld zł). Pozabudżetowe 30–40 mld zł pozwoli na zakup uzbrojenia za granicą. Resort planuje zrekrutowanie 20 tys. żołnierzy, nie wliczając w to ochotników WOT.

■ **Razem w raka.** Polski minister zdrowia podpisał w Waszyngtonie umowę o współpracy z siecią amerykańskich ośrodków onkologicznych National Comprehensive Cancer Network, zakładającą współpracę w sprawie zastosowania najlepszych wytycznych w leczeniu chorób nowotworowych. Pozwoli to na szersze wdrożenie sprawdzonych sposobów leczenia.

■ **Oglądanie z symbolami.** Zarejestrowane w Polsce serwisy streamingowe TVP VOD, Player i Polsat Box Go po kilku miesiącach prac technicznych zastosowały się do rozporządzenia KRRiT. Przed wyświetleniem danej produkcji ostrzegają przed treściami, które mogą zagrazić rozwojowi nieletnich, za pomocą symboli: P (przemoc), S (seks), W (wulgaryzmy) i N (narkotyki). Przepisy nie dotyczą platform, które nie są zarejestrowane w Polsce. Netflix i Disney+ działają w oparciu o przepisy holenderskie, Amazon Prime Video jest zarejestrowany w Niemczech, natomiast HBO Max – w Czechach. Każda z tych platform we własny sposób informuje o zagrożeniach dla nieletnich. Czasami bardziej szczegółowo niż to wynika z rozporządzenia KRRiT, bo informując także o scenach z samobójstwami czy ze światłem stroboskopowym, które może wywołać atak padaczkowy.



fot. PAP/Krzysztof Świdorski

■ **Żegnamy Armię Czerwoną.** W Głubczycach (pow. opolski) zdemontowano pomnik poświęcony Armii Czerwonej. Podobne monumenty obalono w ostatnich dniach także w Bobolicach (Zachodniopomorskie) i Mokrem (gm. Szydłów, pow. staszowski).



Jacek Karnowski

Fasada demokracji

Parlament Europejski jest ciałem znacznie gorszym, straszniejszym, niż suma parlamentów narodowych państw członkowskich. Jest znacznie bardziej zideologizowany, mocniej skupiony na promocji rewolucyjnych planów. Przekonuje się o tym Polska, przekonują się Węgry. Nacisk europosłów był czynnikiem, który sprawił, że szefowa Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen wycofała się z porozumienia z Warszawą, które osobiście potwierdziła w czasie wizyty w naszym kraju.

Skąd bierze się ta szczególnie agresywność instytucji, która obraduje na przemian w Brukseli bądź w Strasburgu? Wydaje się, że partie lewicowe i skrajnie lewicowe wysyłają na ten odcinek szczególnie bojowych aktywistów. W PE owi bojownicy wzajemnie się nakręcają. Oderwanie od krajowych realiów, swoiste zawieszenie w próżni, sprzyja różnego rodzaju szaleństwom. Dużą rolę odgrywają także niejawnie powiązania i skrywane interesy, również ideologiczne. A wszystko to w warunkach pełni władzy i pastiszu demokracji.

Europosłowie konserwatywni podkreślali nie raz, że w Parlamencie Europejskim nie szanuje się podstawowych reguł demokracji. Mniejszość nie ma na nic wpływu, odmawia się jej przynależnych funkcji w prezydium i w komisjach, stosuje się ostracyzm. Ciało, które z takim zapałem wymachuje sztandarem demokracji, z klasyczną demokracją ma niewiele wspólnego. I z prawdą także nie. Dzień w dzień powtarzane są kłamstwa

na temat Polski, nasz kraj opisywany jest jako skrzyżowanie Białorusi z Iranem, i żadne wyjaśnienia nie pomagają. Rewolucyjna jacejka nie przejmie się rzeczywistością.

Jest źle, ale może być jeszcze gorzej. Opracowane w PE propozycje zakładają nie tylko

ujednoczenie procesu wyborczego w państwach członkowskich, ale także istotne nowości. Każdy wyborca będzie mógł oddać dwa głosy – jeden, aby wybrać europosłów w krajowych okręgach, oraz drugi, aby wyłonić 28 dodatkowych

Oderwanie od krajowych realiów, swoiste zawieszenie w próżni, sprzyja różnego rodzaju szaleństwom.

europosłów w ogólnounijnym okręgu wyborczym. Bez wątplenia to pierwszy krok do pełnego zerwania związku posłów z państwami narodowymi. Prawo do głosowania miałyby zostać przyznane już szesnastolatkom, a prawo do kandydowania – osiemnastolatkom, co jeszcze bardziej wzmocni elementy „pajdokracji”, ułatwiając manipulowanie niedojrzałymi wyborcami. Pojawia się także niejasny zapis mówiący o tym, że osiągnięcie równości płci na listach wyborczych powinno nastąpić „bez naruszania praw osób niebinarnych”. Teraz tymi propozycjami mają się zająć przywódcy państw na posiedzeniu Rady Europejskiej. Polska już zapowiedziała swój sprzeciw, argumentując, że są to zapisy niezgodne z naszą konstytucją, a niekiedy szkodliwe. Wprowadzenie stałego terminu wyborów w dniu 9 maja sprawiłoby, że głosowanie wypadłoby w dni powszednie, co w polskich warunkach oznacza gwałtowny spadek frekwencji.

Zmiany forsowane w Unii Europejskiej opisywane są jako budowa „federacji”. To opis wyjątkowo niecelny. Federalizm oznacza przyznanie określonych praw poszczególnym podmiotom. A my mamy proces odwrotny. To, co na początku przynależało państwu członkowskiemu, wlewa się do jednego kotła, w którym najwięcej do powiedzenia mają największy i najsilniejszy. Możliwość wpływu na sytuację w Parlamencie Europejskim przez wyborców w Polsce czy na Węgrzech już dziś jest iluzoryczna, a w przyszłości ma być jeszcze mniejsza. W tę samą stronę zmierzają propozycje dotyczące likwidacji prawa weta na poziomie unijnych szczytów i wprowadzanie wszędzie, gdzie się da, głosowania większościowego. To nie federalizm, ale centralizm. Państwa członkowskie sprowadzane są do poziomu, który przysługiwał krajom tworzącym austriacką monarchię w drugiej połowie XIX w. Mamy mieć prawo do drobnych regulacji, ale nie do zasadniczych decyzji.

Żyjemy w kryzysie demokracji, w czasach budowy nowej utopii. Lud, w imieniu którego rządzi lewica, dziś ma do powiedzenia mniej niż w poprzednich dwóch stuleciach. Najbardziej zdumiewa jednak fakt, że ta zakłamana fasada „arcydemokracji” okazuje się tak trwała i tak skuteczna. Mało kto widzi, że król jest nagi. Ale przyjdzie czas, gdy stanie się to jasne dla większości społeczeństw. Oby tylko pobudka nie była zbyt krwawa, zbyt naznaczona cierpieniem. Bo niestety, od jednej reguły nie ma ucieczki: utopie prowadzą do zbrodni. Już zresztą to widać. Masowo zabija się przecież dzieci nie narodzone, a dziesiątki tysięcy nastolatków okalecza się operacjami „zmiany płci”. Ten system ma swoje ofiary, a my nie możemy od tego odwracać wzroku.

Autor jest redaktorem naczelnym tygodnika „Sieci”

Oszczędności w kościołach...

Zgodnie z programem oszczędnościowym Kielc skromniejszy ma być w tym roku Jarmark Bożonarodzeniowy, nie będzie sylwestra, zostanie ograniczone oświetlenie dworca autobusowego i urzędów. Całkowicie wyłączone ma być oświetlenie dwunastu świątyń. Między godz. 23.00 a 5.00 prąd będzie wyłączony także w niektórych przestrzeniach miejskich, w tym rekreacyjnych, zielonych i miejscach pamięci. 

...i sklepach

Sieć dyskontów Netto Polska jako pierwsza ogłosiła, że skróci godziny otwarcia największej części swoich sklepów. Inne sieci handlowe takich planów nie mają; sklepy skupiają się przede wszystkim na oszczędzaniu energii dzięki np. ledowemu oświetleniu, wymianie otwartych chłodzi i lod na zamykane, własnym panele fotowoltaicznym. Skrócenia godzin pracy nie należy też spodziewać się na razie w galeriach handlowych – przekonują Wirtualne Media. Tam oszczędzać można przez zmianę temperatury w pasażach i sklepach, ograniczanie i czasowe wyłączanie oświetlenia elewacji, reklam, parkingów czy korytarzy technicznych. 



fot. PAP/Marcin Bielecki

Polskie Orły

W ramach wystawy „Polskie Orły” w tzw. magazynie otwartym Muzeum Narodowego w Szczecinie – Centrum Dialogu Przelomny można oglądać część kolekcji szczecinianina Tomasza Glińskiego. Inspiracją do powstania ekspozycji jest 104. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości. 

W obronie Matki Teresy

Uczestnicy Ruchu Solidarności z Ubogimi Trzeciego Świata „Maitri” wystosowali list otwarty do rektora Uniwersytetu Warszawskiego prof. Alojzego Z. Nowaka w sprawie artykułu profesora tej uczelni Stanisława Obirka w nr. 39 „Newsweeka”. Pod hasłem „Święta hipokryzja” Matkę Teresę i jej Zgromadzenie Misjonarek Miłości, pracujące z najbiedniejszymi, były duchowny przedstawił w nieprawdziwym, negatywnym świetle. „Od dziennikarza trudno oczekiwać miarodajnych informacji przy dość powszechnej dzisiaj pogoni za sensacją. Od profesora Uniwersytetu, w dodatku historyka, mamy jednak prawo oczekiwać staranności w sprawdzeniu faktycznego obrazu” – zauważają sygnatariusze pisma.

Zwracają się oni do przełożonego profesora o wyciągnięcie wobec niego stosownych konsekwencji m.in. za przeklejenie z innych źródeł kilkudziesięciu zarzutów wobec Matki Teresy i jej zgromadzenia, z których większość dotyczy świadomego unikania przez nie lub niewłaściwego zajmowania się bezdomnymi mimo posiadanych środków finansowych. Miało się to łączyć z manipulowaniem ludzką dobrocią i nadużyciami finansowymi, sięgającymi rzekomo prób ochrony przestępców finansujących ich działalność. To także informacje o rzekomym posiadaniu przez Matkę Teresę prywatnego samolotu oraz kupowanych domach. Członkowie „Maitri” tłumaczą, że w Warszawie od zawsze



foto: Wikipedia

działają w domach będących własnością archidiecezji. Na zarzut o noszeniu przez siostry habitów „aż zgniją” odpowiadają, że każda z nich ma dwie sztuki roboczego habitu-sari i jeden na wyjątkowe okazje, z których większość z nich rezygnuje. Nieprawdą jest też, jakoby miały się myć „pod jednym wiadrzem wody”. Każda z zakonnic dobrowolnie zgadza się na życie w warunkach takich, jak ich podopieczni. „Dla uściślenia: każda siostra ma swoje wiadro” – tłumaczą autorzy pisma.

Stanisław Obirek przytacza redaktora czasopisma medycznego „Lancelot” Robina Foxa, który w 1994 r., odwiedzając

Dom Umierających Ubogich, miał być „porażony” brakiem wiedzy medycznej osób tam posługujących. Nie dodaje już jednak, że miesiąc później dziennikarz opublikował do swojego tekstu komentarze trzech osób, które lepiej niż on znały sytuację w Kalkucie. Sam przyznał, że Matka Teresa przyczyniła się do tego, że na ulicach umierało mniej osób, a ludzie stali się wrażliwsi na cierpienie innych.

Według sygnatariuszy listu prof. Obirek powołał się m.in. na argumenty Aropua Chatterjee, którego krytyka Matki Teresy w czasie jej procesu beatyfikacyjnego nie znalazła odzwierciedlenia w faktach. Informację o rzekomo posiadanych przez świętą 100 mln dol., z których jakoby tylko 5 proc. przeznaczała na biednych, profesor czerpał ze źródła, na które się powołuje, w sposób wybiórczy i niechlujny. Tam bowiem mowa jest o majątku wahającym się od 3 do 100 mln dol., bez zakotwiczenia ich w czasie i miejscu, choć wiadomo, że zgromadzenie prowadzi kilkaset domów pomocy w ponad stu krajach.

Podpisani pod listem od 47 lat związani są z dziełem Matki Teresy, jedna z nich знаła świętą osobiście od 1975 r., pracowali w jej placówkach w Polsce i w Indiach. Przedstawione w „Newsweeku” zarzuty nie mają potwierdzenia w ich doświadczeniu. „Profesor Uniwersytetu miał możliwość konfrontacji zasłyszanych plotek z rzeczywistością. Jeśli tego nie dokonał, świadczy to o jego nierzetelności i bardzo miernym warsztacie naukowym”, czym psuje dobre imię uczelni – kończą list jego autorzy.

1

Dobro Kościoła

W bazylice archikatedralnej we Fromborku, która po zniszczeniach sowieckich i celowych zaniedbaniach PRL przechodzi renowację, odbył się I Kongres SACRIS – Dobra Kościoła (Troska i odpowiedzialność). – Szczególnie dzisiaj, kiedy przeżywamy wielką sekularyzację, potrzeba

systemowych działań na rzecz rechrystianizacji Europy. Nasza proaktywna postawa jest wyrazem naszej odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń – powiedział br. Zdzisław Duma OFMCap, jeden z inicjatorów wydarzenia.

Materialnym wyrazem tej postawy było podpisanie Karty Kongresu, która jest osobistą deklaracją do wsparcia działań na rzecz Dóbr Kościoła. Do grona kilkudziesięciu sygnatariuszy Karty należą m.in. abp Józef Górzyński, ks. prof. Paweł Bortkiewicz TChR, wiceprezes Zarządu Poczty Polskiej Wiesław Włodek, Krzysztof Ziemięc.

Podczas kongresu wiceprezes Zarządu Poczty Polskiej zaprezentował znaczek pocztowy „Boże Narodzenie 2022” ze sceną Narodzenia Pana Jezusa, która jest jedną z kwater gotyckiego ołtarza katedry we Fromborku. Organizatorami Kongresu były Pomorskie Stowarzyszenie Wspólna Europa (PSWE) z Gdańska oraz spółka Apella SA.

foto: SACRIS



foto: PAP/Darek Delmanowicz

Kolega Borsuka

Na poligonie w Nowej Dębie zaprezentowano ciężki bojowy wóz pchoty AS-21, produkowany przez południowokoreańską firmę Hanwha. Pojazd dołączy do lżejszego Borsuka.

1



Kazimierz Dadak

Do „strajku” nauczycieli nie doszło, co z jednej strony jest dobrą nowiną, bo nie ma przerwy w nauczaniu i rodzicom spadł kamień z serca. Niemniej fakt ten odłożył na przyszłość debatę o stanie rodzimej oświaty.

i średnie około 6800 zł. Zatem nawet po tej ogromnej podwyżce uposażenie nauczycielskie trudno uznać za oszałamiające.

Wypada nadmienić, że mimo tak poważnych nakładów ze strony podatnika w 2019 r. osoby prywatne z własnej kieszeni dodatkowo wydały na szkolnictwo około 350 mln euro. Dla porównania w Finlandii prywatne wydatki były bliskie zeru. Bez przesady można zatem stwierdzić, że w zakresie wydatków na szkolnictwo podstawowe polskie społeczeństwo należy w Europie do bardzo szczodrych. Tymczasem do niedawna płace w tej branży były głodowe. Minister Czarnek zapewnił, że w wyniku tej podwyżki średnie uposażenie dla najniżej zarabiających nauczycieli wzrośnie o 35 proc., czyli przed tą podwyżką przeciętne zarobki brutto

W polskiej szkole promuje się wiedzę faktograficzną, a pomija wyrabianie analitycznego myślenia i ciekawości świata.

pierwszym przypadku w UE aż 22,3 proc. uczniów osiągnęło niskie oceny, podczas gdy dla Polski ten wskaźnik wyniósł tylko 13,8 proc. Było to odrobinę gorzej niż w przypadku Finów (12,9 proc.), ale znacznie lepiej niż u Niemców (19,6 proc.) i Francuzów (20,5 proc.). W przypadku rozumienia tekstu tylko 14,7 proc. polskich piętnastolatków wykazało się bardzo słabymi osiągnięciami, co znowu było nieco gorzej niż u młodych Finów (13,5 proc.), ale znacznie lepiej niż w przypadku Niemców (20,7 proc.) i Francuzów (20,9 proc.) i od średniej dla UE (22,5 proc.).

Niestety, jest i druga strona oświatowego medalu. Polska młodzież ma bardzo negatywny stosunek do szkoły, odsetek uczniów wykazujących chęć wagarowania jest niesłychanie wysoki. O zmęczeniu szkołą świadczą również

Oświata – szansa dla Kościoła

Zacznijmy od sprawy będącej w granicach kompetencji niżej podpisanego, czyli finansów, i dokonajmy rzeczy w Polsce mało popularnej – przyjrzyjmy się, jak w tym zakresie radzą sobie inne nacje.

GDZIE TE PIENIĄDZE?

Pierwsze, co przychodzi na myśl po rzuceniu okiem na statystyki Eurostatu, to tytuł słynnego przeboju Danuty Rinn „Gdzie ci mężczyźni”, tyle że w miejsce mężczyzn podstawiamy pieniądze. „Gdzie te pieniądze się podziewają?”.

W 2019 r. – ostatnim, za który są podane dane – sektor publiczny w Polsce, czyli podatnik, na szkolnictwo podstawowe wydał 1,25 proc. PKB, podczas gdy średnia dla UE (27 państw) wyniosła tylko 1,05 proc. Na przykład we Francji wydatki na ten cel sięgnęły 1,17 proc. PKB, w Niemczech niemal połowę tego, co nad Wisłą (0,68 proc.), natomiast w Finlandii, której szkolnictwo powszechnie uchodzi za wzorcowe – 1,41 proc., a więc różnica nie była miażdżąca. Powyższe dane odzwierciedlają względny wysiłek (w stosunku do PKB), a nie wartości absolutne, niemniej dane te winny także stanowić wskaźnik płac w danej branży.

Strajk został zażegnany, ponieważ ministerstwo bardzo poważnie podniosło płace i od 1 września początkujący nauczyciel ma zarabiać co najmniej 3424 zł brutto. Natomiast nauczyciel mianowany może liczyć na uposażenie zaledwie o 200 zł wyższe. Nauczyciele dyplomowani (najwyższa kategoria) obecnie mogą liczyć na minimalne zarobki w wysokości nieco ponad 4200 złotych

dla początkujących nauczycieli kształtowały się w granicach 2600 zł.

W Europie nauczyciele należą do dobrze płatnych zawodów. Na przykład w Finlandii rozpoczynający karierę po uzyskaniu zaledwie licencjatu otrzymują brutto 1750 euro, natomiast osoba z magisterium otrzymuje ok. 60 proc. więcej. Ponad 50 proc. (mediana) nauczycieli w Finlandii zarabia ponad 3640 euro miesięcznie. Podobna sytuacja panuje w Niemczech; początkowa płaca dla nauczyciela z licencjatem wynosi około 1300 euro, ale dla osoby z magisterium – prawie dwa razy więcej. W tym kraju mediana nauczycielskich zarobków wynosi 3060 euro.

Zatem ponownie zadajmy pytanie: gdzie się podziewają pieniądze polskiego podatnika?

WYNIKI NAUCZANIA

Biorąc pod uwagę niesłychanie niskie płace w branży, zaskakują wyniki nauczania. W badaniu przeprowadzonym w 2018 r. przez OECD (PISA – Programme for International Student Assessment; kolejne, planowane na 2021 r., nie odbyło się z powodu pandemii) rodzime piętnastolatki wypadły znakomicie.

W zakresie wiedzy z matematyki w UE średnio 22,9 proc. badanych zanotowało niskie wyniki, podczas gdy wśród polskich uczniów wskaźnik ten wyniósł zaledwie 14,7 proc. Był to rezultat lepszy niż dla ich fińskich rówieśników (15 proc.) i zdecydowanie lepszy niż dla Niemiec i Francji (odpowiednio 21,1 i 21,3 proc.).

Podobnie miały się sprawy w zakresie nauk ścisłych i zdolności rozumienia tekstu. W tym

to, że bardzo mało młodych ludzi myśli o karierze naukowej.

Wyniki badań PISA są zgodne z obserwacjami, że w polskiej szkole promuje się wiedzę faktograficzną – bo taki charakter mają testy PISA – a pomija wyrabianie analitycznego myślenia i ciekawości świata. Dotyczy to także całkiem przyziemnych kwestii, na przykład w porównaniu z ich zagranicznymi rówieśnikami (badania obejmują także pozaeuropejskie kraje zrzeszone w OECD i Chiny) polscy uczniowie charakteryzują się bardzo niską wiedzą z zakresu ekonomii i finansów.

Generalnie, rodzimy system oświatowy jest skuteczny we wbijaniu uczniom do głowy wiedzy encyklopedycznej, ale dużo gorzej sprawdza się w zakresie przekazywania wiedzy ogólnej.

KOŚCIÓŁ I OŚWIATA

Ta sytuacja wydaje się stwarzać idealne warunki dla instytucji takiej jak Kościół katolicki. Jest to instytucja o zasięgu globalnym i prowadzi działalność oświatową na całym świecie. Stąd naturalną rzeczą winna być wymiana doświadczeń i przejmowanie najlepszych wzorców.

W USA sieć szkół katolickich jest ogromna. Ma to miejsce pomimo tego, że państwo traktuje je po macoszemu i jak tylko może unika finansowego wspierania, co skutkuje podwójnym opodatkowaniem – obywatel płaci podatki na szkolnictwo publiczne i potem musi dodatkowo łożyć na szkoły parafialne. Niemniej katolicka oświata jest atrakcyjna, także dla osób innego wyznania,



fot. Pixabay

ponieważ uchodzi za lepszą od publicznej. Szczególnie dotyczy to szkolnictwa średniego.

Katolicka oferta edukacyjna obejmuje także szkolnictwo wyższe i szereg katolickich uniwersytetów należy do amerykańskiej czołówki. Można zatem wysnuć wniosek, że Kościół nad Wisłą ma wzór do naśladowania. Niestety, niewiele wskazuje na to, żeby obce wzorce były przenoszone na polski grunt.

Można odnieść wrażenie, że Kościół w Polsce ma stosunek do tej palącej sprawy taki, jaki

mają Kościoły w innych europejskich krajach – pozostawia tę sprawę państwu. Ma to miejsce mimo tego, że szkolnictwo parafialne nie jest dyskryminowane, więc teoretycznie rzecz biorąc, czynniki finansowe mają tu mniejsze znaczenie. Niestety, wydaje się, że aspekty ekonomiczne odgrywają tu niemałą rolę, że finansowe priorytety leżą gdzieś indziej.

PRIORYTETY FINANSOWE

Jeżdżąc po Europie, nie sposób nie zauważyć, że polskie kościoły świetnie prezentują się na tle ich zagranicznych odpowiedników. Nad Wisłą ołtarze są wypieszczone i żadna patyna ich nie pokrywa. Jako miłośnik zabytków z radością przyjmuję ten stan rzeczy. Z niemałą dumą przyjmuję do wiadomości to, że w wielu nie tak dawno zbudowanych kościołach są zakładane nowe organy, witraże i spi-

żowe drzwi. Niemniej tę radość i dumę zakłócają wieści dotyczące się gwałtownie malejącej liczby powołań kapłańskich i zakonnych oraz zaniku popularności lekcji religii w szkołach. Rodzi się pytanie: czy aby priorytety finansowe Kościoła są właściwe?

Szereg lat temu miałem przyjemność być gościnnym przez katolicką szkołę i podczas rozmowy z ojcem dyrektorem zapytałem o uposażenie nauczycieli. Ku mojemu zaskoczeniu i strapieniu usłyszałem, że w tym zakresie on cieszy się „przewagą kosztową”, bo zatrudnieni nauczyciele nie są członkami związku zawodowego i instytucja nie musi opłacać różnych dodatkowych świadczeń, jakie otrzymują nauczyciele szkół publicznych. Z rozmów z nauczycielami ze szkół katolickich wnoszę, że taki stan rzeczy się utrzymuje.

Jako ekonomista doskonale rozumiem argument o „przewadze kosztowej”, niemniej równie dobrze orientuję się, że ten czynnik jest podstawowy w przypadku towarów i usług, w których wizerunek dostawcy i szacunek dla marki nie ma znaczenia, czyli w przypadku towarów homogenicznych (o takich samych parametrach). Natomiast w przypadku towarów markowych koszt produkcji jest dużo mniej istotny. Płace w takich firmach jak Apple czy Tesla daleko przekraczają te uzyskiwane w mniej cenionych wytwórniach elektroniki i samochodów.

Oczywiście, renomy nie uzyskuje się z dnia na dzień. W takiej dziedzinie, jak oświata, trzeba na nią długo pracować, ale czy instytucji, która do niedawna szczyciła się poparciem i uznaniem około 90 proc. obywateli, nie było stać na przyjęcie długofalowej strategii? Czy szkoły katolickie nie powinny należeć do elitarnego grona instytucji płacących dużo wyższe pensje i tym samym przyciągających kadrę nauczycielską potrafiącą nie tylko wbić do głowy pewien zasób wiedzy, ale także wzbudzić w młodym pokoleniu dążenia do poznania tego świata? Czy takie szkolnictwo nie wpisywałoby się w to, o co tak apelował św. Jan Paweł II – nową ewangelizację?

Trzeba koniecznie podkreślić, że chodzi tu o katolickie szkolnictwo otwarte dla wszystkich. Szkoła katolicka to nie może być katolicka wysepka w morzu świeckości, ale to musi być instytucja promieniująca na całą społeczność. Oczywiście, taka oświata wymaga świetnie przygotowanej kadry, ludzi pełnych nie tylko poświęcenia, ale też wiedzy i doświadczenia. Nie wątpię, że obecna kadra nauczycielska szkół katolickich staje na wysokości zadania, cechuje się zaangażowaniem, ale pracownik, który stoi w obliczu mniejszych kłopotów dnia codziennego, z natury rzeczy staje się lepszy, bo może bardziej skupić uwagę na sprawach zawodowych.

W chwili obecnej Kościół chyba nadal stać na stworzenie takich warunków nauczycielom szkół katolickich, jutro może już być za późno.

Autor jest emerytowanym profesorem ekonomii w Hollins University w stanie Wirginia w USA

Kryzys samobójczy nie ma względu na światopogląd, płeć, wykształcenie czy nawet wiarę. Jak można temu zaradzić? Czy jesteśmy w stanie rozpoznać, usłyszeć człowieka wołającego o pomoc, myślącego o tak radykalnym kroku, jak targnięcie się na swoje życie? Gdzie te osoby i ich rodziny mogą uzyskać pomoc?

Wsparcie bez oceniania



ks. Paweł Kłys

Pomysłodawcą łódzkiego duszpasterstwa dla osób w kryzysie samobójczym jest ks. Jarosław Magierski – wikariusz par. Matki Bożej Jasnogórskiej w Łodzi, duszpasterz, spowiednik, nauczyciel, a także suicydolog i członek Polskiego Towarzystwa Suicydologicznego. – Problem prób samobójczych w bardzo dużym stopniu odnosi się do osób w wieku nastoletnim, a więc w naturalny sposób rozmowy na ten temat pojawiały się w czasie zajęć szkolnych. Bardzo charakterystycznym miejscem, kiedy te myśli były zdradzane, stawał się konfesjonał, czyli przestrzeń zaufania i miejsce, gdzie wszystkie obawy – także te dotyczące grzechu związanego z myślami samobójczymi – były ujawniane. Dlatego zacząłem myśleć o profesjo-

nalnym wsparciu – duszpasterstwie i strefie pomocy osobom dotkniętym tym kryzysem – tłumaczy ks. Magierski.

Materia jest delikatna i trudna, dlatego od czasu pojawienia się idei do jej realizacji upłynęło trochę czasu, kiedy to duchowny zdobył potrzebną wiedzę i poznał ludzi związanych z Polskim Towarzystwem Suicydologicznym. To środowisko w pewnym stopniu stało się motywatorem powstania duszpasterstwa. Jak mówi ks. Magierski, suicydologia teoretyczna i praktyczna to nauka zajmująca się samobójstwem postrzeganym jako zagadnienie, z którym należy się mierzyć holistycznie i interdyscyplinarnie. Duchowny odbył studia w tym zakresie i spotkał wielu specjalistów – psychologów, psychiatrów, terapeutów z różnych części Polski. Zwrócili oni uwagę na to, że nawet z punktu widzenia osób niewierzących Kościół katolicki jest społecznością, która może mieć istotny wpływ na właściwe podejście do samobójstwa oraz zrobić bardzo wiele dobrego. O ile będzie potrafiła spojrzeć na problem samobójstwa przez pryzmat

pomocowy, nie tylko teologiczno-moralny. – Atmosfera towarzyszenia, wspólnotowości, bycia z drugim człowiekiem staje się przestrzenią, w której Kościół ma ogromną rolę do odegrania, jeśli chodzi o kwestię prewencji i postwencji samobójczej – dodaje duchowny.

Choć duszpasterstwo zostało powołane do życia pod koniec sierpnia w Łodzi,

cały czas zgłaszają się ludzie w zasadzie z całej Polski. Na stronie www.papagenoteam.com w formularzu kontaktowym można znaleźć dziesiątki wiadomości z prośbą o wsparcie, modlitwę albo

wskazówkę, do kogo się udać i czy w danym regionie Polski działają podobne inicjatywy. W ten sposób duszpasterstwo, które miało być dla archidiecezji łódzkiej, zostało zauważone w całej Polsce.

DAWANIE NADZIEI

Osoby zajmujące się suicydologią podkreślają znaczenie współpracy duchownych z różnymi specjalistami. – W momencie kiedy kapłan, duszpasterz, dowiaduje się o tym, że ktoś z jego wspólnoty ma myśli re-

Kościół może zrobić wiele dobrego w przeciwdziałaniu samobójstwom.

zgnancyjne czy samobójcze, absolutnie nie powinien wchodzić w rolę terapeuty, psychiatry, psychologa, ale nieoceniająco wysłuchać, ukierunkować i motywować, by ta osoba zgłosiła się po profesjonalną pomoc – podkreśla ks. Magierski. Zauważa również, że w naszym społeczeństwie pokutuje stereotyp, że korzystanie z porad i wsparcia psychoterapeutów, psychologów i psychiatrów stoi w kontrze do pomocy duchowej, więcej – że jest czymś nietypowym, negatywnie komentowanym przez znajomych. Z takimi ocenami należy walczyć i z całą mocą podkreślać, że pomoc psychologa i psychiatry jest tak samo pożądana w naszym codziennym życiu, jak choćby kontakt ze stomatologiem.

Z łódzkim duszpasterzem współpracuje m.in. Marta Czajczyńska, psychoterapeuta, mediator i wychowawca, specjalizująca się w logoterapii, kierunku w psychoterapii, który zajmuje się sensem i wartościami w życiu człowieka. – Osoba, która zgłasza się do ks. Magierskiego, po rozmowie z nim jest kierowana do konkretnego, wyznaczonego przez niego współpracownika duszpasterstwa, i zostaje objęta opieką w możliwie najlepszy sposób. Ja najczęściej spotykam się z taką osobą i rozpoczynamy pracę, która może być również przekierowana dalej, gdy okaże się, że ktoś potrzebuje specjalistycznego leczenia, np. spotkania z psychiatrą. Nie mogę powiedzieć więcej, bo chodzi tutaj o prywatność i dobro osób, dla których jesteśmy wsparciem – mówi Marta Czajczyńska o pracy w duszpasterstwie.

Pomocy osobom w kryzysie udziela sztab ludzi. – Jako psychoterapeutka od lat współpracuję z pedagogami szkolnymi, psychologami, pracownikami opieki społecznej, szczególnie jeśli chodzi o małoletnich. Współpracuję też z prawnikami, policjantami, lekarzami, a wszystko po to, by pomóc człowiekowi i dawać mu nadzieję niezależnie od sytuacji, na różne sposoby. Moją pasją jest człowiek, na nim mi zależy – dodaje Marta Czajczyńska.

BÓL BLISKICH

Poprzez formularz kontaktowy zgłaszają się ludzie wołający o pomoc w wyjściu z kryzysu lub o wsparcie duchowe albo też ich bliscy – rodzice, rodzeństwo, nauczyciele, przyjaciele, którzy stracili kogoś, kto popełnił samobójstwo. Widzimy ogrom smut-

ku, cierpienia, bólu, niezrozumienia, ale też nadzieję.

„Czy byłby ksiądz w stanie odwiedzić mojego syna w szpitalu w [...]? Jest po próbie samobójczej. Ma 18 lat. Ciągłe powtarza, że nikt go nie rozumie, że wszyscy mają go za nic. Chociaż ma tam dobrą opiekę, wiem, że czuje się tam samotny, wyizolowany. Tam każdy jest zabiegany. Mają mnóstwo zajęć i obowiązków. Czuję, że moje dziecko potrzebuje z kimś porozmawiać. Bardzo księdza proszę o takie spotkanie. Tata”.

„Jest mi żal, że tak późno trafiłem na waszą stronę. W sumie czuję wściekłość na was księży. Dwa miesiące temu pochowałem swojego dorosłego syna. Odebrał sobie życie. Nie wie ksiądz, co to znaczy dla rodzica. Syn był dorosły, miał 35 lat, a ja nie mogę pozbyć się do tej pory. Także przez to, co przeżyłem w parafii. Niewybredne uwagi o samobójcach, czułem się, jakbym miał przed sobą pseudoboga, który sądzi moje dziecko z za biurka. A ja przyszedłem prosić tylko o ostatnią posługę. Gdybym wiedział wcześniej to, co przeczytałem na waszej stronie, byłbym może odważniejszy. A tak... przystałem na sugestię, że pożegnanie może się odbyć tylko na cmentarzu, bez nabożeństwa w kościele. Teraz widzę, że to nie jest prawda. Mam żal. Boli mnie to, że tak mnie i mojego syna potraktowano. Musiałem to napisać do was, choć akurat wy nie zawiniлиście. Nawet otworzyliście mi oczy. Musiałem. Tata”.

„Straciłem syna w wyniku samobójstwa 5 lat temu. Od dwóch lat pomagam mamom w podobnej sytuacji, mamy taką wspólnotę, jesteśmy z całej Polski. Modlimy się nawet online. Dziękujemy, że przyszedł czas na to, że w Kościele rodzi się przestrzeń dla nas – matek i ojców, którzy cierpią po samobójczej śmierci swoich dzieci. Łzy mi się w oczach pojawiają, gdy

czytam, że ksiądz ich nie ocenia, że stara się zrozumieć te dzieci, że nie potępia. Długo czekaliśmy na takie słowa. Doczekałam się w końcu troski w kościele. Choć nie jestem z Łodzi – to sam fakt, że powstało takie duszpasterstwo, że nie ma tam oceniania i pouczania, to dla mnie ulga i radość. Przepraszam, że może piszę nieskładnie.

JAK DZIAŁA DUSZPASTERSTWO?

Kontakt z duszpasterzem i współpracującymi specjalistami odbywa się poprzez formularz kontaktowy znajdujący się na stronie internetowej www.papagenoteam.com. Można umówić się z kapłanem na rozmowę indywidualną telefonicznie lub w wyznaczonym miejscu, poprosić o wsparcie duchowe poprzez modlitwę lub o wskazanie miejsc i osób mogących medycznie pomóc osobie, która natychmiast tego potrzebuje. Co miesiąc w kościele Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Łodzi sprawowana jest Msza święta, w czasie której budowana jest wspólnota wsparcia osób dotkniętych szeroko rozumianym problemem samobójstwa. Jeśli widzisz, że ktoś obok ciebie potrzebuje pomocy, nie przechodź obojętnie. Zainteresuj się, pomóż.

Piszę w emocjach. Nie sądziłam, że w końcu doczekam momentu, że usłyszę, że Kościół w taki sposób pochyła się nad samobójcami i chce też dostrzec nas, rodziców, bliskich tych osób. Mama”.

JAK ROZPOZNAĆ POTRZEBUJĄCEGO?

„Nie mam już sił! Nie daję rady! Najlepiej, jakby mnie w ogóle nie było! Gdybym zniknął, nikt by nawet tego nie zauważył! Mam już dość!” – gdy słyszymy takie lub podobne sformułowania, to oznacza, że wypowiadająca je osoba woła o naszą uwagę, zainteresowanie i pomoc. Nasza odpowiedź – jak zauważają psycholodzy – może być dwojaka. Zbicie osoby i tematu stwierdzenia mi typu: „nie przesadzaj, dasz radę, inni mają gorzej, co cię nie zabije, to cię wzmocni”. – Zamiast odczytać wiadomość, że coś się dzieje, zbywamy taką osobę chłodnymi słowami i pouczamy lub nie

Słyszac, że ktoś ma myśli samobójcze, nie należy oceniać, ale wysłuchać i pomóc znaleźć profesjonalne wsparcie.

chcemy, a może boimy się ją nawet usłyszeć – tłumaczy duszpasterz. Drugą postawą – która jest konkretną reakcją na usłyszany komunikat – jest po prostu bycie obok, towarzyszenie, wysłuchanie, słowo, które nie jest oceniające, a także okazanie wsparcia: „pomogę ci, będę z tobą, zawiozę cię do specjalisty, razem damy radę, nie zostawię cię samego”. Nikt nie wymaga od nas profesjonalnego zaangażowania, ale sami od siebie powinniśmy wymagać postawy przyjaźni, a przyjaciel to osoba, która zawsze jest obok – nie tylko wtedy, kiedy jest pięknie i kolorowo, ale także wtedy, kiedy jest trudno, nawet bardzo trudno.

Autor jest rzecznikiem prasowym archidiecezji łódzkiej

INNE KONTAKTY POMOCOWE:

- Całodobowy telefon zaufania Rzecznika Praw Dziecka: 800 12 12 12, www.800121212.pl
- Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży: 116 111
- Centrum Wsparcia dla Osób Dorosłych w Kryzysie Psychicznym: 800 702 222
- Platforma Pomocowa Życie warto jest rozmowy: www.zwjz.pl
- Ogólnopolski telefon dla ofiar przemocy w rodzinie „Niebieska Linia”: 800 120 002
- Numer alarmowy, jeśli znajdujesz się w bezpośrednim zagrożeniu zdrowia lub życia: 112
- Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci: 800 100 100



Marek Jurek

Pamięć pokolenia

Szacunek w życiu publicznym to przede wszystkim nieprzekraczanie granic. Świadomość, że nie wszystko wolno, należy do samej istoty wspólnego życia. Stawianie w codziennym życiu pytania: „czy mogę zająć to miejsce?” to najprostszy wyraz szacunku dla cudzych praw, uznania faktu, że w konkretnych sytuacjach inni mają większe. Tymczasem prosta zasada *non licet*, nie wolno, budzi furię wyznawców wojowniczej religii Własnych Praw. Najwidoczniej niezbyt ich obchodzi, jak bardzo niekończące się rewindykacje odwracają na prawa cudze, a przede wszystkim – na dobro wspólne.

Pisałem ostatnio o szacunku dla Konstytucji, dla obowiązków i granic władzy państwowej, które wyznacza. Oczywiście sama Konstytucja wyraża szacunek dla norm od niej wyższych: „przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka” oraz „dobra wspólnego – Polski”.

Precyzując tę pierwszą normę, Trybunał Konstytucyjny w 1997 r. stwierdził, że obowiązkiem praworządnej demokracji jest szacunek dla życia od poczęcia. Tam, gdzie go nie ma, nie ma ani rządów narodu, ani prawa. Tamto orzeczenie jest również świadectwem czasu, gdy consensus wojtyliański, klimat pontyfikatu św. Jana Pawła II, ukształtował nową Polskę. Nawet jeśli nie wszyscy go promowali, był szeroko uznawany. Nawet jeśli niektórym nie przychodziło to łatwo; bo jednak po krótkim czasie, gdy w wyniku polityki postkomunistycz-

nej lewicy i decyzji Aleksandra Kwaśniewskiego zniesiono prawne gwarancje ochrony życia poczętego, i po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r. – ani sam prezydent Kwaśniewski, ani rząd Millera nie zakwestionowali już gwarancji prawa do

życia dla ogromnej większości poczętych dzieci.

Consensus wojtyliański zresztą to pamięć naszego pokolenia. Tej również nie szanujemy. Bezsensowne spory o to, czy świętować 4 czerwca, ignorują fakt, że niezależnie od stopnia ważności, jaki przypiszemy wyborom do sejmiku kontraktowego, był to pierwszy od pół wieku moment, kiedy naród mógł swobodnie wyrazić swą polityczną wolę. Najdobitniej pokazały ją wybory do senatu, gdzie kandydaci Solidarności i opozycji otrzymali 99 proc. mandatów. Wtedy do parlamentu po raz pierwszy zostali wybrani Lech i Jarosław Kaczyński. Po co to negować?

Konserwatyzm jest filozofią narodów szczęśliwych. Szczęście jednak to nie stan zewnętrzny, to nie tylko sukcesy i powodzenia, ale raczej stan ducha. Powodzenie mu sprzyja, ale są malkontenci, których z różnych powodów nie cieszy. Konserwatyzm to filozofia narodów, które lubią swą ziemię, swą historię, swoje instytucje. Nam radość przychodzi z trudem. Bardziej odnajdujemy się w pamięci chwilowych wybuchów, nawet jeśli kończyły się klęską, niż trwałych zwycięstw. Ciągłe nie dość cenimy dwa największe w XX w.: rok 1920 oraz rok 1980 i jego następstwa. W obutych chwilach wywieraliśmy wpływ na bieg spraw świata. Na tych zwycięstwach powinniśmy budować autorytet Polski na forum międzynarodowym, najpierw jednak sami musimy dostatecznie ją cenić.



Wołanie o pokój

Z udziałem przedstawicieli pięćdziesięciu krajów odbyło się w Rzymie trzydniowe międzyreligijne spotkanie zorganizowane przez Wspólnotę św. Idziego. Jego hasłem były słowa „Wołanie o pokój”. W Rzymie modlono się o pokój nie tylko w Ukrainie, ale także w Syrii, Kaukazie, Afganistanie, Jemenie, Libii, Etiopii, Sahelu, Mozambiku, Nigerii.

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele wielu Ko-

kasterii ds. Popierania Jedności Chrześcijan kard. Kurt Koch zauważył, że modlitwa o pokój jest przede wszystkim darem Boga, a my pozostajemy jedynie narzędziami tego pokoju. Abp Pierbatista Pizzaballa, łaciński patriarcha Jerozolimy, zauważył, że kiedy religie zostają zmieszane z polityką, stają się znakomitym narzędziem manipulacji.

Chrześcijanie zebrali się w Koloseum, gdzie modli-



fot. PAP/EPA/Maurizio Brambatti

ściołów chrześcijańskich, judaizmu i islamu, a także politycy, wśród nich prezydenci Francji Emmanuel Macron i Włoch Sergio Mattarella. Otwierając spotkanie, założyciel Wspólnoty św. Idziego Andrea Riccardi powiedział, że „wojna wróciła na europejską glebę wraz z rosyjską inwazją na uwięzioną Ukrainę”, i podkreślił, że modlitwa „jest siostrą krzyku bólu osób cierpiących z powodu wojen i ubóstwa”.

Prezydent Włoch Sergio Mattarella przestrzegł przed nowymi podziałami spowodowanymi wojną na Ukrainie, a prezydent Francji Emmanuel Macron przekonywał, że religie nigdy nie powinny poddawać się prąwu silniejszego, jak to się dzieje w Rosji z Kościołem prawosławnym. Prefekt Dy-

ktwie przewodniczył papież Franciszek. Medytację wygłosił Mar Awa III, patriarcha-katolikos Asyryjskiego Kościoła Wschodu. Minutą ciszy uczczono ofiary wojen, przemocy i handlu ludźmi. Papież Franciszek powiedział, że modlitwa jest zorganizowana w duchu pierwszego spotkania, które zwołał 36 lat temu do Asyżu św. Jan Paweł II. „Każda wojna pozostawia świat w gorszej sytuacji, niż go zastała. Wojna jest porażką polityki i ludzkości, haniebną manipulacją, porażką w obliczu zła”. Papież podkreślił, że plan Boży jest planem pokoju, a nie zguby. „Rozładujmy konflikty bronią dialogu. Nie dajmy się zarazić przewrotną logiką wojny; nie wpadajmy w pułapkę nienawiści wobec nieprzyjaciela” – podkreślał Ojciec Święty./wś

Skomplikowany świat



ks. Stefan Moszoro-Dąbrowski

Każdy z was, młodzi przyjaciele, znajduje też w życiu jakieś swoje „Westerplatte”. Jakiś wymiar zadań, które musi podjąć i wypełnić. (...) Wreszcie – jakiś porządek prawd i wartości, które trzeba „utrzymać” i „obronić”.

Jan Paweł II

Internet mocno zmienił świat. Media elektroniczne zburzyły bariery czasowe i przestrzenne, umożliwiając ludziom komunikację na masową skalę. Dzisiaj sieć nie tylko przekazuje informacje, lecz także wpływa na politykę, ekonomię, kulturę itd.

Dokument soborowy z roku 1965 o Kościele w świecie współczesnym – mowa była o owych czasach – nosi tytuł „Gaudium et spes”, od jego pierwszych słów: radość i nadzieja. Rzadko pamięta się o następnych słowach tej publikacji: „luctus et angor”, czyli smutek i trwoga – co już nie napawa takim optymizmem. W pierwszym akapicie dokument wskazuje na powiązanie Kościoła z rodzajem ludzkim i jego historią. Skoro świat mocno się skomplikował, to trudniejsza jest również sytuacja wiernych, któ-

**Trudne czasy
wymagają szczególnie
cierpliwej miłości.**

rzy są powiązani z tym światem. Dziś ocena moralna wydarzeń nie jest tak prosta, jak kiedyś.

Wobec trudnych sytuacji budzą się chęci wykorzystania radykalnych środków. Istnieje pokusa, by rozwiązywać sytuacje podobnie jak to zrobił Aleksander Wielki, który jednym zamachem przeciął węzeł gordyjski. Według mitologii w świątyni Zeusa w Gordion we Frygii znajdował się bardzo spleciony węzeł, który łączył jarzmo i dyszel starego królewskiego wozu. Wedle legendy człowiek, który rozplątałby węzeł, zostałby panem całej Azji. Gdy w 333 r. p.n.e. do Gordion przybył Aleksander Macedoński, dowiedział się o przepowiedni. Postanowił rozwiązać węzeł, by wykazać, że to on jest tym, który zdobędzie Azję. Według najpopularniejszej wersji opowieści, gdy zorientował się, że nie uda mu się rozplątać węzła, dobył miecza i go przeciął.

Trudne czasy wymagają szczególnie cierpliwej miłości. Otwarty dostęp do informacji wcale nie gwarantuje, że Ewangelia dociera do wszystkich. A jeśli dociera, to nie ma pewności, że zostanie dobrze zrozumiana. Syntezą wezwania naszych czasów mogą być słowa kard. Ratzingera z homilii na konklawe, w którym został wybrany na papieża: „W Chrystusie prawda i miłość stanowią jedność. W miarę jak zbliżamy się do Chrystusa, także w naszym życiu prawda zespala się z miłością. Miłość bez prawdy byłaby ślepa; prawda bez miłości byłaby jak cymbał brzącający”.

Autor jest duchownym Prałatury Opus Dei w Warszawie

W co się bawić?



Anna Wardak

W co się bawić? W co się bawić? Gdy możliwości wszystkie wyczerpiemy ciurkiem – zastanawiał się w samym rozkwicie słusznie minionej epoki Wojciech Młynarski. Czasy już inne, kontekst też nie ten, ale sedno sprawy pozostaje niezmiennie. Każdy lubi się pobawić, z czasem tylko „zmieniając sobie bawitko”, jak śpiewa z kolei Andrzej Poniedziałki.

Zabawy dużych dzieci zostawmy na boku (2700 znaków to skromny zasób). Choć warto wspomnieć, że nasze rozrywki, na które dobrowolnie poświęcamy

czas i pieniądze, mówią trochę o tym, kim jesteśmy.

Dla małych dzieci zabawa tak naprawdę jest efektywną nauką i poważną pracą (spójrzcie na ich skupienie, gdy budują wieżę z klocków, albo wysunięty przy rysowaniu język). Bawiąc się, poznają możliwości własnego ciała, ćwiczą sprawność – najpierw w zakresie motoryki dużej, potem małej: dłoni i paluszków (obsługa nożyczek nie jest wcale tak banalną sprawą), koordynacji oko-ręka (wyklejenie obrazka kuleczkami z krepiny, które trzeba posmarować klejem po właściwej stronie, to spore wyzwanie).

Cieszymy się, kiedy dzieci chcą się bawić, mają fantazję i pomysły. Nie podcinajmy im skrzydeł, lecz inspirujmy i sami włączajmy się czasem w te zabawy. Niech w ich oczach rodzice nie będą tylko sztywnymi strażnikami

porządku w salonie, lecz pełnymi radości (a jeśli to zbyt wiele jak na listopad, to przynajmniej życzliwie uśmiechniętymi) przyjaciółmi, z którymi dobrze jest być razem, robiąc wspólnie „cokolwiek”.

Myślę, że większość z nas budowała dom czy kupowała mieszkanie także z my-

**Zabawa tak naprawdę
jest efektywną nauką
i poważną pracą.**

ślą o dzieciach, niech więc czują się w nim swobodnie, a nie jak kłopotliwi goście, którzy wciąż popełniają jakieś faux pas. Jasne, że dzieci też muszą uczyć się szanować pewne strefy wolne od zabawek i myszkowania (sypialnia rodziców, gabinet taty). Także branie do zabawy przedmiotów codziennego użytku (swoją drogą, często są dla dzieci bardziej atrakcyjne niż gotowe zabawki i niesamowicie rozwijają ich kreatywność) musi

odbywać się na ustalonych zasadach: nie niszczymy, odnosimy na miejsce, kosmetyki mamy są nietykalne... Ileż razy wykopywałam z piaskownicy zaginione garnuszki i chochelki, a ostatnio z szuflady zniknęła mi ostrzałka do noży; śledztwo w toku.

Ale nic to: wychowanie jest procesem rozpisanym na lata, a widok szczęśliwych dzieci, pełnych pasji, aktywnych, skaczących i biegających, dyskutujących, jak przerobić stół i krzesła na przytulny domek, a zestawione fotele na piracki okręt – to miód na serce rodziców. Zwłaszcza dziś, gdy dla sporej grupy małych nieszczęśników najlepszym „bawitkiem” stał się ekran smartfona lub telewizora, a małe paluszki sprawniej scrollują ekran niż przewracają kartki książek. Ale to już temat na zupełnie inną bajkę.

Autorka jest doradczą rodzinną, moderatorką Akademii Familijnej, mamą dziesięciorga dzieci

Przeciwko Duchowi Świętemu

ODPOWIADA **ks. Marek Kruszewski**

Jak tłumaczyć „grzech przeciwko Duchowi Świętemu”, który według Pisma Świętego nigdy nie może zostać odpuszczony (Mt 12, 31)? Dręczy mnie to. Czy chodzi o to, że człowiek nazywa zło dobrem i nie żałuje?

Pan Jezus nazwał grzechem przeciw Duchowi Świętemu rodzaj bluźnierstwa wypowiedzianego przez faryzeuszy. Twierdzili oni, że Pan Jezus mocą złego ducha wypędza złe duchy, choć wiedzieli, że Chrystus przyszedł od Boga. Więc faktycznie, kiedy człowiek świadomie nazywa dobro złem, zbliża się do nieodpuszczalnego grzechu.

Teologowie rozważali, kiedy nasze liczne bunty i głupie słowa o Bogu zaczynają stanowić grzech przeciwko Duchowi Świętemu. Według nich ma to miejsce dopiero wtedy, kiedy człowiek w pełni świadomie i w pełni dobrowolnie zdecyduje wewnętrznie i zewnętrznie, że nie chce Boga, Bożego miłosierdzia, miłości i śmierci Jezusa za siebie, nie chce nieba ani zbawienia. Gdyby człowiek umarł w tym stanie generalnego odrzucenia i pogardy dla Boga, nie dając Bogu szansy, wyrzekając się Bożej pomocy – byłby to prawdopodobnie grzech nieodpuszczony. Przyjmuje się, że nieodpuszczalność tego grzechu leży po stronie człowieka. Bóg jest bo-



wiem wszechmocny i może odpuścić wszystkie grzechy. W grzechu przeciwko Duchowi Świętemu chodzi o jakiś rodzaj bariery i fałszu, którą człowiek latami wytwarza w sobie przeciwko światłu Bożemu. Z czasem nie ma już wyrzutów sumienia. Duch Święty „nie może” już wpłynąć na sumienie.

Pojawia się wtedy rozpacz, rozumiana jako stałe i całkowite odrzucenie Bożego miłosierdzia oraz możliwości zbawienia, albo zuchwała ufność, rozumiana jako stałe i zuchwale stawianie siebie ponad Boga, nazwanie tego, co od Boga, złem.

W tradycyjnej nauce Kościoła wymienia się sześć sytuacji mogących doprowadzić do grzechu przeciwko Duchowi Świętemu:

- grzeszyć, licząc zuchwale na miłosierdzie Boże,
- rozpaczać albo wątpić w miłosierdzie Boże,
- sprzeciwiać się uznanej prawdzie chrześcijańskiej,
- zazdrościć bliźniemu łaski Bożej (jakby Bóg był niesprawiedliwy),
- mieć zatwardiałe serce wobec zbawienych napomnień,
- aż do śmierci odkładać pokutę i nawrócenie.

Spowiednicy zazwyczaj uspokajają osoby nadmiernie skrupulatne, popadające w nerwice z powodu obaw o popełnienie tego grzechu. Niezmiernie trudno popełnić grzech przeciwko Duchowi Świętemu. W zdrowiu sporo osób kpi sobie z Boga. W szpitalach, kiedy się zbliża godzina śmierci, liczba cynicznych faryzeuszów zdecydowanie topnieje. Bogu dzięki, że nieskończone miłosierdzie Boże potrafi złamać pychę i złość człowieka stawiającego się ponad Boga.

xmarekk@o2.pl

Autor jest proboszczem parafii św. Patryka w Warszawie

Znaki Boga

Wybitny dwudziesto-wieczny teolog Karl Rahner SJ pisał, że „chrześcijanin XXI wieku albo będzie mistykiem, albo go nie będzie wcale”. Kiedy się obserwuje zwiększającą się liczbę rozwodów czy odpływ młodzieży z Kościoła, zasadne staje się pytanie, jakie znaczenie mają w życiu współczesnych katolików sakramenty. Autorzy książki „Siedem tajemnic. O sakramentach” wskazują, że działanie Boga nie jest przede wszystkim sferą nadzwyczajnych wizji czy natchnień, ale mistyką sakramentalnej obecności. Książka pokazuje, jak przejść z bezrefleksyjnego uczestnictwa w sakramentach do ich owocnego przeżywania. Wyjaśnia, czym są sakramentalne znaki, w jaki sposób



uzdrawiają i upodabniają nas do Chrystusa. Autorzy szeroko korzystają m.in. z mądrości ojców Kościoła oraz egzegezy biblijnej. Poszczególnym rozdziałom towarzyszą liczne reprodukcje dzieł malarskich, które można ściągnąć za pomocą kodu QR. To wyjątkowa lektura dla każdego katolika, a szczególnie dla osób przygotowujących się do przyjęcia jakiegokolwiek sakramentu. Książkę warto polecić też duszpasterzom jako udane kompendium, w którym przełożono język skomplikowanych pojęć teologicznych na pociągającą katechizację o sakramentach.

reprodukcje dzieł malarskich, które można ściągnąć za pomocą kodu QR. To wyjątkowa lektura dla każdego katolika, a szczególnie dla osób przygotowujących się do przyjęcia jakiegokolwiek sakramentu. Książkę warto

polecić też duszpasterzom jako udane kompendium, w którym przełożono język skomplikowanych pojęć teologicznych na pociągającą katechizację o sakramentach.

Tomasz Grabowski OP,
ks. Krzysztof Porosło,
„Siedem tajemnic. O sakramentach”,
W drodze, Poznań 2022

Duchowa apteczka

Albert Camus napisał: „krótko mówiąc, chciałbym wiedzieć, jak stać się świętym; tylko to mnie interesuje”. Autor książki jest dyrektorem domu rekolekcyjnego, na stałe towarzyszącym innym w drodze do świętości. Wyliczuje się, że treść publikacji nie jest rozważaniem teoretyka, ale owocem osobistej praktyki medytacji Słowa Bożego. Zwięzłe podrozdziały powodują, że książkę można czytać niewielkimi fragmentami, jako „duchową witaminę” na każdy dzień. Publikacja zachęca do zatrzymania się w pędzie życia, aby rozmyślać nad tym, co najważniejsze. Ks. Bohdan Dutko MS z niezwykłą erudycją ożywia ewangeliczne perykopy, osadzając je w realiach współ-



czesnego życia. Z jednej strony nie moralizuje, a z drugiej strony nie rozmywa przesłania Ewangelii.

W tym celu korzysta m.in. z myśli świętych i twórców kultury. Publikacja wpisuje się w kanon współczesnych lektur mądrościowych. Uważany czytelnik znajdzie

w niej wiele wskazówek, jak dobrze żyć oraz wyjść z życiowych kryzysów. Książka z powodzeniem może być lekturą uzupełniającą osobistą modlitwę. Dobrze posłuży także osobom, które po dniach skupienia lub rekolekcjach chcą odnajdywać Boga w codzienności.

Ks. Bohdan Dutko,
„Bóg mnie wybrał. Zamyślenia nad Ewangelią”,
Wydawnictwo La Salette,
Dębówiec 2021

Parafia św. Trójcy przy
ul. Solec 61 w Warszawie
słynie z duszpasterstwa
hiszpańskojęzycznego.
Od pięciu lat wspólnotą
opiekują się karmelici bosci.

W grupie liczącej ok. 80–100 członków najwięcej osób pochodzi z Ameryki Łacińskiej. Hiszpańskojęzyczni katolicy przeżywają wiarę emocjonalnie. Noszą w sobie obraz Boga, który jest ich przyjacielem, oraz dbają o bliskie relacje w duszpasterstwie. Wspólnota wyjeżdża na wspólne weekendy, podczas których poznaje duchowość Kościoła w Polsce.



Hiszpanie nad Wisłą

tekst i zdjęcia: Patryk Lubryczyński



Schola
duszpasterstwa
hiszpańskojęzycznego



O. Tobiasz
Zarzycki OCD

Zwiedza kościoły, uczestniczy w wykładach i spotkaniach.

Opiekunem duchowym grupy jest o. Tobiasz Zarzycki OCD, który siedem lat posługiwał w Argentynie. – To dla mnie prezent od Pana Boga. Nie przypuszczałem, że po powrocie do Polski będę służył we wspólnocie hiszpańskojęzycznej – mówi.

Podkreśla, że wierni mają szczególne nabożeństwo do Matki Bożej. Raz w roku przynoszą z domu do poświęcenia figurę Maryi. Każdą Mszę świętą niedzielą kończą znaną w całej Ameryce Południowej pieśnią do Madonny.

Przeżywają wiarę z wielkim ładunkiem emocjonalnym, podczas modlitwy szczególnie angażują zmysły. Podnoszą ręce, dotykają figur świętych i je całują, posługują w trakcie liturgii. Nabożeństwom zamiast dźwięku organów towarzyszy brzmienie gitary.

W kulturze hiszpańskojęzycznej nie ma także zwyczaju dyżurowania księdza w konfesjonale. Kiedy wierni chcą skorzystać ze spowiedzi, sami zgłaszają się do kapłana.

INNE REALIA

Członek duszpasterstwa Maksymilian Nowotniak mieszkał rok w Hondurasie. – Ka-

tolicy hiszpańskojęzyczni, przybывая do Polski, często posiadają tylko podstawowe informacje o nowym miejscu zamieszkania. Nie są świadomi, że życie nad Wisłą będzie inne od tego, które wiedli w Ameryce Południowej. Dopiero na miejscu dostrzegają szereg różnic – ocenia.

Pierwszą trudnością jest bariera językowa. Nie znając dobrze języka polskiego, nie są w stanie w pełni zrozumieć otaczającego ich świata ani tego, co mówią do nich Polacy, a słysząc sam tembr ich głosu, nierzadko myślą, że kłócą się między sobą.

W świadomości Polaków Eucharystia jest bardziej ofiarą, natomiast dla hiszpańskojęzycznych katolików jest jednocześnie ewangeliczną ucztą. Dlatego przeżywają celebrację Mszy świętej radośniej. Jest to również związane z obrazem Boga jako przyjaciela i towarzysza.

Latynosom trudno pojąć powszechny brak uśmiechu na twarzach ludzi spotykanych na polskich ulicach. Z natury szybciej od nas nawiązują relacje z innymi. Witają się przez przytulenie i pocałunek. Samo podanie dłoni spotyka się z niezrozumieniem oraz tworzy większy dystans. Postawa otwartości

pomaga nowym w duszpasterstwie poczuć się jak u siebie w domu.

NA SWOIM MIEJSCU

Jedną z osób, które przybyły do Polski, jest Lizbeth Caicedo. Pochodzi z Ekwadoru, mieszkała w stolicy, Quito.

Mimo wysokiego stanowiska w firmie w swojej ojczyźnie miała poczucie, że czegoś jej w życiu brakuje. Pomyślała, że potrzebuje również zmiany szerokości geograficznej. Zdecydowała się wyjechać najpierw do Niemiec, a potem do Polski. – Odkryłam w waszym kraju pasjonujących świętych, jak św. Maksymilian Maria Kolbe i św. Faustyna Kowalska z jej bezgranicznym zaufaniem do Boga. Zachwycił mnie także obraz Jezusa Miłosiernego.

Poznając polską duchowość, definitywnie utwierdziłam się, że tu chciałabym żyć – opowiada. Przyjeżdżając do Europy, bała się, że będzie osamotniona, ale w duszpasterstwie znalazła nowych przyjaciół, którzy są dla niej jak rodzina. – Przeżyłam z nimi wiele wyjątkowych chwil. Dzięki wspólnocie odczuwam więcej wewnętrznego pokoju – zapewnia.

W duszpasterstwie jest w grupie adorującej Najświętszy Sakrament, która w bieżącym roku świętowała rok istnienia. – Przychodzę do Jezusa z trudami codzienności, czasem niezmiernie zestresowana. Kiedy jestem z Nim twarzą w twarz, On prosi mnie o posłuszeństwo. Najczęściej dotyczy to sytuacji zawodowych, gdy ktoś mnie zdenerwuje. Pan Bóg chce, abym nie mówiła źle o osobach, które sprawiają mi przykrość. Nie odpłacałam im złem za złó, ale złó dobrem zwyciężała – dzieli się owocami modlitwy.

Parroquia de la Trinidad – capilla de Santa María de Częstochowa Varsovia,
C/ Solec, 61, Tlf.: +48 22 628 74 71,
Misa los domingos y días festivos
a las 12.00. Hora Santa los días
miércoles cada 15 días a las 19.00.

W SKRÓCIE

■ **ŚDM 2022 w wymiarze diecezjalnym.**

W diecezji warszawsko-praskiej 19 listopada przeżywane będą Światowe Dni Młodzieży w wymiarze diecezjalnym. Osoby zainteresowane uczestnictwem proszone są o rejestrowanie grup do 12 listopada pod adresem e-mail: sekretariat@sdm.waw.pl. Spotkania podzielone są na cztery rejony: Sulejówek, Warszawa, Mińsk Mazowiecki, Legionowo. W parafii NMP Matki Kościoła przy ul. Żeromskiego 18 w Sulejówku zaplanowane jest zawiązanie wspólnoty o godz. 10.00, o godz. 10.30 Msza święta z przyrzeczeniami KSM pod przewodnictwem bp. Jacka Grzybowskiego. Po Eucharystii nastąpi przejście do hali sportowej Szkoły Podstawowej nr 1 przy ul. Ludwika Ildzikowskiego 2A w Sulejówku na poczęstunek i wprowadzenie w drugą część spotkania. O godz. 12.00 odbędzie się koncert ewangelizacyjny i świadectwo Wojtka Rakoczego, o 13.00 – dialogowane świadectwo Maćka Kozłowskiego z tatą Markiem „z Bogiem, Ziomek”. W Warszawie młodzież spotka się w bazylice Najświętszego Serca Pana Jezusa przy ul. Kawczyńskiej 53. O godz. 13.30 rejestracja grup, o 13.50 zawiązanie wspólnoty, o 14.00 liturgia słowa z obrzędem posłania na ŚDM, o 14.35 adoracja Najświętszego Sakramentu, o 15.30 prezentacja wspólnot, o 16.00 Krakowski Teatr Biblijny (spektakl dla młodzieży), o 17.00 agapa. W parafii św. Antoniego z Padwy przy ul. kard. Stefana Wyszyńskiego 54 w Mińsku Mazowieckim o 14.30 powitanie młodzieży, modlitwa, o 15.00 koncert zespołu ewangelizacyjnego „Wyrwani z Niewoli”, o 16.00 przerwa na herbatę i ciastko, o 16.20 przedstawienie i katecheza, o 18.00 Msza święta pod przewodnictwem bp. Jacka Grzybowskiego, agapa. W parafii św. Jana Kantego przy ul. Schabowskiego 2 w Legionowie o 15.30 koncert ewangelizacyjny „Full Power Spirit”, o 16.30 adoracja Najświętszego Sakramentu, o 17.45 przygotowanie do Mszy świętej, o 18.00 Eucharystia pod przewodnictwem bp. Romualda Kamińskiego.

■ **Dzień otwarty w seminarium.** Klerycy Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Warszawsko-Praskiej przy ul. Mehoffera 2 w Warszawie-Tarchominie zapraszają młodzież męską od szesnastego roku życia na dzień otwarty w seminarium. Rozpoczęcie 11 listopada o godz. 18.00, zakończenie – ok. 15.00 następnego dnia. W programie: Eucharystia, adoracja Najświętszego Sakramentu, konferencja ojca duchownego, spotkania z klerykami i przełożonymi, udział w wybranych punktach dnia seminaryjnego. Więcej informacji i zgłoszenia pod adresem: kontakt@wsd-dwp.edu.pl, lub tel. 515 23 23 27.



fol. www.archwaw.pl/Wojciech Łączyński

NOWI DIAKONI

Kard. Kazimierz Nycz 24 października w archikatedrze warszawskiej udzielił święceń diakonatu dwóm alumnom Archidiecezjalnego

Seminarium Misyjnego „Redemptoris Mater”. Święcenia przyjęli kl. Stanisław Sieluk i kl. Marcin Marek Wolak.

CZYSTY CZYŚCIEC

Pomocnicy Mariańscy zachęcają do udziału w nowej akcji modlitwowej „Czysty Czyściec”. Ideą inicjatywy jest wylosowanie konkretnego świętego, za wstawiennictwem którego uczestnik będzie się modlił przez cały listopad za określoną grupę dusz czyścicowych. Akcja będzie prowadzona za pomocą strony internetowej www.czystyczyściec.pl. Na portalu dostępna jest też specjalna modlitwa w intencji dusz czyścicowych. Patronat medialny nad wydarzeniem objął tygodnik „Idziemy”.



fol. www.pixabay.com

ORĘDOWNIKOWI SOLIDARNOŚCI

W bełchatowskiej parafii Matki Boskiej Nieustającej Pomocy odbyły się uroczystości ku czci bł. ks. Jerzego Popiełuszki, którym przewodniczył arcybiskup senior Władysław Ziółek. – Bełchatowska Solidarność od czasów wyniesienia ks. Jerzego do chwały ołtarzy uroczystości obchodzi tę roczni-

cę, gromadząc się wraz z przedstawicielami władz samorządowych i mieszkańcami Bełchatowa. Trzeba młodemu pokoleniu Polaków wskazywać na bohaterskiego kapłana Polaka, przykładnego patriotę, który stał się ofiarą bezdusznych władz PRL – mówił abp Ziółek./ks. Paweł Kłys



fol. ks. Paweł Kłys



for. ks. Paweł Kłys

30-LECIE DOMU

Diecezjalny Dom Samotnej Matki im. Stanisławy Leszczyńskiej przy ul. Broniewskiego 1A w Łodzi świętuje jubileusz 30-lecia istnienia. W tym czasie schronienie znalazło

w nim ponad półtora tysiąca kobiet. Z oferty placówki mogą korzystać matki z małoletnimi dziećmi i w ciąży, mieszkanki Łodzi oraz województwa łódzkiego./ks. Paweł Kłys

KAMPUS UKSW



for. PAP/Albert Zawada

W Dziekanowie Leśnym pod Warszawą powstało w ciągu dwóch lat Multidyscyplinarne Centrum Badawcze, trzeci kampus UKSW. W otwarciu 25 października uczestniczyli minister edukacji i nauki Przemysław Czarnek oraz kard. Kazimierz Nycz, który poświęcił Centrum. – To wielki dzień w historii rozwoju naszej uczelni i społeczności akademickiej – mówił, nie kryjąc wzruszenia, rektor UKSW ks. prof. dr hab. Ryszard Czekalski.

■ **Modlitwa w intencji młodzieży.** Duszpasterstwo Młodzieży Diecezji Warszawsko-Praskiej zaprasza do modlitwy w intencji młodych osób przez wstawiennictwo bł. Karoliny Kózkówny. Pierwszym miejscem spotkania będzie parafia św. Włodzimierza przy ul. Kondratowicza 2 w Warszawie, gdzie 18 listopada, we wspomnienie liturgiczne bł. Karoliny Kózkówny, o godz. 18.00 Mszę świętą odprawi bp Jacek Grzybowski. Wcześniej, od 9 listopada, młodzi zachęcają do modlitwy nowenną za wstawiennictwem błogosławionej. W kolejne dni modlitwę będą odmawiać członkowie grup młodzieżowych diecezji warszawsko-praskiej, a nowenna będzie emitowana w formie video na kanale YouTube parafii św. Włodzimierza w Warszawie.

■ **Warsztaty z zakresu spowiednictwa.** Parafia św. Ojca Pio przy ul. gen. Augusta Emila Fieldorfa „Nila” 1 zaprasza na drugie warsztaty z zakresu spowiednictwa dla kapłanów i zakonników posługujących na terenie diecezji warszawsko-praskiej. Zajęcia odbędą się 19 listopada. Zainteresowani proszeni są o potwierdzenie uczestnictwa poprzez wysłanie wiadomości SMS pod numer 601 313 686. Program spotkania: 10.00 rozpoczęcie modlitwą w ciągu dnia, 10.15 konferencja I „Konfesjonat w optyce papieża Franciszka”, 11.00 przerwa na kawę, 11.30 – konferencja II „Prowadzenie duchowe w konfesjonale”, 12.15 – dyskusja i pytania. Konferencje wygłosi o. Adam Gęstwa OFMCap, dyrektor Szkoły Spowiedników w Skomielnej Czarnej.

REKLAMA



"Czas wspólnot"

Randa Ombach
wtorek, godz. 20.00

Radio 106.2
Warszawa
dobrze słuchać

Maturzyści na Jasnej Górze

Około sześciuset uczniów szkół średnich z diecezji warszawsko-praskiej uczestniczyło 25 października w pielgrzymce maturzystów na Jasną Górę. Modlili się o pomyślne zdanie egzaminów oraz zawierali Matce Bożej swoje wybory i przyszłość. Towarzyszyli im księża i świeccy katecheci. Koncelebrowanej Eucharystii przewodniczył bp Romuald Kamiński.

– Jesteśmy kolejnym pokoleniem, które musi zrozumieć pewne fakty z życia narodu, ale także zapytać, co mamy czynić, by dorównać historii poprzednich pokoleń i również wyjść z tego mądrze i zwycięsko – mówił w kazaniu bp Romuald Kamiński. Ordynariusz warszawsko-praski wskazywał na związki naszej ojczyzny z Maryją, która od początku obecna jest w dziejach Polski, podkreślał, że nasza państwowość nierozzerwalnie złączona jest z Kościołem. – Wasza obecność na Jasnej Górze jest potwierdzeniem, że ktoś z najbliższych waszemu sercu dba, by u podstaw waszego budowania świadomości i rozeznawania powołania było przede wszystkim ukierunkowanie na Pana Boga – zauważył kaznodzieja.



fot. Izabela Tyraś@JasnaGóraNews

O zaufaniu i zawierzeniu mówił do maturzystów ks. Michał Dziedzic. Duszpasterz młodzieży podkreślał w konferencji, że niezależnie od historii życia każdy w Kościele zawsze znajdzie nadzieję, którą daje spotkanie z Bogiem. – Przez spowiedź i Eucharystię Bóg będzie mógł uzdrawiać i działać. Jeśli zdarzy się upaść i gdzieś pogubić, należy pamiętać, że Bóg zawsze czeka, nie obraża się, ale mówi: „Kocham Cię, bo jesteś Moim dzieckiem” – przypomniał ks. Dziedzic.

Ks. Mariusz Czyżewski, dyrektor Wydziału Katechetycznego, powiedział, że młodzież przyjechała na Jasną Górę, by oddać swe życie Bogu przez Maryję. Podkreślił, że zawierzenie Bogu jest podstawą życia człowieka, wtedy też Pan nam błogosławi.

Łucja, uczennica IV klasy Technikum Obsługi Turystycznej w Siennicy, razem z koleżanką Kasią przyjechały, by modlić się o zdanie matury. – Za wstawiennictwem Maryi i dzięki Bożym natchnieniom na pewno się nam powiedzie. Choć boję się trochę egzaminu z matematyki, to ufam, że z Bożą pomocą – i oczywiście też moim wysiłkiem – wszystko się uda – zauważyła.

Paweł, Mateusz i Michał z Zespołu Szkół Technicznych w Radzyminie przybyli z różnymi intencjami. – Różne prośby mam, nie wszystkie będę zdradzał, bo to tajemnica między mną a Panem Bogiem, ale modłę się głównie o dobro na całym świecie. A ja wierzę wszystko Bogu, dla mnie w życiu najważniejsze jest kierowanie się dobrem, chciałbym poznać wartościowych ludzi – mówili uczestnicy pielgrzymki./JasnaGóraNews



Intencje Wspólnoty Darczyńców są ofiarowywane w darach ołtarza w czasie cyklicznych Mszy świętych dziękczynnych

Gdy w 2016 r. otwarto dla wiernych Świątynię Opatrzności Bożej, stała się miejscem wyjątkowym. Nie tylko dlatego, że wybudowana wysiłkiem rzeszy wiernych jest prawdziwym wotum narodu, które obiecał Bogu Sejm Wielki. Nie tylko z tego powodu, że odbywają się w niej wielkie uroczystości religijne i patriotyczne z udziałem najwyższych władz Rzeczypospolitej. Przede wszystkim dlatego, że w tym miejscu zaczęło się rodzić sanktuarium. Nie zostało ono jeszcze oficjalnie uznane przez biskupa, ale nie ulega żadnej wątpliwości, że powstaje w ludzkich sercach.

Rodzi się sanktuarium

Tysiące pielgrzymów nawiedza Świątynię Opatrzności Bożej, by w tym właśnie miejscu zawierzyć Opatrzności siebie i swoich bliskich oraz dziękować za Bożą opiekę, jakiej doświadczają. Od lat gromadzi się wokół Świątyni i powiększa Wspólnota Providentia Dei, licząca już ponad sto tysięcy członków, uczestniczących w wielu wydarzeniach – jak choćby ustanowionym przez arcybiskupa metropolitę warszawskiego dorocznym Święcie Dziękczynienia.

Inicjatywy modlitewne, jakie wypływają ze Świątyni – na przykład „Różaniec świętych – nie jesteś sam”, w którym zanoszą swe intencje do Boga ponad jedenaście tysięcy wiernych – dają, zwłaszcza ludziom samotnym, poczucie głębokiej wspólnotowej więzi, tak bardzo ważnej w dzisiejszych czasach.

Za pośrednictwem transmisji telewizyjnych oraz internetowych płynie z tego miejsca Słowo Boże, głoszone przez posługujących w Świątyni kapłanów, i dociera do setek tysięcy ludzi – nie tylko w Polsce.

A nawiedzający Świątynię Opatrzności Bożej pielgrzymi wypraszają łaski i... cuda! Prowadzona przez księdza kustosa Księga Łask zapełnia się świadectwami uzyskanych w Świątyni uzdrowień fizycznych i duchowych, będących wyraźnym znakiem szczególnego działania Opatrzności.

Zapraszamy, aby dołączyć do tej niezwykle wspólnoty czcicieli Opatrzności Bożej i budowania sanktuarium.

Centrum Opatrzności Bożej

Przy relikwii szesnaściorga polskich świętych i błogosławionych oraz relikwii Drzewa Krzyża Świętego w kaplicy Najświętszego Sakramentu modlą się tysiące pielgrzymów



Najcenniejsze pamiątki po marszałku Józefie Piłsudskim, dom, w którym spędził szczęśliwe lata z rodziną, zobaczyć można w podwarszawskim Sulejówku. Tutejsze muzeum zbiera nagrody za ekspozycje i przyciąga zwiedzających z całej Polski.

„Milusin” – dworek, który dla marszałka Piłsudskiego kupili jego żołnierze – znajduje się na terenie czterohektarowego parku. Miejsu przywrócono wygląd z czasów, kiedy marszałek w latach 1923–1926 mieszkał tu z żoną oraz córkami Jadwigą i Wandą. W kolejnych latach rodzina przyjeżdżała tu na wypoczynek. Przed domem, przy stawie, stoi ławeczka – taka sama jak ta, na której marszałek siadywał z córkami. W części ogrodowej parku odtworzono nawet ogródek warzywny.

Dworek pełni funkcję muzeum od czterech lat. Na parterze mieści się gabinet z biurkiem, przy którym pracował Piłsudski, salonik z oryginalnym kompletem mebli, obrazami na ścianach i bibelotami. – Urządzenie i wystrój pomieszczeń zostały wiernie odtworzone na podstawie zdjęć i wspomnień córek Józefa Piłsudskiego. Stąd wiemy, w której części pokoju stało np. radio. Jedną z ostatnich odzyskanych oryginalnych pamiątek jest portret Aleksandry, żony Piłsudskiego, namalowany przez Witkacego, odnaleziony w ubiegłym roku – objaśnia wystrój wnętrz dr Robert Andrzejczyk, dyrektor muzeum. Wyposażenie z „Milusina” odnalazło się w Helenowie (obecnie to część Pruszkowa), w Ośrodku Reprezentacyjnym



Bulawa marszałka Piłsudskiego



Mundur marszałka Piłsudskiego

fol. Irena Świerdzewska



U marszałka Piłsudskiego

fol. Irena Świerdzewska

MON. Tam w 1947 r. przewiezione zostało wojskowymi ciężarówkami.

Dworek z częścią parkową okala drewniane ogrodzenie. Zwiedzanie w małych, piętnastoosobowych grupach pozwala temu miejscu zachować kameralny klimat, co jest też zasługą autorów koncepcji architektonicznej nowej części muzeum – wnuka marszałka Krzysztofa Jaraczewskiego oraz Radosława Kacprzaka.

Ultranowoczesne, imponujące rozmia-rem, aranżacją i zbiorami nowe muzeum zostało otwarte w przeddzień setnej rocznicy Bitwy Warszawskiej. Budynek znajduje się obok terenu parkowego z dworkiem „Milusin”. Pandemia ograniczyła ruch zwiedzających; w tym roku muzeum przeżywa swój renesans. – Tylko jedna trzecia kubatury znajduje się nad ziemią, żeby nie zdominować niskiej, rezydencjalnej zabudowy Sulejówka. W naszym kręgu kulturowym skarby trzyma się pod ziemią, dlatego tam ulokowane jest dwie trzecie budynku – żartuje dyrektor muzeum.

Znajduje się tu biograficzna wystawa stała. Opowieść o marszałku Piłsudskim podzielona jest na pięć galerii, poświęconych okresom jego życia i działalności. Noszą kolejno tytuły: „Ziuk”, „Wiktor”, „Komentant”, „Naczelnik” i „Marszałek”. Początek opowieści zaczyna się w rodzinnym Żuławie na Wileńszczyźnie, zobaczyć można makietę nieistniejącego dworu oraz mnóstwo pamiątek – włącznie z dziecięcym ubraniem do chrztu świętego. Ekspozycja prezentowana jest z użyciem nowoczesnych technik, zwiedzający otrzymują zestaw ze słuchawkami. Nawigacja rozpoznaje lokalizację i automatycznie odtwarza informacje przypisane do danego obiektu. Do najcenniejszych pamiątek należą buława i szabla marszałka oraz jeden z trzech zachowanych mundurów z odznaczeniami.

Za wystawę „Dla Rzeczypospolitej. Józef Piłsudski 1867–1935” placówka w Sulejówku otrzymała Grand Prix 41. Konkursu na Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla 2020.

Ewenementem jest przygotowanie wystawy tak, by mogły z niej korzystać rodziny z dziećmi. Na towarzyszącej ekspozycji ścieżce dla dzieci rozmieszczono zadania do wykonania dla najmłodszych.

Placówka stworzona jest w formie kompleksu muzealno-edukacyjnego. Z całej Polski przyjeżdżają grupy szkolne na warsztaty. Terminy zajęte są na miesiąc do przodu. – Mamy idealne warunki do uczenia historii, świetnie przygotowany zespół edukacyjny, do wyboru jest 60 tematów zajęć – mówi dyrektor Robert Andrzejczyk. Najmłodszy uczy się historii przez majsterkowanie, „składają” przedmioty znajdujące się na wystawie, np. model pierwszego samochodu pancernego albo klucz telegraficzny. Takim złożonym przez siebie kluczem nadają alfabetem Morse’a tekst deklaracji, którą Piłsudski rozesłał 18 listopada 1918 r.

– Najwięcej zwiedzających mamy w okolicach 15 sierpnia oraz 11 listopada – mówi dyrektor. Zwiedzanie wystawy stałej trwa około dwóch godzin. Zwiedzanie dworku „Milusin” z ogrodem historycznym zajmuje około godziny.

Irena Świerdzewska

Muzeum Józefa Piłsudskiego
w Sulejówku, al. Piłsudskiego 29
Godziny otwarcia:
środa, czwartek: 10.00–17.00
(ostatnie wejście na zwiedzanie
wystawy: 15.30)
piątek, sobota, niedziela: 10.00–19.00
(ostatnie wejście: 17.30)
poniedziałek, wtorek: nieczynne
W środy wstęp bezpłatny, po pobraniu
wejściówki online lub w kasach.

Wiemy, że wiadomość o „narodowej zrzutce” na odbudowę Pałacu Saskiego to był fejk. A co o postawie społeczeństwa wobec tego przedsięwzięcia mówią badania?

Na początek odniosę się do doniesień jednego z portali, jakoby darowiznę na odbudowę Pałacu Saskiego odliczyło od PIT za ubiegły rok 95 osób w łącznej kwocie 150 tys. zł. I że mieliśmy przeznaczyć ponad 3 mln zł na promocję takiej zbiórki. To bzdura. Ani nie prowadziliśmy zbiórki, ani jej nie promowaliśmy, ani nie dostaliśmy w zeszłym roku żadnych darowizn. Spółka powstała dopiero pod koniec roku. Dokonywanie jakichkolwiek darowizn jest możliwe dopiero w tym roku. Zachęcać do takich darowizn planujemy jednak dopiero wtedy, kiedy będziemy mogli obywatelom pokazać konkretniejszy plan inwestycji. Obecnie te prace koncepcyjne



fot. Biuro Programu Niepodległa

dowisk. Decyzja zapadła jednak dopiero teraz. Można powiedzieć, że ten moment jest tak samo dobry i niedobry, jak każdy inny. Pierwsze głosy za przywróceniem pałacu pojawiły się w czasie tworzenia planów odbudowy stolicy. Niestety, zapadła decyzja o nieodbudowywaniu pałacu. Nie posłuchano też wówczas architektów i konserwatorów zabytków, którzy apelowali o nieusuwanie gruzów po budynkach pałaców i kamienic, zanim nie zostaną zbadane i udokumentowane. Wszystko wywieziono bez jakichkolwiek badań za Wisłę i wzniesiono na tym Stadion Dziesięciolecia, dziś Narodowy.

Zawsze będziemy mierzyć się z jakimiś wyzwaniem – budową mostu, dróg, placówek. Szacowane 2,5 mld zł na odbudowę pałacu to wydatek rozłożony na dziesięć lat. Kolejne transze spółka „Pałac Saski” będzie otrzymywać w miarę realizacji inwestycji.

Pałac, fejki i symbole

Z prezesem spółki „Pałac Saski” **Janem Edmundem Kowalskim** rozmawia Monika Odrobińska

trwają, niedługo planujemy ogłoszenie konkursu architektonicznego.

O nastawieniu społeczeństwa do przedsięwzięcia mówią badania agencji Minds & Roses. Z wypowiedzi tysiąca ankietowanych z miast innych niż Warszawa oraz dwustu z Warszawy wynika, że dwie trzecie tych pierwszych i 84 proc. tych drugich słyszało o historii Pałacu Saskiego, a jego okolice kojarzy aż 99 proc. Polaków. Co ciekawe, mimo że Grób Nieznanego Żołnierza zaliczany jest do najbardziej charakterystycznych miejsc w stolicy, to plac Piłsudskiego zamyka listę najchętniej odwiedzanych w niej punktów. Wskazuje to na niewykorzystany potencjał placu i wierzymy, że odbudowa pałacu to zmieni. Wśród ogółu badanych popiera ją 46 proc., wśród warszawiaków – 39 proc. Nie ma zdania odpowiednio 35 proc. i 34 proc., a przeciwnych jest odpowiednio 19 proc. i 28 proc. Podobnie wyglądało to i w innych badaniach – również ostatnio, kiedy wyniki zleconego przez siebie sondażu ogłosił ten sam portal, który opublikował nierzetelny tekst o rzekomej zbiórce na odbudowę. Ponad 48 proc. pytanym Polaków opowiedziało się tu za odbudową, ponad 33 – przeciwko, a niespełna 18 nie wyraziło opinii.

Do tak dużej i kosztownej zmiany w centrum Warszawy są więc mniej przekonani sami jej mieszkańcy. Wokół kosztów zresztą także narosły kontrowersje...

Zaczęło się od zarzutów zupełnie kuriozalnych – na przykład o to, że wynajęliśmy lokal na biuro. Potem zarzucano nam zakup czterech limuzyn, choć od początku planowaliśmy kupić tylko jeden samochód miejski – ten zakup zresztą finalizuje się dopiero teraz. Zgodnie z ustawą o elektromobilności co najmniej jeden z pojazdów musi być elektryczny, i tak przystąpiliśmy do umowy na samochód marki Skoda.

Czy rozważane były rozmowy ze stroną niemiecką, by to ona sfinansowała odbudowę obiektu przez siebie zburzonego?

Finansowanie odbudowy zachodniej pierzei placu Marszałka Piłsudskiego – bo chodzi nie tylko o Pałac Saski, ale też Pałac Brühla i trzy kamienice od strony ul. Królewskiej – zagwarantowane jest z budżetu państwa i my jako spółka nie mamy na to wpływu.

Pałac Saski nie ma szczęścia. O jego odbudowie myślał Paweł Piskorski, wykopaliska archeologiczne zaczął Lech Kaczyński, ale w obliczu światowego kryzysu w 2008 r. Hanna Gronkiewicz-Waltz wstrzymała prace. I dziś można się zastanawiać, czy kiedy za wschodnią granicą trwa wojna, a Polacy angażują się w pomoc uchodźcom i borykają się z wysoką inflacją, to dobry moment na odbudowywanie obiektu.

Och, za odbudowę pałacu przez lata opowiadali się przedstawiciele rozmaitych śro-

Jaką powierzchnię mają mieć zabudowania i co w nich będzie?

Wszystkie trzy budynki będą liczyć ok. 70 tys. mkw. powierzchni użytkowej, którą do swojej dyspozycji – zgodnie z ustawą – dostają trzy podmioty. Senat RP zajmie Pałac Brühla, a Ministerstwo Kultury i Mazowiecki Urząd Wojewódzki – Pałac Saski. Na parterze Pałacu Saskiego wspólną działalność prowadzić będą: Biuro Programu „Niepodległa”, Muzeum Historii Polski, Zachęta, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina i Muzeum Narodowe. Znajdzie się tam miejsce na sale ekspozycyjne, wydawnicze, będą też księgarnie, kawiarnie i restauracje.

Plac Piłsudskiego jest pamiątką wielu narodowych spotkań, w tym z Janem Pawłem II, a Grób Nieznanego Żołnierza robi wrażenie jako fragment ruin. Czy nie ma obaw, że pałac przytłoczy i grób, i całą symboliczną przestrzeń?

Wyobrażenie o kubaturze budynku daje ogrodzenie, którym otoczyliśmy teren prac. Od strony ul. Wierzbowej stanie Pałac Brühla, a od Królewskiej – kamienice. Duża część placu Piłsudskiego pozostanie otwarta, a o tym, ile pomieści osób, będziemy mogli się przekonać już 11 listopada podczas obchodów Narodowego Święta Niepodległości.



Jerzy Binkowski nie pozwala sprowadzić kultury chrześcijańskiej do kościelnej kruchty. Wiara jest dla niego sensem życia, którym dzieli się w twórczości.

Pod koniec października w warszawskim oddziale Stowarzyszenia Pisarzy Polskich przy ul. Krakowskie Przedmieście 87/89 odbyła się prezentacja wyboru poezji Jerzego Binkowskiego pt. „AVE”. Artysta debiutował w 1980 r. Jego wiersze były tłumaczone na język angielski, ukraiński i litewski. Znaczna część książki poświęcona jest wierze autora. Pozostaje on wierny Bogu, choć bunt nie jest mu obcy. Poeta pisze np.: „Tak trudno wierzyć – by uwierzyć w Ciebie/ zostań błędem, kamieniem i mrokiem”.

Jego wiersze religijne są autentyczne, bez uduchowionego zadęcia. Oddają też szczerą fascynację autora Eucharystią, będącą dla niego „drabiną do nieba”. Twórca pyta o najgłę-



fol. arch. prywatne Jerzego Binkowskiego

Aster Pana Boga Patryk Lubrzyński

poetycką wrażliwość. Będąc młodym chłopakiem, odczuwał wewnętrzną rozterkę, którą drogę w życiu obrać. Czy zostać księdzem, a może lekarzem? Zdecydował się na „pośrednie rozwiązanie”, zdając egzaminy na filozofię chrześcijańską ze specjalizacją filozoficzno-psychologiczną na KUL. Ludzie, z którymi utrzymywał relację na uczelni, ukształtowali poetę duchowo. Spotykał tam znakomite postaci Kościoła, m.in. ks. prof. Karola Wojtyłę, ówczesnego rektora uczelni ks. prof. Wincen- tego Granata (obecnie sługę Bożego), o. Mie- czysława Krapca OP.

Przez dwa lata mieszkał w pokoju akademickim z kolegą z wydziału, przyszłym biskupem Wiesławem Meringiem. – Pamiętam, jak któregoś dnia Wiesio obudził mnie i powiedział: „Wstawaj! Wojtyła przyjeżdża na wykład!”. Pierwsze zajęcia z nim były dla mnie, jako osoby bez przyswojonego języka filozoficznego, niezmiernie trudne. Już wtedy od prof. Wojtyły promieniowało nadzwyczajne dobro. Po KUL-owskich korytarzach przechadzał się najczęściej w grupie kilku dyskutantów – wspomina.

W PRL-owskiej rzeczywistości absolwenci KUL mieli trudności ze znalezieniem pracy. Studiowanie na uczelni bez ideologii marksistowskiej okupione było wysoką ceną w postaci marginalizacji zawodowej. Binkowski jeszcze w trakcie studiów odbył staż w lubelskim szpitalu psychiatrycznym na oddziale nerwic. Czas spędzony w placówce nie był jednak stracony. – Na izbie przyjęć zobaczyłem schodzącą po schodach dziewczynę w białym fartuchu. Aparacją przypominała mi „czarnowłosego anioła”. Po krót-

kiej rozmowie oznajmiłem jej: „Pani będzie moją żoną!”. Ona jedynie uśmiechnęła się lekko i powiedziała: „Pan po prostu jest wariatem!”. Miesiąc później daliśmy na zapowiedzi przedślubne w kościele św. Jerzego w Janowie koło Sokółki. W tym roku obchodzimy złote gody – mówi poeta.

NIE TYLKO POEZJA

Poezja to nie jedyny obszar twórczości Jerzego Binkowskiego. Artysta jest także reżyserem teatralnym. Ukończył Wydział Reżyserii Teatru Lalek w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej im. A. Zelwerowicza w Białymstoku. Najbardziej inspirowała go poetka Joanna Kulmowa. W jej twórczości podziwiał lekkość oraz melodyjność języka polskiego. Wiele lat ze sobą korespondowali. Znajomość zaowocowała wyreżyserowaniem kilkunastu sztuk teatralnych, które były adaptacją opowiadań autorki – np. „Niefruwak Piechotny” czy „Serce jak złoty gołąb”. Binkowski wystawiał również europejską klasykę: „Antygone” Sofoklesa, „Króla Leara” Williama Shakespeare’a, „Czekając na Godota” Samuela Becketta.

– Chciałbym przekazywać innym to, co jest we mnie pokojem i nieustanną próbą porządkowania rzeczywistości. Określiłbym siebie metaforą kwiatu, astra, w ten sposób nawiązując do łacińskiego wyrażenia „Per aspera ad astra” – przez trudy do gwiazd. Moja poezja to bukiet, który darowałem światu – puentuje z uśmiechem Binkowski.

Z twórczością artysty można zapoznać się na stronie internetowej www.jerzy-binkowski.pl



fol. arch. prywatne Jerzego Binkowskiego

ze życiowe prawdy. Zachęca do odkrywania sensu i radości życia. Z liryki bije pewność wiary w nieprzypadkowość własnego istnienia. W utworach poeta wyraża wdzięczność Stwórcy za osadzenie jego egzystencji w konkretnym miejscu (Polsce) i czasie (teraz). „Jego wersy są różnorodne, czasem suną wartko niczym górski potok, aby za chwilę zwolnić, zatrzymując czytelnika w zamyśleniu” – pisze recenzentka Marta Kozłowska.

W TOWARZYSTWIE MISTRZÓW

Jerzy Binkowski podkreśla, że zachwytu Bogiem doświadczył we wczesnym dzieciństwie. – Jako pięcioletek w 1954 r. przyjąłem Pierwszą Komunię Świętą w parafii św. Andrzeja Boboli w Gdyni. Towarzyszyli mi tylko rodzice, to była skromna uroczystość. Po przyjęciu Pana Jezusa powiedziałem zakrystianowi, że „chciałbym tam stać”, i wskazałem na prezbiterium. Wkrótce moje pragnienie zostało spełnione, zacząłem służyć jako ministrant – opowiada.

Liturgia i – jak mówi – dźwięczne a tajemnicze brzmienie łaciny miały wpływ na jego

fot. T. Korpsz



Muzeum Norwida

Tomasz Korpsz

W Roku Cypriana Norwida, po długich staraniach różnych środowisk, a zwłaszcza Fundacji Museion Norwid, udało się wreszcie stworzyć pierwsze w Polsce muzeum poświęcone temu niezwykłemu twórcy.

Formalnie rzecz biorąc, zostało ono powołane do życia 25 sierpnia 2021 r. na mocy specjalnych uchwał Rady Powiatu w Wyszkowie i Rady Gminy Zabrodzie (uroczyście podejmowanych w pałacu w Dębinkach) oraz Fundacji Museion Norwid. Od 1 lutego 2022 r. jest ono współprowadzone także przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które odpowiada za znaczącą większość budżetu tej nowej instytucji kulturalnej.

Siedzibą muzeum jest powstały w drugiej połowie XVIII w. zespół pałacowo-parkowy w Dębinkach. Dlaczego akurat ten obiekt? Otóż w pierwszej połowie XIX w. właścicielem majątku był Ksawery

Dybowski, drugi mąż babki poety Anny z Sobieskich Zdzieborskiej. Cyprian wraz z rodzeństwem często przyjeżdżał do Dębinek, a okresowo tam mieszkał, zwłaszcza po śmierci rodziców, kiedy Ksawery Dybowski stał się prawnym opiekunem młodych Norwidów. Poeta właśnie w Dębinkach przeżył swoją pierwszą młodzieńczą miłość do kuzynki Brygidy i podejmował pierwsze próby artystyczne. Jeszcze po wielu latach, już na emigracji, wspominał i rysował pałac, jego mieszkańców oraz okolice. Dębinki to, jak widać, miejsce szczególnie związane z Norwidem, pamiętające jego dziecięce i młodzieńcze lata. Przyszli zwiedzający pałac i spacerujący po parku naprawdę będą mogli chodzić tam po śladach poety...

Napisałem o „przyszłych” zwiedzających, ponieważ cały zespół pałacowo-parkowy wymaga rewitalizacji i adaptacji na potrzeby planowanej ekspozycji, co potrwa kilka lat. Muzeum, którego dyrektorem jest Jacency Matysiak – założyciel i wieloletni prezes Fundacji Museion Norwid – już jednak działa (choć oficjalnie jest „muzeum w organizacji”).

Placówka współpracuje ze szkołami, przede wszystkim tymi imienia Cypriana Norwida, oraz domami kultury i bibliotekami z powiatu wołomińskiego i wyszkow-

skiego. Zorganizowała lub współorganizowała już m.in. plenery malarskie dla dzieci i dorosłych oraz cykliczne zajęcia wakacyjne dla dzieci, ale też przez kilka tygodni w przypałacowym budynku gościła grupę uchodźców z Ukrainy.

Od początku maja do 17 października w każdą niedzielę w Dębinkach odbywały się koncerty poetycko-muzyczne, podczas których znani aktorzy czytali utwory Cypriana Norwida, a zaproszeni pianiści wykonywali utwory Fryderyka Chopina. Spotkania te regularnie gromadziły dużą liczbę widzów i słuchaczy (muzeum zapewniało bezpłatny transport z i do Warszawy oraz Wołomina), w związku z czym od maja 2023 r. planowana jest ich druga edycja.

W dniach 23–25 września hucznie obchodzono urodziny Norwida: w Dębinkach odbyły się koncerty, spektakle, ale też np. bieg z metą przy wejściu do pałacu.

Od początku obecnego roku szkolnego w ofercie placówki znajdują się bezpłatne lekcje muzealne dla uczniów różnych klas szkół podstawowych i średnich. Cieszą się one bardzo dużym zainteresowaniem, a dotyczą nie tylko Norwida, lecz także np. historii Polski czy dawnych tradycji szlacheckich.

Gorąco zachęcam do śledzenia działalności Muzeum Cypriana Norwida w Dębinkach i korzystania z jego oferty. Także dzięki odwiedzającym może ono stać się nie tylko najważniejszym miejscem upamiętniania niezwykłego artysty i myśliciela, lecz także ważnym miejscem na mapie kulturalnej Mazowsza i całej Polski.



Repertuar zakończonego niedawno kolejnego Warszawskiego Festiwalu Filmowego był jak zwykle bardzo urozmaicony. W programie kilku sekcji konkursowych i informacyjnych znalazły się fabularne i dokumentalne obrazy nakręcone na całym świecie – od Polski, przez Europę, obie Ameryki, do Afryki, Azji i Australii.

Produkcja filmowa bardzo się dzisiaj umiędzynarodowiła. W konsekwencji mamy do czynienia z silnymi wzajemnymi wpływami kulturowymi między tradycyjnie silnym kinem zachodnim (hollywoodzkim i europejskim) a resztą świata. Na ostatnim WFF to globalne zjawisko było bardzo widoczne. Każdy uczestnik festiwalu musiał ułożyć sobie własną mapkę obecności na wybranych seansach. Moją uwagę zwróciły dwa pełnometrażowe filmy dokumentalne o aktualnej wymowie obyczajowej i politycznej. Amerykańsko-ormiański reżyser i producent Garin Hovannisian zrealizował interesujący poznawczo dokument „Niewidzialna republika” na temat wieloletniej wojny Armenii z popieranym przez Turcję Azerbejdżanem o zamieszkaną od wieków przez Ormian, a nieuznaną jako państwo krainę Górski Karabach, w ZSRR siłą włączony do Azerbejdżanu. Ostatnią dramatyczną dla Ormian wojnę o Karabach oglądamy oczami młodej fotografki i pisarki Liki, która na bieżąco opowiada o swoich wrażeniach i emocjach. Film jest nie tylko dokumentem z czasu wojennego, lecz także esejem historycznym na temat historii Armenii, starożytnego kraju chrześcijańskiego, doświadczonego okupacją turecką i ludobójstwem popełnionym przez Turków w 1915 r. Nadmienimy, że osiedleni na Kresach Ormianie dobrze zapisali się w historii Polski.

Za drugi ciekawy dokument uważam ukraiński obraz „Dziennik oblubienicy Chrystusa” w reżyserii Marty Smerechyńskiej. Marta, dziewczyna wykształcona na Ukrainie i za granicą, otwarta na świat, opowiada tu o swojej siostrze Nastii, która wybrała inną drogę życiową, wstąpiła bowiem do greckokatolickiego zakonu żeńskiego Oblubienice Chrystusa, aby poświęcić się kontemplacyjnemu życiu duchowemu. Opowieść o życiu

Ciekawostki Warszawskiego Festiwalu Filmowego

Mirosław Winiarczyk



foto. FB organizatora

w klasztorze przed święceniami autorka filmu wykorzystwała do rozmów z siostrą i prób zrozumienia jej postawy. W filmie brak jakiegokolwiek propagandy politycznej, reżyserka skupiła się bowiem na ukazaniu problematyki obyczajowej i religijnej, co uważam za wielką wartość obrazu. Utwór ten, podobnie jak wyżej wspomniany obraz ormiański, powinien także znaleźć się w repertuarze TVP.

Najważniejszą nagrodę WFF, Grand Prix konkursu międzynarodowego, otrzymał film „Święto pracy”, zrealizowany w Bośni i Hercegowinie przez Pjera Zalica. Jury wybrało ten obraz zapewne nieprzypadkowo, akcja utworu dotyczy bowiem problemów związanych ze zbrodniami popełnionymi w trakcie działań wojennych. W prowincjonalnym miasteczku w Bośni życie toczy się dziś na pozór normalnie. Do zaprzyjaźnionych rodzin, spędzających czas na codziennych biesiadach (jak to na Bałkanach), przyjeżdżają krewni z zagranicy. Armin pragnie poznać daw-

no niewidzianego ojca z poślubioną właśnie żoną. Spotyka go jednak niemiła niespodzianka, ojciec bowiem został aresztowany. Prokuratura zarzuca mu zamordowanie w latach 90., w czasie wojny w Bośni, ukrywającego się groźnego snajpera, jego żony i dwójki dzieci. Armin usiłuje dotrzeć do prawdy o zapomnianym w miejscowej społeczności wydarzeniu, co okazuje się niezwykle trudne, wręcz niewykonalne. Czy owo morderstwo, a zwłaszcza zabicie dzieci, było przypadkowe czy celowe...? Miejscowa społeczność oraz funkcjonariusze wymiaru sprawiedliwości nie ułatwiają bohaterowi wyjaśnienia sprawy. Czy domniemana zbrodnia wojenna ma pozostać zapomniana, jak niektóre wielkie ludobójstwa XX w.? Z tym pytaniem pozostawiamy nas twórcy tego barwnie zrealizowanego i znakomicie zagrane filmu.

38. Warszawski Festiwal Filmowy,
14–23 października,
kina Atlantic i Multikino Złote Tarasy

KONKURS

Choć od współczesnych kobiet dzieli je dwa tysiące lat, mogą im pomóc przyjrzeć się swoim relacjom z Bogiem i ludźmi, swoim mocnym i słabym stronom; mogą inspirować lub przestrzegać. Kobiety z ksiąg prorockich Biblii są bohaterkami książki Magdy Grabowskiej „Niezapomniane” (Prodoteo). Są wśród nich nie tylko te powszechnie znane, jak Rachab, Debora czy Dalila, autorka wydobywa z cienia nawet te bezimienne. Nie unika także przedstawiania bohaterek negatywnych, wierzy bowiem, że skoro z natchnienia Ducha Świętego znalazły się one w księgach, nie należy ich pomijać. Wszak Bóg i ze zła potrafi wyprowadzić dobro. Magda Grabowska skłania do refleksji pytaniami wieńczącymi rozważania nad poszczególnymi fragmentami Pisma Świętego. Wśród czytelników, którzy 7 listopada między godz. 13.00 a 13.15 zadzwonią pod nr (22) 512 00 95 i odpowiedzą na pytanie: **Ile chlebów przyniosła Dawidowi Abigail?**, rozlosujemy 5 książek.

Odpowiedź na pytanie konkursowe 44: C.S. Lewis, J.R.R. Tolkien i Charles Williams nazywali siebie Ingłotami. Zwycięzcom gratulujemy!





Irańskie studentki słuchają
ajatollaha Alego Chamenei

fol. PAP/EPA/Supreme Leader Office Handout

Śmierć młodej dziewczyny, zatrzymanej przez irańską policję moralności, wywołała gwałtowne protesty. Przyszłość kraju stanęła pod znakiem zapytania.



Piotr Kościński

W Iranie, państwie usiłującym połączyć autorytarny islam i demokrację, sprzeciw wobec rządzących ajatollahów nie jest niczym nowym. Tak było np. po wyborach prezydenckich w 2009 r. Tym razem jednak wzburzenie ogarnęło o wiele szersze kręgi irańskiego społeczeństwa. Gdy ten numer tygodnika „Idziemy” oddawaliśmy do druku, liczbę ofiar szacowano na ponad dwieście, a co najmniej pięćset osób miało stanąć przed sądem.

ZABITA PRZEZ POLICJĘ?

Mahsa Amini to 22-letnia mieszkanka położonego na zachodzie Iranu miasta Saqqez (Saghhez). Niemal wszyscy w tym mieście to Kurdowie, podobnie zresztą jak ci, którzy żyją po drugiej stronie nieodległej irackiej granicy. Odwiedzała Teheran wspólnie z innymi członkami rodziny. I właśnie tu została 13 września aresztowana przez poli-

cję moralności, która oskarżyła ją o złamanie prawa nakazującego kobietom zakrywanie włosów hidżabem oraz noszenie ubrań zasłaniających ręce i nogi. Zabrano ją do aresztu na „edukację”.

Czym jest irańska „policja moralności”? Chodzi o instytucję znaną pod nazwą „gaszt-e erszad”, czyli „patrole doradcze”. Jest to jednostka irańskich sił policyjnych, której zadaniem jest publiczne egzekwowanie przepisów dotyczących islamskiego ubioru. Szariat (prawo islamskie) wymaga, aby zarówno mężczyźni, jak i kobiety ubierali się skromnie. Jednak w praktyce „policja moralności” zajmuje się głównie kobietami. Zgodnie z przepisami wszystkie kobiety muszą w miejscach publicznych nosić nakrycie głowy i luźne ubranie, chociaż nie jest jasne, czy dotyczy to również dzieci. W szkole dziewczęta zazwyczaj muszą nosić hidżab już od siódmego roku życia, ale poza szkołą niekoniecznie. Nie ma też wyraźnych wytycznych, jakie rodzaje ubrań są nieodpowiednie, co pozostawia wiele miejsca na swobodną interpretację prawa przez policjantów.

Co działo się na posterunku policji, nie bardzo wiadomo. Są informacje, że funkcjonariusze brutalnie bili Mahsę Amini, między innymi uderzając ją pałką po głowie. Policja zaprzeczyła, że dziewczyna była źle traktowana, i oznajmiła, że doszło do „nagłej niewydolności serca”. Ale jej rodzina twierdzi, że była całkiem zdrowa. Tak czy

inaczej, trafiła do szpitala i po trzech dniach w śpiączce zmarła.

TYŚĄCE NA ULICY

Ta śmierć wywołała falę wielkich protestów w Iranie. Z początku o sprawie zrobiło się głośno w mediach społecznościowych. A jako pierwsi zareagowali Kurdowie. Już 17 września doszło do starć z policją podczas pogrzebu Mahsy Amini w jej rodzinnym mieście. Policja użyła gazu łzawiącego, ale to niewiele pomogło.

Ledwie dzień później protestujący zaczęli zbierać się przed siedzibą uniwersytetu w Teheranie. A wkrótce potem do podobnych akcji doszło w Raszt, Meszhadzie oraz Isfahanie. Policja usiłowała rozprędzić demonstrantów, ale napotkała opór. 21 września władze podały, że podczas starć zginęło osiem osób. Protestujący podpalali posterunki policji i niszczyli samochody.

W Iranie wrze

Władze starały się uspokoić sytuację. Najpierw przedstawiciel irańskiego przywódcy Alego Chamenei powiedział, że odwiedził rodzinę zmarłej i złożył jej kondolencje. Według jego słów sam Chamenei miał podobno być wielce zasmucony śmiercią Mahsy Amini. O podsyłanie zamieszek oskarżył kurdyjskich terrorystów.

Sposobem na osłabienie protestów miało być ograniczenie dostępu do mediów społecznościowych, w tym do Instagrama i WhatsAppa. Ale nie przyniosło to pożądanych przez władze efektów. Rząd ewidentnie postawił na siłowe rozwiązanie sprawy. Policja i siły bezpieczeństwa działały coraz brutalniej. 23 września pojawiła się informacja o 35 ofiarach śmiertelnych tych zająć, ale niewiele później mówiono już o 41 zabitych.

Pod koniec września do walk ulicznych dochodziło już w kilkudziesięciu miastach. Kobiety, przede wszystkim młode, zdejmowały chusty, odsłaniając swoje włosy. Demonstranci skandowali hasła: „Kobieta, życie, wolność!”. Do szczególnie dramatycznych walk ulicznych doszło 30 września. Według organizacji praw człowieka tego dnia siły bezpieczeństwa zabiły 66 osób, wśród których były również dzieci. Z protestującymi walczyła policja oraz tak zwany Basidż, Związek Mobilizacji Uciemionych, organizacja paramilitarna będąca

Wszelkie pozytywne strony irańskiej polityki przyćmiewa wojenna retoryka ajatollahów.

częścią Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej.

Ajatollah Ali Chamenei zabrał głos dopiero 3 października. Jak powiedział, śmierć Mahsy Amini głęboko go zabolęła, ale o ten „gorzki incydent” obwinia wrogów Iranu. Te jego słowa spowodowały, że protestujący coraz częściej zaczęli wykrzykiwać antyrządowe hasła. Władze tymczasem zaczęły przedstawiać coraz dziwniejsze wersje śmierci młodej kobiety. Dowodziły, że w rzeczywistości popełniła samobójstwo. Miała rzekomo spaść z dachu, a z pewnością nie została pobita przez policję. Gdy prezydent Iranu Ebrahim Ra’isi odwiedził uniwersytet w Teheranie, przywitał go wrogo nastawiony tłum studentów. A sytuacja pogorszyła się, gdy do studentów i młodzieży

Bo kraj ten z politycznego punktu widzenia ma bardzo szczególne zasady funkcjonowania. Parlament (Medżlis) i prezydent pochodzą z wyboru, zupełnie inaczej niż w wielu innych państwach regionu. Ale też istnieje instytucja najwyższego przywódcy, którym jest ajatollah Ali Chamenei, a także Rada Strażników Konstytucji, składająca się z sześciu prawników islamskich powołanych przez przywódcę oraz sześciu innych prawników, wyłonionych przez Medżlis. Z kolei najwyższego przywódcę wyłania dożywotnio Zgromadzenie Ekspertów, składające się wyłącznie z duchownych muzułmańskich.

Paradoksalnie więc w Iranie jest więcej wolności i demokracji niż w Arabii Saudyjskiej, gdzie funkcjonuje monarchia absolut-

**Paradoksalnie
w Iranie jest więcej
demokracji niż
np. Arabii Saudyjskiej.**

ale zrezygnował z programu atomowego. Z tego porozumienia wycofał się w 2018 r. prezydent Donald Trump. Teraz wydawało się, że jest szansa na nowe – ale gdy okazało się, że Iran sprzedaje ogromne ilości dronów samobójców Rosji, która wykorzystuje je w wojnie z Ukrainą, taki układ może nie dojść do skutku. To wszystko powoduje, że wszelkie pozytywne strony irańskiej polityki – istnienie pewnego systemu demokratycznego i względna tolerancja wobec mniejszości narodowych, a nawet religijnych, w tym chrześcijan – są przyćmiewane przez wojenną retorykę ajatollahów.

TO BĘDZIE PRZEŁOM?

Śmierć młodej Kurdyjki wywołała sze-roki oddźwięk w świecie. Stany Zjednoczone objęły sankcjami policję moralności, a prezydent Joe Biden oświadczył, że USA „wspierają dzielne kobiety w Iranie, pokojowo demonstrujące, by zapewnić przestrzeganie swych podstawowych praw”. Premier Izraela Jair Lapid stwierdził zaś, że „reżim irański nienawidzi Żydów, nienawidzi kobiet, nienawidzi gejów, nienawidzi Zachodu. Nienawidzą i zabijają muzułmanów, którzy myślą inaczej, jak Salman Rushdie i Mahsa Amini. (...) Ich nienawiść to sposób na życie. To sposób na zachowanie ich opresyjnych rządów”. W świecie tymczasem rozwinęła się akcja obcinania (zazwyczaj symbolicznego) włosów przez znane kobiety, w solidarności z protestującymi Irankami.

Z pewnością rację ma „Washington Post”, pisząc, że „to kluczowy moment dla Iranu. (...) Odrzucenie [przez irańskie społeczeństwo] rządów islamskiej republiki nie jest zjawiskiem nowym, ale nieustraszoną protestujących i ich gotowość do nawoływania do upadku establishmentu politycznego i jego przywódców sygnalizuje nową erę”. I słusznie też pisał francuski „Le Monde”, że „oprócz wykazania odwagi zwykłych Irańczyków, którzy przeciwstawiają się znanym ze swojej brutalności siłom bezpieczeństwa, ostatnie demonstracje po raz kolejny wskazują, że [irański] reżim jest oderwany od swoich obywateli, całkowicie skoncentrowany na własnym przetrwaniu”.

Ale ajatollahowie nie pierwszy raz walczą ze społecznymi protestami. Dlaczego więc tym razem ma być inaczej? Odpowiedź jest prosta: przeciętny wiek demonstrantów to 15–18 lat, rządzących ajatollahów islamskich zaś – 70 lat. Rewolucja islamska z końca lat 70. XX w. była reakcją na dyktatorskie rządy szacha Rezy Pahlawiego. Ale dla młodych Irańczyków to zamierzchnia przeszłość; dziś problemem jest autorytarna władza ajatollahów z Alim Chamenei na czele.



fol. PAP/EPA/Stephanie Lecocq

Po śmierci młodej Iranki także w wielu krajach Zachodu doszło do protestów

dołączyli robotnicy, w tym pracownicy sektora naftowego.

AJATOLLAHOWIE I DEMOKRACJA

W Democracy Index, czyli opracowanym w Wielkiej Brytanii światowym rankingu demokracji, Iran jest na 154. miejscu, określany jako państwo autorytarne. Warto jednak zauważyć, że bardzo blisko, na 152. miejscu, znajduje się Arabia Saudyjska, która jest państwem szanowanym i (przynajmniej do niedawna) sojusznikiem Stanów Zjednoczonych. Zjednoczone Emiraty Arabskie są też bardzo blisko, bo na 134. miejscu. Inny, podobny ranking, tworzony w Niemczech, plasuje Iran na 147. miejscu, tuż za Rosją, ale przed Bangladeszem i Egiptem.

Ale Iran od lat zachowuje się w sposób bardzo negatywnie oceniany przez wiele państw świata. Przede wszystkim nastawiony jest skrajnie antyizraelsko – i przez Izrael uznawany jest za wroga numer jeden. Najbardziej wyraziście zachowywał się były prezydent Iranu Mahmoud Ahmadi-neżad, który nigdy nie wypowiedział słowa „Izrael”, a mówił jedynie o „reżimie syjonistycznym”. Teheran od dawna wspiera antyizraelski, szyicki ruch Hezbollah, działający w Libanie i uznawany za organizację terrorystyczną.

Iran usiłował też wyprodukować broń atomową, co spowodowało nałożenie na niego sankcji. W 2015 r. zawarte zostało międzynarodowe porozumienie, w efekcie którego Teheran mógł sprzedawać ropę,



ks. Waldemar Turek

Na mniej znanym rzymskim cmentarzu znajduje się polski sektor, a w nim groby tych, którzy mieszkając na włoskiej ziemi, zasłużyli się dla swojej ojczyzny nad Wisłą.

Poświęcenie kaplicy ukoronowało w jakiś sposób prace Emeryka Czapskiego, polityka i dyplomaty, który, mieszkając w Rzymie, rozpoczął w 1969 r. długie starania o wydzielenie polskiej części, mając na uwadze dosyć liczną nawet w czasach komunistycznych Polonię włoską. Napotykał znaczne trudności w realizacji swojego planu, ale po pewnym czasie udało mu się uzyskać niewielką, w sumie jednak wystarczającą działkę. Wraz z przyjściem papieża Polaka sytuacja się zmieniła, pobudowano kaplicę i dokonano jej konsekracji.

Od kaplicy udajemy się do grobów, położonych w kilku półkolistych rzędach. Część z nich pochodzi z czasów wspomnianego Emeryka Czapskiego, inne z przełomu XX i XXI w., jeszcze inne są zupełnie świeże. Niestety, mogiły są w większości opuszczo-

ne, a ich otoczenie zaniedbane. Do wyjątków należą ładnie utrzymane i dosyć duże groby niektórych zgromadzeń zakonnych, męskich i żeńskich.

Wspominałem w jednym z poprzednich numerów „Idziemy” o pochowanym tutaj ks. Bronisławie Mazurze, dzisiaj chciałbym poświęcić więcej uwagi innym naszym rodakom.

ZASŁUŻONY AMBASADOR

Zatrzymujemy się nad grobem Kazimierza Papée, ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej przy Stolicy Apostolskiej w latach 1939–1958 (w jakiejś mierze aż do 1972 r.). Przekazując listy uwierzytelniające papieżowi Piusowi XII 24 lipca 1939 r., powiedział m.in.: „Mój kraj, przywiązując najwyższą wagę do wolności i honoru, jest głęboko

Mogiły rodaków na Flaminio

Polscy turyści i pielgrzymi zwykle nawiedzają cmentarz Campo Verano – rozległą nekropolię w północno-wschodniej części Rzymu, na której pochowano wielu znamiennych Włochów i cudzoziemców, wśród nich немало Polaków. Cmentarz jest znany także z artystycznych nagrobków i pomników, prawdziwych dzieł sztuki, tworzących bardzo sugestywny klimat, na który składa się też bogata flora, zwłaszcza cyprysy.

POLSKI SEKTOR

Tym razem przed 1 listopada postanawiam wybrać się z grupką przyjaciół na mniej znany cmentarz rzymski, zwany Flaminio albo Prima Porta, znajdujący się ok. 15 km od centrum Rzymu. Powstał w latach czterdziestych XX w. w północnej części Wiecznego Miasta, gdy na Campo Verano zaczęło brakować terenu pod nowe groby.

Jest piękny październikowy dzień, typowa *ottobrata romana*. Dosyć szybko odnajdujemy na cmentarzu kwaterę polską z charakterystyczną kaplicą, przypominającą styl domów południowej Polski. Niestety, kilka lat temu skradziono z niej miedziane pokrycie dachu i do dzisiaj ten niewielki budynek nie został naprawiony. We wnętrzu kaplicy widać pewien nieporządek. Z nieco wyblakłej tablicy dowiadujemy się, że „Ojciec Święty Jan Paweł II poświęcił 1 listopada 1991 kaplicę polską wzniesioną dzięki Jego hojności oraz ofiarności Polonii Włoskiej”. Właściwie to był akt przełomowy dla powstania polskiego sektora na cmentarzu Flaminio, który stanowi pewien wyjątek. Wprawdzie są jeszcze dwie inne wydzielone części, ale mają charakter wyznaniowy; chowani są na nich Żydzi i muzułmanie.



Kaplica w kwaterze polskiej

Jan Paweł II w 1991 r. poświęcił kaplicę polską. Był to akt przełomowy dla powstania polskiego sektora na cmentarzu Flaminio (Prima Porta).

Grób ambasadora Kazimierza Papée



ks. Waldemar Turlek

przywiązany do pokoju. Prowadzimy dzieło odbudowy naszego kraju w najbardziej pokojowych zamiarach. Nie zapominamy też, że obok wartości materialnych religia i moralność muszą zajmować przeważające miejsce w kraju katolickim, który czerpie ze źródeł cywilizacji zachodniej”.

Kilka tygodni później hitlerowskie Niemcy rozpoczęły inwazję na Polskę. Już 2 września 1939 r. udało się ambasadorowi Papée uzyskać audiencję u papieża Piusa XII, w czasie której zabiegał o to, aby Ojciec Święty publicznie zabrał głos w tej sprawie. Przez sześć lat wojennych troszczył się na różne sposoby o poparcie dla sprawy polskiej, jak też o różnoraką pomoc ofiarom wojny.

Po wojnie jego sytuacja była wyjątkowo delikatna. Watykan formalnie utrzymywał kontakty z rządem emigracyjnym, który reprezentował ambasador, jednak głównym partnerem do rozmów byli biskupi polscy, a zwłaszcza kard. Stefan Wyszyński. W tym kontekście Papée zabiegał o pewne ślady obecności polskiej w Watykanie. W dawnym Domu św. Marty została wmurowana tablica upamiętniająca funkcjonowanie tam ambasady RP w czasie wojny. To on wniósł petycję w sprawie przyznania Polakom kaplicy Matki Bożej Królowej Polski w podziemiach bazyliki św. Piotra, poświęconej 1 czerwca 1958 r. Znał osobiście papieża Pawła VI, którego informował o sytuacji Kościoła w Polsce i o emigracji polskiej. Przez pewien czas sprawował urząd dziekana korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Świętej.

Docekał wyboru papieża Polaka, co było dla niego źródłem wielkiej radości i nadziei zarazem. Zmarł kilka miesięcy później, 19 stycznia 1979 r. Pamiętam, jak kilka lat temu jeden z najstarszych prałatów włoskich pracujących w Kurii Rzymskiej i mieszkających w dawnym Domu św. Marty wspominał ambasadora Kazimierza, podkreślając jego skromność, grzeczność, ale też umiejętności

dyplomatyczne oraz umiłowanie Kościoła i swojej ojczyzny nad Wisłą.

POETA EMIGRANT

Pochowany na cmentarzu Flaminio Jerzy Hordyński urodził się 19 października 1919 r. w Jarosławiu. Pierwsze wiersze napisał w Stanisławowie, gdy miał szesnaście lat. Studiował prawo i polonistykę we Lwowie, na Uniwersytecie Jana Kazimierza. W czasie okupacji był żołnierzem Armii Krajowej. Lata 1945–1948 spędził w więzieniach i łagrach sowieckich, a następnie znalazł się w Krakowie, gdzie dookończył studia polonistyczne. Pierwsze tomy poezji wydał w latach pięćdziesiątych; spotkały się one ze sporym uznaniem. Wyjechał z Polski w 1961 r. Najpierw przebywał w Wiedniu, następnie w Paryżu, wreszcie osiedlił się na stałe w Rzymie, gdzie kontynuował swoją twórczość literacką, otrzymując różne nagrody i wyróżnienia.

Był autorem korespondencji o życiu kulturalnym Wiecznego Miasta i sprawach watykańskich, głównie dla „Przekroju”. Wysłał też teksty do „Życia Literackiego”. Przebywając za granicą, systematycznie wydawał w Polsce tomiki wierszy, m.in. „Powrót do światła”, „Wędrowki”, „Rozmowy z Chopinem”, „Koncert Włoski”, „Seans”. Jego poezję publikowano w różnych antologiach i różnych językach; podobno sam władał biegle siedmioma językami.

Mieszkał przy ul. Borgo Pio, blisko jednego z głównych wejść do Watykanu, tzw. Porta S. Anna. Chętnie oprowadzał turystów i pielgrzymów z Polski, wykazując przy tym dużą erudycję. Był aktywny w mediach i chętnie udzielał wywiadów. Po 1990 r. kilkakrotnie odwiedził swoją ojczyznę. Zmarł nagle w Rzymie 14 czerwca 1998 r., mając 79 lat. Na jego grobie wyryto po włosku słowa: „Każdy dzień przybliża Spotkanie, każda noc szuka Twojego Światła, ostatniej Nadziei” (tłum. W.T.).

DUSZPASTERZ RODAKÓW

Zupełnie inne były życiowe losy pochodzącego z cmentarza Flaminio ks. Janusza Andrzeja Duczkowskiego, kapłana Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej. Urodzony 16 grudnia 1939 r. w Warszawie, został wyświęcony 4 czerwca 1966 r. w Poznaniu. Był duszpasterzem Polaków w Australii, a w 1978 r. zaczął swój etap rzymski. Był sekretarzem Centralnego Ośrodka Duszpasterstwa Emigracyjnego, administratorem Hospicjum św. Stanisława. Pod koniec 1981 r. zainicjował i prowadził pracę duszpasterską w specjalnych włoskich obozach dla uchodźców z Polski, oczekujących na wyjazd do innych państw, w Latynie i Capui. Warto przypomnieć, że pod koniec 1987 r. było ich więcej niż 14 tysięcy, co stanowiło swego rodzaju „parafię w drodze”.

W latach 1983–2011 był pracownikiem Papieskiej Rady Duszpasterstwa Migrantów

i Podróżnych. Pokonywał niemal każdej niedzieli prawie 500 kilometrów, aby dotrzeć z kapłańską posługą do trzech ośrodków polonijnych (Latina, Caserta, Mondragone). W ostatnich latach życia, pomimo walki z chorobą nowotworową, w dalszym ciągu otaczał opieką duszpasterską Polaków we Włoszech. Miałem okazję osobiście go poznać i rozmawiać o sprawach naszych rodaków. Zmarł 28 lipca 2012 r.

DZIAŁACZ POLONIJNY

Zatrzymujemy się także nad grobem Stanisława Augusta Morawskiego. Urodzony w Krakowie w 1922 r., dorastał w niepodległej Polsce. W czasie okupacji był członkiem Armii Krajowej. Po wojnie studiował ekonomię w Poznaniu. Opuścił Polskę w 1957 r., a związał swoje życie z Wiecznym Miastem i z działalnością na rzecz Polonii we Włoszech i polskiej kultury. Pracował w wielu instytucjach włoskich, ale w sposób szczególny oddawał się działalności polonijnej, polskiej kulturze i nauce. Był współzałożycielem, wiceprezsem i członkiem zarządu Związku Polaków we Włoszech, Stowarzyszenia Włosko-Polskiego w Rzymie, członkiem zarządu Fundacji Lankorońskich, Polskiego Instytutu Historycznego w Rzymie. Od 1968 r. był zaangażowany w działalność Fundacji Rzymskiej im. Margrabiny Umiastowskiej, a od 1979 r. pełnił funkcję jej prezesa. Fundacja pomagała także polskim studentom i uczynom, przyznając krótkoterminowe stypendia. Dzięki temu wielu młodych Polaków mogło w trudnych czasach komunistycznych wyjechać z Polski, by przez pewien czas pobýć w Rzymie i pracować w zupełnie innym świecie.

Ci, którzy go znali osobiście, podkreślali, że był człowiekiem niezwyklej erudycji, ale też wyjątkowej skromności, pogody ducha i radości. Służbę bliźnim, poświęcenie na rzecz ojczyzny i kultury polskiej traktował jako rodzaj swego życiowego powołania. Zmarł w Rzymie, w wieku 97 lat, 23 grudnia 2019 r. Ktoś napisał wtedy, że Paryż miał swojego Giedroycia, Rzym – Morawskiego...

Opuściliśmy sektor polski rzymskiego cmentarza Prima Porta. Odwiedziliśmy naszych rodaków, którzy większość swojego życia przeżyli na ziemi włoskiej, głównie w Rzymie, nie zapomnieli jednak o swojej ojczyźnie nad Wisłą. Co więcej, starali się jej służyć przez działalność dyplomatyczną, literaturę, sztukę, posługę duszpasterską. Różne były ich życiowe losy, różne spojrzenia na otaczający świat i zachodzące szybko zmiany. Połączył ich ten niewielki skrawek ziemi i tworzą jakąś szczególną wspólnotę, która tutaj, nad Tybrem, w ciszy ciągle „mówi” o ich ojczyźnie.

Autor jest filologiem klasycznym i patrologiem, doktorem habilitowanym, szefem sekcji łacińskiej Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej

Śmierć jest trudnym doświadczeniem w ludzkiej egzystencji. Dlaczego zatem chrześcijanie podchodzą do niej z nadzieją?



o. Jacek Salij OP

W perspektywie naszej refleksji nad śmiercią – niezależnie jak niewiarygodnie to brzmi – przekaz biblijny o pierwotnej nieśmiertelności człowieka należy rozumieć dosłownie. Zarazem tradycja chrześcijańska starała się nie dopuścić do mitologicznych interpretacji tej pierwotnej nieśmiertelności.

Św. Teofil z Antiochii pisze już w połowie II w., że Adam „został stworzony ani śmiertelnym ani nieśmiertelnym”. Człowiek był według niego raczej wezwany do nieśmiertelności, niż nią obdarzony. Z kolei św. Augustyn wyjaśniał, że pierwsi rodzice cieszyli się nieśmiertelnością „negatywną” – mogli nie umierać. Natomiast nieśmiertelność życia wiecznego będzie nieśmiertelnością pozytywną – wewnętrzną niemożnością umierania.

SKUTEK GRZECHU

Grzech sprowadził na nas przekleństwo śmierci. Zauważmy najpierw, że nie ma nic przeklętego w tym, że śmierci podlegają zające czy wilki. I nie byłoby nic przeklętego w śmierci człowieka, gdyby podlegały jej tylko nasze ciała. Niestety, śmierć, której podlegają nasze ciała, jest konsekwencją i znakiem śmierci głębszej, którą sprowadzili na siebie i na nas nasi prarodzice. Mianowicie zerwali oni przyjaźń z Bogiem, zwątpili w Jego życzliwość względem siebie. Przestało im zależeć na łączności z Tym, który daje życie, toteż padli ofiarą śmierci w najgłębszym słowa znaczeniu, śmierci wiecznej, która polega na oddzieleniu człowieka od Boga. Zewnętrznym tego wyrazem jest śmierć ciała, która przychodzi wskutek jego oddzielenia od duszy.

Katechizm Kościoła katolickiego wielokrotnie posługuje się tą tradycyjną definicją śmierci: że jest ona rozdzieleniem duszy i ciała. Pierwotny bezsens śmierci da się opisać mniej więcej następująco: śmierć – rozłączenie duszy i ciała, które z natury są przecież jednością – jest skutkiem i znakiem odłącze-

nia od Boga. Jest naocznym dowodem naszej zależności od szatana (por. Mdr 2, 24) – bo gdzie bardziej widać, że pełny powrót do Boga przekracza możliwości grzesznika? Śmierć, tak jak ją opisuje Pismo Święte, ma więc strukturę symboliczną: to, co się dokonuje na płaszczyźnie biologii, ujawnia i przypieczętowanie śmierć duchową. Śmierć jest więc – w swoim pierwotnym bezsensie – jakby antysakramentem, jakby sakramentem szatana.

Ojcowie Kościoła wielokrotnie podkreślali, że nawet wobec grzesznika, który w Niego zwątpił i nie chce być Jego przyjacielem, Bóg jest miłosierny. Św. Jan Złotousty wyjaśniał

chową związane jest najgłębsze przekleństwo śmierci.

ODKUPIENICZA OFIARA

Przekleństwo śmierci – dla tych wszystkich, którzy nie chcą mu podlegać – zostało zdjęte, a znaczenie ludzkiej śmierci zostało gruntownie przewartościowane przez to, że śmierć zgodził się przyjąć na siebie Pan Jezus. On, Syn Boży, przyjął naszą ludzką naturę, stał się jednym z nas, ażeby nas wyzwolić z niewoli szatana, grzechu i śmierci i żeby rozproszone dzieci Boże zgromadzić w jedno i pojednać je ze swoim Ojcem.

Sens śmierci



na przykład, że nawet nasze obecne podleganie śmierci jest znakiem Bożego miłosierdzia wobec nas. Bo cóż by to było, gdyby nasze oderwanie od Boga nie spowodowało żadnych dotkliwych dla nas konsekwencji? Aż strach pomyśleć: człowiek mógłby się wtedy przyzwyczaić do stanu nieprzyjaźni z Bogiem i już nie pragnąłby powrotu do utraconej bliskości ze swoim Stwórcą.

Śmiercią w pełnym tego słowa znaczeniu jest śmierć duchowa, a śmierć ciała jest „tylko” jej epifenomenem. To ze śmiercią du-

Przypatrzmy się zatem tajemnicy śmierci Chrystusa Pana. Zauważmy, że był On jedynym człowiekiem, który nie podlegał konieczności umierania. Jest on bowiem, również w swojej ludzkiej naturze, Synem Bożym, jest „jedno z Ojcem” (por. J 10, 30), toteż jest On jedynym człowiekiem, o którym można prawdziwie powiedzieć, że jest On „życiem i zmartwychwstaniem” (J 11, 25).

Nowy Testament wielokrotnie podkreśla, że Jezus nawet w swoim dobrowolnie przyjętym na siebie uniżeniu nie podlegał koniecz-

ności umierania. Śmierć przyjął na siebie w pełnej dobrowolności. Umarł nie dlatego, że musiał, ale dlatego, że chciał oddać za nas swoje życie. „Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich”

(J 15, 13). To prawda, że Pan Jezus stał się ofiarą ludzkiej nienawiści, ale to w tym sensie, że zgodził się na to, aby wymierzona przeciwko Niemu zła wola ludzi osiągnęła zamierzony skutek. Z własnej woli stał się Ofiarą za nasze grzechy, a decyzję tę podjął w ścisłej jedności z wolą swojego Ojca: „Ja życie moje oddaję za owce. Mam moc je oddać i mam moc je znów odzyskać. Taki nakaz otrzymałem od mojego Ojca” (J 10, 17n).

Śmierć – w swoim pierwotnym bezsensie – jest jakby antysakramentem, jakby sakramentem szatana.

go, niemniej trudno mieć najmniejsze nawet wątpliwości co do tego, że skarga ta świadczy jednak o jakichś niepojętych ciemnościach, w których był On wówczas pogrążony. I ludzie, i szatan zrobili wtedy naprawdę

wszystko, żeby tego Człowieka oderwać od Jego Przedwiecznego Ojca.

On jednak nawet w tym huraganie zła, w jakim się znalazł na Kalwarii, nie przestał naprawdę całym sobą kochać swojego Ojca, w konsekwencji czego nawet wówczas Jego miłość do wszystkich ludzi, własnych morderców nie wyłączając, nie straciła nic ze swojej krystaliczności. Nawet z tamtego najbardziej przekłętą miejsca potrafił wołać: „Ojcie, w ręce Twoje oddaję ducha mego!”.

I to jest podstawowy sens Jego ofiary. Jeśli ofiarę zdefiniujemy jako miłość, realizowaną również wówczas, kiedy jest to bardzo trudne i po ludzku niemożliwe, to Chrystus Pan złożył ofiarę jedyną i nie do powtórzenia: On trwał i wytrwał w idealnie całościowej miłości do swojego Ojca nawet w miejscu krańcowo od Niego oddalonym, nawet przechodząc przez całe przekleństwo śmierci. Odtąd nie ma już takiego miejsca, w którym musielibyśmy być oddzieleni od Boga.

UMIERANIE W CHRYSZCIE

Chrystus Pan swoją śmiercią wszedł w miejsce największego oddalenia od Boga i okazało się wówczas, że jeśli się jest bez grzechu, to nawet tam można być prawdziwie złączonym z Bogiem, Źródłem życia. Stąd entuzjazm apostoła Pawła: „Gdzie jest, o śmierci, twoje zwycięstwo? Gdzież jest, o śmierci, twój oścień? Ościeniem zaś śmierci jest grzech” (1 Kor 15, 55n).

Tu jednak pojawia się pytanie następujące: Chrystus Pan nawet na krzyżu był Synem Bożym, my jesteśmy zwykłymi ludźmi, On był bez grzechu, my jednak jesteśmy grzesznikami. Przecież nie potrafimy zachować się w śmierci tak jak On!

W ten sposób doszliśmy do podstawowego przesłania Nowego Testamentu na temat śmierci: Chrystus Pan, który zmartwychwstał, ma moc zwyciężać przekleństwo śmierci w każdym, kto Mu zawierzy samego siebie. Zaczyna zaś Zbawiciel od uderzenia w samo ognisko śmierci, w grzech, i w spowodowaną przez grzech śmierć duchową. Miejscem, w którym rozpoczyna się przedstawienie znaków śmierci – zastąpienie śmierci przeklętej śmiercią błogosławioną – jest chrzest, który usuwa nasze rozłączenie z Bogiem i rozpoczyna w nas rozłączanie się z grzechem.

„Czyż nie wiadomo wam – mówi o tej radykalnej inwersji znaczenia śmierci apostoł Paweł – że my wszyscy, którzy otrzymaliśmy chrzest zanurzający w Chrystusa Jezusa, zostaliśmy zanurzeni w Jego śmierć? Zatem przez chrzest zanurzający nas w śmierć zostaliśmy razem z Nim pogrzebani po to, abyśmy i my wkroczyli w nowe życie. Jeżeli bowiem przez śmierć, podobną do Jego śmierci, zostaliśmy z Nim złączeni w jedno, to tak samo będziemy z Nim złączeni w jedno przez podobne zmartwychwstanie” (Rz 6, 3-5).

Owszem, nasze ciała nadal są śmiertelne, jednak całe życie doczesne człowieka ochrzczonego może – i powinno – poprzez coraz to głębsze umieranie razem z Chrystusem dla grzechu przemienić się w drogę do życia wiecznego. Byłoby idealnie, gdyby ostateczne uśmiercenie człowieka grzechu, człowieka odłączonego od Boga, dokonało się we mnie – w każdym – w dniu mojego odejścia z tego świata. Wówczas w chwili śmierci mojego ciała znalazłbym się od razu, cały i bez reszty, w ramionach kochającego Ojca. Jeżeli jednak śmierć ciała zastaje mnie w momencie, kiedy jeszcze nie dopełniło się we mnie ostatecznie rozłączenie z grzechem, Bóg w swoim miłosierdziu pozwala nam dokończyć umieranie dla grzechu już po śmierci ciała. Sytuację tę dogmatyka katolicka nazywa czyśćcem.

Dopóki jesteśmy grzeszni, złowieszczy cień śmierci przeklętej nie został jeszcze od nas ostatecznie usunięty. Jeżeli jednak grzech nad nami nie panuje, jeżeli żyjemy w łasce uświęcającej, już teraz ogarnia nas błogosławione światło śmierci w Chrystusie, która polega na ostatecznym odłączeniu od grzechu, aby na zawsze być z Bogiem. Stąd w Nowym Testamencie tak często mówi się o śmierci

w duchu nadziei, a nawet radości. „Wiemy – powiada Apostoł Paweł – że jeśli nawet zniszczymy nasz przybytek doczesnego zamieszkania, będziemy mieli mieszkanie od Boga, dom nie ręką uczyniony, lecz wiecznie trwały w niebie” (2 Kor 5, 1). Toteż „nie smućcie się, jak ci wszyscy, którzy nie mają nadziei” (1 Tes 4, 13). Bo „jeżeli żyjemy, żyjemy dla Pana; jeżeli zaś umieramy, umieramy dla Pana. I w życiu więc, i w śmierci należymy do Pana” (Rz 14, 8).

Ostatecznie śmierć zostanie pokonana w dniu zamknięcia dziejów. „Jako ostatni wróg zostanie pokonana śmierć” (1 Kor 15, 26). Wówczas „ci, którzy pełnili dobre czyny, pójdą na zmartwychwstanie życia, ci zaś, którzy pełnili złe czyny – na zmartwychwstanie potępienia” (J 5, 29).



tot. xlxz

Śmierć Jezusa Chrystusa na krzyżu była przede wszystkim dziełem niepojętej, wprost szalonej miłości Boga do ludzi: „Tak Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne” (J 3, 16).

Chrystus Pan przeszedł przez niewyobrażalne dla nas ciemności wewnętrzne, z wnętrza których wyrwała się z Jego serca poruszająca skarga: „Boże mój, Boże mój, czemuś mnie opuścił?”. Owszem, musimy pamiętać, że jest to początek psalmu mesjańskie-



WIECZNY PŁOMIEŃ

W pierwszą niedzielę listopada wsłuchujemy się w słowa zaczerpnięte z Ewangelii według św. Łukasza, w której relacjonuje rozmowę Jezusa z saduceuszami. Dialog dotyczy zagadnienia zmartwychwstania, które ci drudzy negują. Pytanie, które stawiają Mistrzowi z Nazaretu, nie ma na celu poszukiwania prawdy. Raczej jest zwykłą zaczepką. Świadczyć może o tym chociażby sformułowanie ewangelisty: „zagadnęli Go w ten sposób”. Stawiany przez nich problem jest jednak ważny. Także i dziś dotyczy wielu, którzy po owdowieniu zawarli kolejny raz sakrament małżeństwa.

Jezus, odpowiadając na to pytanie, wskazuje, że wieczność nie jest tożsama z doczesnością. W wieczności zmieniają się priorytety. Może to nam sprawić przykrość, kiedy myślimy o ukochanej osobie, za którą tęsknimy. Zwłaszcza w tych listopadowych dniach zadumy, kiedy częściej niż zwykle odwiedzamy cmentarze, a pustka staje się wręcz niemożliwa do zniesienia.

Pocieszenie, które wynika wprost z dzisiejszej Ewangelii, to nadzieja zmartwychwstania, nadająca sens organizowaniu pogrzebu, przeżywaniu żałoby, trosce o groby i cmentarze. To wiara w zmartwychwstanie dodaje siły do zmagania się z codziennością, kiedy przychodzi człowiekowi godzić się ze stratą bliskiej osoby. W miłość wpisana jest tęsknota, która nasila się wraz z odejściem. Ale jak poucza nas Biblia w innym miejscu – miłość się nie kończy, nawet jeśli zabraknie fizycznej bliskości (por. 1 Kor 13, 1-13).

„Bóg nie jest Bogiem umarłych, lecz żywych; wszyscy bowiem dla Niego żyją” – słyszymy w ostatnim zdaniu dzisiejszego fragmentu Ewangelii. Słowa te wyraźnie wskazują, żebyśmy skupiali swoją uwagę na życiu, a nie śmierci. Pamiętajmy o tym, kiedy łzy żalu pojawiają się w naszych sercach na wspomnienie bliskich, o których myślimy, że umarli – wbrew temu, co słyszymy od Jezusa.

Nie zapominajmy też w tych dniach o możliwości uzyskania odpustu, który ofiarujemy w trosce o szczęście tych, za którymi tęsknimy. Zapalmy dla nich również znicz w wieczności.

ks. Julian Głowacki

Autor jest zastępcą redaktora naczelnego tygodnika „Idziemy” w diecezji włocławskiej i prefektem Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku

XXXII NIEDZIELA ZWYKŁA

6 listopada 2022

Czytanie z Drugiej Księgi Machabejskiej

7, 1-2. 9-14

Siedmiu braci razem z matką zostało schwytanych. Bito ich biczami i rzemieniami, gdyż król chciał ich zmusić, aby skosztowali wieprzowiny zakazanej przez Prawo. Jeden z nich, przemawiając w imieniu wszystkich, tak powiedział: „O co masz zamiar zapytać i jakie zdobywać od nas wiadomości? Jesteśmy bowiem gotowi raczej zginąć, aniżeli przekroczyć ojcyste prawa”.

Drugi zaś brat, w chwili gdy oddawał ostatnie tchnienie, powiedział: „Ty zbrodniarzu, odbierasz nam to obecne życie. Król świata jednak nas, którzy umieramy za Jego prawa, wskrzesi i ożywi do życia wiecznego”.

Po nim był męczony trzeci. Na żądanie natychmiast wysunął język, a ręce wyciągnął bez obawy i mężnie powiedział: „Z Nieba je otrzymałem, ale dla Jego praw nimi gardzę, a spodziewam się, że od Niego ponownie je otrzymam”. Nawet sam król i całe jego otoczenie zdumiewało się odwagą młodzieńca, jak za nic miał cierpienia.

Gdy ten już zakończył życie, takim samym katuszom poddał czwartego. Konając, tak powiedział: „Lepiej jest tym, który giną z ludzkich rąk, bo mogą pokładać nadzieję w Bogu, że znów przez Niego zostaną wskrzeszeni. Dla ciebie bowiem nie będzie zmartwychwstania do życia”.

Refren: Gdy zmartwychwstanę, będę widział Boga

17, 1. 5-6. 8. 15

Rozważ, Panie, moją słuszną sprawę,
usłysz me wołanie,
wysłuchaj modlitwy
moich warg nieobłudnych.

Moje kroki mocno trzymały się Twych ścieżek,
nie zachwiały się moje stopy.
Wołam do Ciebie, bo Ty mnie, Boże, wysłuchasz;
nakłoń ku mnie Twe ucho, usłysz moje słowo.

Strzeż mnie jak źrenicy oka,
skryj mnie w cieniu Twych skrzydeł.
A ja w sprawiedliwości ujrzę Twe oblicze,
ze snu powstając, nasycę się Twoim widokiem.

Czytanie z Drugiego Listu św. Pawła Apostoła do Tesaloniczan

2, 16 – 3, 5

Bracia: Sam Pan nasz Jezus Chrystus i Bóg, Ojciec nasz, który nas umiłował i przez łaskę udzielił nam niekończącego się pocieszenia i dobrej nadziei, niech pocieszy serca wasze i niech utwierdzi w każdym działaniu i dobrej mowie.

Poza tym, bracia, módlcie się za nas, aby słowo Pańskie rozszerzało się i rozświałało, podobnie jak to jest pośród was, abyśmy byli wybawieni od ludzi przewrotnych i złych, albowiem nie wszyscy mają wiarę. Wierny jest Pan, który umocni was i ustrzeże od złego. Co do was, ufamy w Pana, że to, co nakazujemy, czynicie i będziecie czynić. Niechaj Pan skieruje serca wasze ku miłości Bożej i cierpliwości Chrystusowej.



Aklamacja przed Ewangelią: Alleluja, alleluja, alleluja
Jezus Chrystus jest Pierworodnym wśród umarłych,
Jemu chwała i moc na wieki wieków.

Słowa Ewangelii według św. Łukasza

20, 27-38

Podeszło do Jezusa kilku saduceuszów, którzy twierdzą, że nie ma zmartwychwstania, i zagadnęli Go w ten sposób: „Nauczycielu, Mojżesz tak nam przepisał: «Jeśli umrze czyjś brat, który miał żonę, a był bezdzietny, niech jego brat weźmie wdowę i niech wzbudzi potomstwo swemu bratu». Otóż było siedmiu braci. Pierwszy pojął żonę i umarł bezdzietnie. Pojął ją drugi, a potem trzeci, i tak wszyscy pomarli, nie zostawiając dzieci. W końcu umarła ta kobieta. Przy zmartwychwstaniu więc którego z nich będzie żoną? Wszyscy siedmiu bowiem mieli ją za żonę”.



Jezus im odpowiedział: „Dzieci tego świata żenią

się i za mąż wychodzą. Lecz ci, którzy uznani zostaną za godnych udziału w świecie przyszłym i w powstaniu z martwych, ani się żenić nie będą, ani za mąż wychodzić. Już bowiem umrzeć nie mogą, gdyż są równi aniołom i są dziećmi Bożymi, będąc uczestnikami zmartwychwstania. A że umarli zmartwychwstają, to i Mojżesz zaznaczył tam, gdzie jest mowa o krzewie, gdy Pana nazywa «Bogiem Abrahama, Bogiem Izaaka i Bogiem Jakuba». Bóg nie jest Bogiem umarłych, lecz żywych; wszyscy bowiem dla Niego żyją”.

KALENDARIUM LITURGICZNE

Poniedziałek, 7 listopada

Czytania mszalne: Tt 1, 1-9; Ps 24, 1b-4b. 5. 6; Łk 17, 1-6

Wtorek, 8 listopada

Czytania mszalne: Tt 2, 1-8. 11-14; Ps 37, 3-4. 18. 27. 29; Łk 17, 7-10

Środa, 9 listopada

Rocznica poświęcenia bazyliki laterańskiej

Czytania mszalne: Ez 47, 1-2. 8-9. 12 albo 1 Kor 3, 9b-11. 16-17; Ps 46, 2-3. 5-6. 8-9; J 2, 13-22

Czwartek, 10 listopada

Wspomnienie św. Leona Wielkiego, papieża i doktora Kościoła

Czytania mszalne: Flm 7-20; Ps 146, 6c-10; Łk 17, 20-25

Piątek, 11 listopada

Wspomnienie św. Marcina z Tours, biskupa, albo wspomnienie św. Wiktorii, dziewicy i męczennicy, głównej patronki diecezji łowickiej

Czytania mszalne: 2 J 4-9; Ps 119, 1-2. 10-11. 17-18; Łk 17, 26-37

Sobota, 12 listopada

Wspomnienie św. Jozafata, biskupa i męczennika

Czytania mszalne: 3 J 5-8; Ps 112, 1b-6; Łk 18, 1-8



fol. PAP/PA/Fabio Frustaci

Z NAUCZANIA PAPIEŻA FRANCISZKA

CZAS SAMOTNOŚCI I STRAPIENIA

Rozeznanie, któremu poświęcony jest ten cykl katechez, związane jest ze sferą uczuć i emocji, ponieważ Bóg przemawia do naszego serca. Dziś skupiamy się na strapieniu, które często pojawia się w procesie rozeznawania. Św. Ignacy Loyola w „Ćwiczeniach duchowych” określił je m.in. jako „ciemność w duszy”, która jest wówczas „smutna i jakby odłączona od swego Stwórcy i Pana”. Wszyscy chcielibyśmy wieść życie pełne radości, jednak nie jest to możliwe. Ważne jest, aby nauczyć się odczytywać pojawiający się w nim smutek. Św. Tomasz nazywa go bólem duszy, niezbędnym dla zachowania zdrowia, gdyż może on pomóc nam zwrócić uwagę „na możliwe niebezpieczeństwo albo na zlekceważone dobro”. Smutek jednak często staje się przeszkodą dla tych, którzy pragną czynić dobro, ponieważ kusiciel chce do tego zniechęcić, ale nie możemy dać się zwieść na manowce strapienia. Musimy być wytrwali w modlitwie, w pracy i podjętych zobowiązaniach. Mądra zasada mówi, aby nie dokonywać zmian, gdy jest się strapionym. W życiu duchowym taka próba jest ważnym momentem. Przypominają nam o tym słowa z Księgi Mądrości Syracha: „Jeżeli masz zamiar służyć Panu, przygotuj swą duszę na doświadczenie!”. Jeżeli będziemy starali się przejść świadomie i otwarcie przez czas samotności i strapienia, możemy wyjść z niego umocnieni. Jesteśmy w stanie przetrwać każdą próbę, ponieważ, jak mówi nam św. Paweł, nikt nie jest kuszony ponad to, co potrafi znieść, gdyż Pan nas nigdy nie opuszcza.

Streszczenie katechez wygłoszonej 26 października

DO POLAKÓW

Pozdrawiam serdecznie wszystkich Polaków. Przeżywacie teraz Tydzień Misyjny, któremu w tym roku towarzyszą słowa: „Będziecie moimi świadkami”. Z wdzięcznością myślę o wielu misjonarach i misjonarzach, pochodzących z waszego kraju, którzy dają świadectwo Ewangelii w różnych zakątkach świata. Zachęcam was, abyście modlitwą i konkretnymi gestami solidarności wspierali ich ważną posługę. Z serca wam błogosławię.

Podczas audiencji ogólnej 26 października

RODZINA NIE JEST IDEOLOGIA

Uważajmy na ideologie, które zakradają się, by wyjaśnić rodzinę z ideologicznego punktu widzenia. Rodzina nie jest ideologią, ale rzeczywistością. Rodzina rozwija się według realnej dynamiki. Lecz kiedy przychodzą ideologie, by wyjaśnić, czym jest rodzina, lub by ją przemałować, dzieje się to, co teraz widzimy, i wszystko zostaje zniszczone. Rodzina ma tę łaskę, że tworzą ją mężczyzna i kobieta, którzy się kochają i są płodni. By zrozumieć rodzinę, trzeba odnosić się do konkretnu, a nie do ideologii. Ideologie rujną, ideologie zakradają się, by wprowadzić na drogę zniszczenia. Uważajcie na te ideologie!

Podczas audiencji dla Papieskiego Instytutu Teologicznego Jana Pawła II dla Nauk o Małżeństwie i Rodzinie 24 października

Postrzegany w kategoriach wypoczynkowych pobyt marszałka Józefa Piłsudskiego w Portugalii w 1930 r. stał się podstawą do zacieśnienia relacji Warszawy z Lizboną w różnych dziedzinach.

Po inwazji niemiecko-radzieckiej tysiące obywateli Polski znalazło tymczasowe schronienie na krańcu Europy.

Wojna na Ukrainie zwiększyła zainteresowanie iberyjskich mediów i miejscowych historyków relacjami Rosji z jej sąsiadami. Przywróciła też popyt na historię o walce Polaków z bolszewikami w 1920 r. oraz roli, jaką odegrały siły dowodzone przez marszałka Józefa Piłsudskiego – jak podkreśla się w Hiszpanii i Portugalii – „w powstrzymaniu zalewu Europy przez komunizm”. Madrycki historyk prof. José Luis Orella oraz lisboński politolog i wykładowca stołecznej Akademii Wojskowej prof. António José Telo zaznaczają, że zainteresowanie osobą naczelnika państwa wzrosło wraz z ofensywą rosyjską na Ukrainie, prowadzoną od lutego 2022 r. Obaj odnotowują rolę Piłsudskiego w zwycięstwie nad bolszewicką Rosją i znaczenie Bitwy Warszawskiej dla przyszłości Starego Kontynentu. – Polska pod dowództwem marszałka jako jedyna w XX w. skutecznie powstrzymała inwazję Rosji, narzucając jej warunki pokoju – zaznacza prof. Telo.

NIEUFNA GOŚCINA

Z pozoru mało znacząca podróż wypoczynkowa marszałka Józefa Piłsudskiego do Portugalii stała się powodem intensyfikacji stosunków Polski z dosyć egzotycznym wówczas krajem na południowo-zachodnim krańcu Europy. Aby ją przygotować, strona polska podjęła szereg rozmaitych działań na polu dyplomatycznym. Chodziło nie tylko o przygotowanie bezpiecznego



Portugalskie media donosiły o śmierci Piłsudskiego i uroczystościach pogrzebowych w Warszawie przez kilka dni

Podróż pogromcy barbarzyńców

Marcin Zatyka

pobytu dla marszałka i jego skąpej świty na odizolowanej od Europy Maderze, ale również sprawne zorganizowanie krótkiej, choć ważnej z przyczyn politycznych, obecności marszałka w Lizbonie. Tę poprzedziła plotka, według której wizyta Piłsudskiego służyła rzekomo forsowaniu przez Warszawę polskiego osadnictwa w portugalskich koloniach w Afryce. Autorzy rozpowszechnionej fałszywej informacji bawili zapewne na rozpoczętych w drugiej połowie lat dwudziestych zabiegach rządu polskiego u władz Portugalii dotyczących próby nabycia jednej z afrykańskich kolonii tego kraju, dzierżawy lub wydania licencji na działalność tam polskich spółek. Wprawdzie jeszcze przed przybyciem Józefa Piłsudskiego 19 grudnia 1930 r. na lisboński dworzec Rossio polskim dypl-

matom udało się wyciszyć plotkę w kręgach rządowych Portugalii, ale atmosfera nieufności co do wizyty pozostała. Dowodem są zapiski ówczesnych pracowników Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Lizbonie, w których widoczne jest powątpiewanie co do rzeczywistego celu wizyty szefa polskich sił zbrojnych.

WICHER NA ATLANTYKU

Nieufność portugalskich elit wzmogła wiadomość o pojawieniu się u brzegów Madery polskiego niszczyciela „Wicher”, wyprodukowanego we Francji na początku 1931 r. W marcu okręt ten dotarł bowiem na wyspę z misją przetransportowania Józefa Piłsudskiego do Polski. Zanim jednak jednostka zacumowała w porcie w Funchal, portugalskie dzienniki rozpiswały się szeroko o pojawieniu się u brze-

gów małego atlantyckiego łądu dużego okrętu wojennego, jak podkreślano, „pierwszego polskiego niszczyciela na portugalskich wodach”. Nieufność i emocje opadły wraz z opuszczeniem wyspy przez marszałka. W drogę powrotną „Wicher” zabrał Piłsudskiego oraz ponad milion pocztówek z życzeniami imieninowymi, które rodacy wysłali swojemu przywódcy na egzotyczną wyspę. Tamtejsze media donosiły, że ta niespotykana akcja sparaliżowała niemal całkowicie funkcjonowanie lokalnej poczty. Odnotowywały też rzekomą poprawę stanu zdrowia Piłsudskiego po trzymiesięcznym pobycie na Maderze. Redaktor naczelny wydawanego w Funchal dziennika „O Jornal” Luiz Vieira de Castro, który w pierwszej relacji z przybycia polskiego męża stanu na wyspę opisywał oznaki starości 63-letniego wówczas polityka, już po kilku dniach donosił o „szybko poprawiającym się samopoczuciu” rezydującego w willi Quinta de Bettencourt wczasowicza. Portugalski dziennikarz, podkreślając doskonałą opiekę ze strony doktora Marcina Woczyńskiego, w większości swoich relacji z czasów Piłsudskiego pomijał obecność w otoczeniu „Ziuka” innej jego opiekunki – dr Eugenii Lewickiej, domniemanej kochanki marszałka. Do dziś zagadką pozostają motywy wcześniejszego powrotu pochodzącej z Druskiennik kobiety. Tajemnicze są również okoliczności śmierci tej 33-letniej lekarki, którą trzy miesiące po portugalskim urlopie Piłsudskiego znaleziono nieprzytomną na terenie Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego na Bielanach, w którym pracowała. Wiele osób powątpiewało wówczas, aby rzeczywistą przyczyną jej zgonu, który nastąpił dwa dni później, było samobójstwo.

BUDOWANIE RELACJI

Urlop Piłsudskiego w Portugalii, który – jak wynika z relacji obecnego na Maderze kpt. Mieczysława Lepeckiego – upłynął marszałkowi głównie na „czytaniu, spacerach i stawianiu pasjansów”, okazał się sukcesem. Dowodem na to jest fakt, że do-

tychczas stroniący od wypoczynku w dalekich krajach polityk po powrocie z Madery łatwo dał się namówić na kolejną podróż – tym razem do Egiptu wiosną 1932 r.

Podróż Piłsudskiego do Portugalii, choć nie przyniosła przełomowych umów między państwowych czy decyzji wielkiej wagi, nieoczekiwanie stała się motorem do pogłębienia stosunków politycznych i gospodarczych. Szeroko relacjonujące wizytę marszałka portugalskie media bardzo obszerne opisywały w swoich artykułach zarówno postać Józefa Piłsudskiego i jego najbliższych współpracowników, jak również Polskę. Wydawane w Lizbonie dzienniki „O Século”, „Novidades” oraz „A Voz” podkreślały też katolicyzm obu krajów, opisując na swoich łamach życie religijne Polaków, a w kolejnych miesiącach po wizycie Piłsudskiego regularnie relacjonowano wydarzenia związane z sytuacją polityczną nad Wisłą.

W związku z „egzotycznymi czasami marszałka” w Polsce również wzrosło zainteresowanie Portugaliją. Już dwa lata po powrocie Józefa Piłsudskiego z czasów do Lizbony zawitał jego brat Jan, wiceprezes Narodowego Banku Polskiego, na pierwszym polskim transatlantyku „Polonia”. Statek zawinął na kilka dni do Lizbony podczas swojego trzytygodniowego rejsu. Na jego pokładzie znalazło się ponad trzysta pasażerów, w tym wiele znanych wówczas osobistości. Część historyków nie ma wątpliwości, że to właśnie z pozoru mało ważna podróż Piłsudskiego do Portugalii pomogła przekonać marszałka i jego otoczenie do rozwoju floty wojennej w Polsce, a główni państwowi decydenci przychylniej spoglądali na przedsięwzięcia w obszarze gospodarki morskiej.

UCIEKINIERZY ZNAD WISŁY

Wizyta marszałka zintensyfikowała również polsko-portugalskie stosunki dyplomatyczne. W kolejnych latach w Warszawie pojawił się były szef portugalskiej dyplomacji César de Sousa Mendes. Lizboński rząd wysłał go na długie sześć lat do

Polski jako portugalskiego posła. W swoich pamiętnikach i wspomnieniach zawartych w korespondencji pisał często o Piłsudskim oraz o jego oddziaływaniu na polskie społeczeństwo. Okazję do szerokiej analizy postaci byłego premiera i naczelnika państwa polskiego przez Souse Mendesa stanowiła śmierć marszałka oraz trwające kilka dni przygotowania do uroczystości pogrzebowych. Bardzo szczególnie donosiła o nich portugalska prasa, w szczególności lizbońskie dzienniki „O Século” oraz „Diário de Notícias”. W relacjach z Warszawy przybliżano postać Józefa Piłsudskiego, wspominając o portugalskim urlopie „Ziuka” na przełomie 1930 i 1931 r., opisywano też bohaterstwo dowodzonych przez niego Polaków w czasie wojny z bolszewikami. W relacjach mediów marszałek żył jako „pogromca bolszewickich barbarzyńców”, a pamięć o nim pielęgnowana była także po jego śmierci w 1935 r., i to nie tylko na łamach portugalskich gazet. Co roku w różnych miejscach Portugalii organizowano – zazwyczaj w maju – Msze święte za spokój jego duszy.

Pięć lat po śmierci Józefa Piłsudskiego relacje polsko-portugalskie zacieśniły się na nieznaną dotychczas skalę. Testem dla nich okazał się napływ tysięcy uciekinierów z nad Wisły, którzy po kapitulacji Francji z obawy przed schwytaniem przez Niemców opuszczali Europę przez Portugaliją. Wprawdzie jej władze z obawy przed groźbami Trzeciej Rzeszy oficjalnie nie były chętne do długiego udzielania schronienia uciekinierom wojennym z okupowanej Polski, ale nieformalnie zgadzały się na pobyt uchodźców w kilku ośrodkach na terenie kraju. We wspomnieniach uciekinierów wpływ na życzliwość i przychylne podejście władz w Lizbonie wobec polskich obywateli miał m.in. podziw wobec heroicznej obrony kraju we wrześniu 1939 r., a także pamięć o bohaterskim powstrzymaniu bolszewickiej ofensywy przez wojska dowodzone przez marszałka Piłsudskiego.



Izabela Pakulska

ŚLINA

Często nie zdajemy sobie sprawy z roli niektórych składników naszego organizmu. Jednym z nich jest ślina. Jej skład zmienia się z wiekiem oraz wskutek wielu czynników, w tym chorób. Przykładem jest powstawanie przeciwciał w ślinie po przebyciu choroby. Prawdopodobnie w niedalekiej przyszłości badanie śliny będzie tak samo diagnostyczne jak badanie krwi.

Nie mamy wpływu na wydzielanie śliny, dzieje się to odruchowo. Układ nerwowy po zadziałaniu pewnych bodźców pobudza gruczoły ślinowe do jej wytwarzania.

Ślina jest produkowana przez trzy pary ślinianek: najwięcej, bo około 65 proc. objętości, przez ślinianki podżuchwowe, poza tym przez ślinianki przyuszne oraz podjęzykowe. W jamie ustnej znajduje się jeszcze wiele mniejszych gruczołów wydzielających ślinę, ale w niewielkich ilościach.

Ślina wydzielana jest stale, przez całą dobę, najwięcej w ciągu dnia. Kiedy i ile – zależy od rodzaju bodźców. Takim bodźcem najczęściej jest pokarm, może to być także zapach, widok czy nawet wyobrażenie pokarmu. Także emocje czy czynniki mechaniczne mają wpływ na wydzielanie śliny.

U zdrowego człowieka ślinianki produkują od 0,5 do 1,5 litra śliny dziennie. W skład śliny wchodzi przede wszystkim woda (99 proc.), pozostała część to związki organiczne i nieorganiczne.

Ślina pełni ważną funkcję. Najbardziej znana jest jej

rola w procesie trawienia. W ślinie zawarte są enzymy trawienne, przede wszystkim amylaza. To dzięki niej trawienie rozpoczyna się już w jamie ustnej. Duża zawartość wody w ślinie rozcieńcza i nawilża pokarm, ułatwiając przesuwanie się resztek pokarmowych. Sprawia, że pokarm staje się śliski, co ułatwia połykanie. Nawilżając śluzówki, chroni je przed uszkodzeniami wywołanymi przez twarde pokarmy. Przez rozpuszczanie składników pokarmowych ślina ułatwia ich kontakt z kubkami smakowymi, dzięki czemu możemy odczuwać smak potraw. Ślina ma także działanie buforujące kwasy – dzięki zawartości buforów fosforowych, dwuwęglanowych oraz amoniaku. Poprzez wyrzucanie prawidłowego pH oraz dzięki zawartości w niej wapnia, fluorków i fosforanów ślina chroni i wzmacnia szkliwo zębów. Zapobiega powstawaniu próchnicy nie tylko przez obmywanie zębów i błony śluzowej. W ślinie zawarte są substancje hamujące rozwój grzybów i bakterii: laktoferyna, hamująca namnażanie się bakterii, defensyny, zaburzające metabolizm bakterii, oraz immunoglobuliny, biorące udział w odpowiedzi immunologicznej na drobnoustroje. W ślinie znajduje się także opiorfina, substancja o silnym działaniu przeciwbólowym.

Dzięki rozpuszczeniu w ślinie możliwe jest wchłanianie niektórych leków już w jamie ustnej, najbardziej znane jest stosowanie podjęzykowo nitrogliceryny. Ze śliną wydalone są niektóre substancje z organizmu, na przykład alkohol.

Jak łatwo się domyślić, zarówno nadmiar, jak i niedobór śliny może powodować wiele zaburzeń. Warto także zastanowić się nad ich przyczyną, ale o tym już w kolejnym odcinku.

Autorka jest lekarzem



Jak komunikują się z nami urzędy i instytucje?



dr hab. Tomasz Korpysz

Po kilkutygodniowym cyklu tekstów poświęconych frazeologii chciałbym zająć się zupełnie innym problemem. Zacznę od trzech cytatów:

„Doświadczenia okresu programowania w okresie 2004–2006 wskazują, że realizacja projektów w partnerstwie niesie ze sobą znaczną wartość dodaną wyrażoną w efekcie synergii wynikającym ze wspólnej realizacji zadań w projekcie, wypracowania wspólnego rozwiązania problemu oraz odejścia od fragmentarycznych i często nieskoordynowanych działań podejmowanych przez różne podmioty w tych samych obszarach. Projekty realizowane w partnerstwie przyczyniają się także do nawiązania współpracy między instytucjami i organizacjami reprezentującymi różne grupy interesariuszy np. rynku pracy, integracji społecznej, edukacji, pracowników i przedsiębiorstw, co wpływa na proces wzajemnego uczenia się i rozwiązywania problemów”.

„Partnerstwo w rozumieniu ustawy, oznacza nieinstytucjonalne porozumienie autonomicznych podmiotów, realizujących wspólnie konkretny projekt. Tym samym, partnerstwa nie stanowi podmiot zrzeszający instytucjonalnie organizacje i instytucje jak np. związek stowarzyszeń lub stowarzyszenie – lokalna grupa działania. W tym przypadku mamy do czynienia z jednym, odrębnym od tworzących go instytucji podmiotem. Nie wyklucza to przypadku, gdy do tworzonego partnerstwa zgłasza akces grupa podmiotów (np. inne partnerstwo, konsorcjum, związek itp.), reprezentującą określone środowisko czy zrzeszającą określone organizacje. Projektodawca może negocjować z całą grupą, ale we wniosku o dofinansowanie jak również w umowie partnerskiej podmioty te są określane indywidualnie”.

„Jeżeli do realizowanego projektu partnerskiego wprowadzany jest dodatkowy, nieprzewidziany we wniosku o dofinansowanie tego projektu partner, ale nie jest rozszerzany rodzaj zadań przewidzianych do realizacji w projekcie w ramach partnerstwa (włączenie do projektu nowego partnera nie może wiązać się z wprowadzeniem nowego rodzaju zadań przewidzianych do realizacji przez partnera/partnerów, ale jedynie ze zwiększeniem liczby partnerów realizujących zadania przewidziane do realizacji w partnerstwie). Wprowadzenie nowego partnera może nastąpić w połączeniu ze wzrostem zaangażowania partnerów w realizację projektu (np. w sytuacji, kiedy wzrośnie procentowy udział środków przekazywanych partnerom w budżecie), ale nie może być związany z przekazywaniem partnerom do realizacji zadań rodzajowo różnych od tych, które pierwotnie im przekazano”.

Jak sądzę, niemal wszyscy czytelnicy „Idziemy” mieli problem nawet z płynną lekturą przywołanych fragmentów, a na pewno z ich zrozumieniem. Wyjątek mogli stanowić niektórzy prawnicy i niektórzy urzędnicy, którzy z tego typu tekstami stykają się na co dzień. Tacy odbiorcy mogą nawet stwierdzić, że przecież ich język jest specjalistyczny i rządzi się swoimi prawami, jak najbardziej może więc być właśnie taki. I rzeczywiście, języki profesjonalne są swoiste, często zrozumiałe tylko dla przedstawicieli danej grupy użytkowników. Jednak problem polega na tym, że przytoczone zdania pochodziły z dokumentów kierowanych nie do wąskiego grona specjalistów, lecz po prostu do obywateli. I przyznają Państwo, bardzo często się z tym zjawiskiem stykamy: różnego typu instytucje, w tym także urzędy państwowe, bardzo często komunikują się z nami – obywatelami, klientami, petentami... – językiem niezwykle zawikłanym, nieprzyjaznym, często też najeżonym nie tylko niezrozumiałą terminologią, lecz także zwyczajnymi błędami.



Zasiłek pogrzebowy



**Edyta
Pisarczyk-Kulon**

Kwota zasiłku pogrzebowego to aktualnie 4000 zł.

Świadczenie to wypłaca ZUS. W razie śmierci ubezpieczonego zasiłek przysługuje, jeżeli śmierć nastąpiła w czasie trwania ubezpieczenia albo w okresie pobierania zasiłku chorobowego, świadczenia rehabilitacyjnego lub zasiłku macierzyńskiego po ustaniu ubezpieczenia.

Zasiłek pogrzebowy przysługuje w razie śmierci: ubezpieczonego, osoby pobierającej emeryturę lub rentę, osoby, która w dniu śmierci nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty, lecz spełniała warunki

do jej uzyskania i pobierania, członka rodziny osoby ubezpieczonej.

Przy przyznawaniu zasiłku pogrzebowego obowiązuje zasada przyznawania go tylko z jednego tytułu: jeden zmarły – jeden zasiłek. Oznacza to, że w sytuacji gdyby zmarły był np. jednocześnie emerytem i członkiem rodziny ubezpieczonego, to ZUS wypłaci jeden zasiłek i tylko jednej osobie.

Członkami rodziny osoby ubezpieczonej lub pobierającej emeryturę lub rentę, po których śmierci przysługuje zasiłek pogrzebowy, są: małżonek, rodzice, ojczym, macocha oraz osoby przysposabiające, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka, dzieci przysposobione, dzieci przyjęte na wychowa-

nie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletniości inne niż wymienione, rodzeństwo, dziadkowie, wnuki, osoby, nad którymi została ustanowiona opieka prawna.

Zasiłek ma pokryć koszty pogrzebu obejmujące wydatki odpowiadające zwyczajom panującym w środowisku, do którego zmarły należał. Do wydatków tych zalicza się: koszty przewiezienia zwłok do miejsca ich pochowania, nabycia i urządzenia grobu, wystawienia nagrobka odpowiadającego zwyczajom środowiska. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z 7 marca 1969 r., II PR 641/68 (OSNCP 1970 nr 2, poz. 33), do kosztów pogrzebu można zaliczyć umiarkowany wydatek poniesiony na zakup niezbędnej odzieży żałobnej, której noszenie zarówno w czasie

pogrzebu, jak i przez dłuższy czas po zgonie osoby bliskiej jest zwyczajowo przyjęte w wielu środowiskach w naszym społeczeństwie.

Koszty symbolicznego upamiętnienia osoby zmarłej, która pisemnym oświadczeniem wyraziła wolę przekazania swoich zwłok publicznej uczelni medycznej dla celów naukowych, są kosztami pogrzebu i uzasadniają wypłatę zasiłku pogrzebowego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r., I UZP 5/10).

W razie śmierci osoby, której nie przysługuje zasiłek pogrzebowy wypłacany przez ZUS, osoba, która pokryła koszty pogrzebu, może zwrócić się o ich zwrot do gminy (wyrok SA w Warszawie z dnia 13 lutego 2003 r., III Ua 1552/01, OSA 2003, z. 10, poz. 38).

Autorka jest radcą prawnym



for. FB/PZSS

Bartnik triumfuje

Tomasz Bartnik zdobył w Kairze srebrny medal strzeleckich mistrzostw świata w konkurencji karabinu sportowego 300 m leżąc. To drugi krążek zawodnika Legii Warszawa w tej imprezie. Wcześniej był drugi w karabinie 50 m w trzech postawach.

Oburzenie na Wyspach

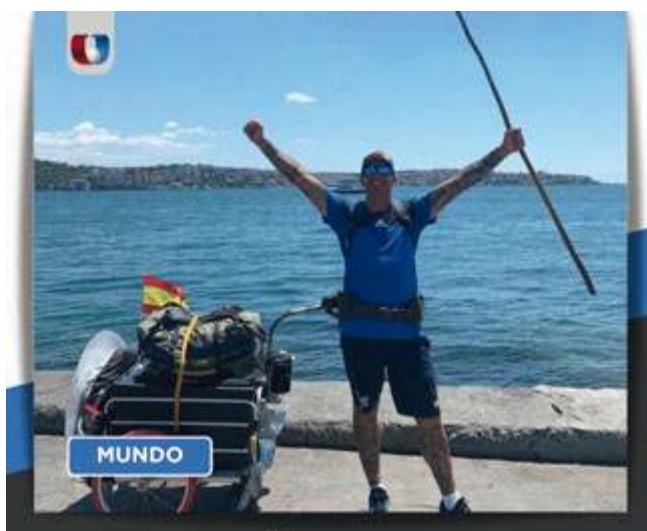
W Wielkiej Brytanii rozpętała się mała burza po słowach szefa Ministerstwa Spraw Zagranicznych Jamesa Cleverly'ego. Polityk stwierdził bowiem, że kibice z grup LGBT udający się na mistrzostwa powinni oddać szacunek Katarowi i dostosować się do norm kulturowych tego kraju. W Katarze homoseksualizm jest zakazany i grozi trafieniem do więzienia.

for. Wikipedia



Dotrze do Kataru?

Hiszpański kibic Santiago Sanchez Cogedor postanowił dotrzeć na mistrzostwa świata w Katarze w nietypowy sposób. Zamiast samolotu czy samochodu wybrał... własne nogi. Jego piesza podróż została przerwana w Iranie. Według tamtejszych mediów Sanchez Cogedor został aresztowany.



for. FB/UC

IDEALNIE NIE BĘDZIE

Mariusz Jankowski

Znamy szeroką kadrę Czesława Michniewicza na mundial w Katarze. Idealna ona nie jest. I już nie będzie.

Jakub Moder na mistrzostwa nie poleci z powodu kontuzji, a miał to być jeden z najważniejszych piłkarzy w linii pomocy. Zdrowie nie pozwoliło również mocniej zaistnieć w drużynie Bartoszowi Salamonowi. Daleka od ideału jest też sytuacja innych piłkarzy. Grzegorz Krychowiak oraz Karol Świdorski mają już za sobą sezon klubowy, czyli do startu turnieju nie będą regularnie rozgrywać poważnych spotkań. Dziś nikt nie wie, jak ta sytuacja wpłynie na obu piłkarzy. Problemy zdrowotne nie omijają niestety Kamila Glika. Wiadomo – to człowiek ze stali, ale musi być w pełni sił. Uraz mięśni prawego uda nie jest podobno bardzo groźny. Oby tylko się nie okazało, że po wyleczeniu ten temat powróci już w trakcie mundialu. Kolejny ważny obrońca, Jan Bednarek, ma kłopoty po zmianie klubu. W Aston Villi nie gra regularnie. Jeśli sytuacja wkrótce się nie zmieni, to były piłkarz Lecha niekoniecznie będzie dobrze przygotowany do wyzwań, jakie niesą mistrzostwa świata. Z ławki rezerwowych w Fiorentinie wciąż rzadko podnosi się Szymon Żurkowski, a te minuty na boisku są mu bardzo potrzebne. W niemal identycznej sytuacji znajduje się Adam Buksa. Po transferze do ligi francuskiej ten napastnik najpierw leczył kontuzję, a teraz szuka swojego miejsca w nowym klubie.

Tak wygląda sytuacja kilku niezwykle ważnych wybrańców selekcjonera. I jest ona, delikatnie mówiąc, mocno skomplikowana. Oby do tego wszystkiego nie dołączyły już inne problemy.

Marnym pocieszeniem jest fakt, że kłopotów nie brakuje też naszym grupowym rywalom. Argentczyków martwią kontuzje Angela di Marii czy Paulo Dybali. W reprezentacji Meksyku trwa walka z czasem, związana z rehabilitacją ważnych piłkarzy. Jeśli ten wyścig się nie uda, nasi pierwsi rywale będą musieli pogodzić się z nieobecnością w Katarze Jesusa Coronę oraz Raula Jimeneza i będzie to dla nich potężny cios.

Te wszystkie historie dobitnie pokazują, że w piłce nożnej jak w życiu – idealnie nie jest. I nie będzie. Co z tego wynika? Przede wszystkim to, że nikt nie powinien się tłumaczyć problemami. Często nie mamy na nie wpływu. Trener Michniewicz doskonale wie, że będzie musiał radzić sobie z tymi piłkarzami, którzy przyjadą na zgrupowanie w pełni sił. Żadne biadolenie tu nie pomoże. Wiadomo, że powstałe luki łatwiej załatać w drużynach mających więcej klasowych zawodników. W reprezentacji Polski tej jakości w szerokiej kadrze nieco brakuje. Pamiętajmy o tym, odliczając czas do startu mundialu. Każdy sukces białoczerwonych na tym turnieju powinniśmy szanować, bo to nie my pojedziemy tam w roli faworytów.

Autor jest dziennikarzem TVP

Nie żyje legenda

Zmarł Tomasz Wójtowicz, legendarny siatkarz, który na swoim koncie ma złoto olimpijskie i mistrzostwo świata. Sportowiec, który na zawsze zapisał się na kartach historii piłki siatkowej, miał 69 lat. Od lat walczył z ciężką chorobą – nowotworem trzustki.

for. Wikipedia



KALAFIOR

Barbara Wiśniowska

Nie przepadałam za kalafior, wydawał mi się nudny, ale czasami kusił mnie z półki w warzywniaku i nie mogłam się powstrzymać przed kupieniem go. Widocznie go potrzebowałam. Organizm dobrze wie, czego potrzebuje. Czasami nie może patrzeć na ulubione marchewki i prosi o nie lubianego kalafiora. Przełomowy w mojej miłości do kalafiora był moment, gdy koleżanka pochwaliła się, że w swoim cateringu dietetycznym dostała kalafiora w sosie malinowym.

A może by tak jeść to warzywo w zupełnie innym, niespotykanym towarzystwie?

Na pewno warto go zjeść od razu po kupieniu. Długo przechowywany, nabiera brązowych plam i wygląda paszkuć. Nawet nie chcę wiedzieć, czy przestaje być zdrowy.

Bogactwo wartości odżywczych w świeżym kalafiorze może zaskoczyć. Ma sporo ilości błonnika, witamin:

C, K, B1, B2, B6 i kwasu foliowego. Błonnik, pęczniąc w przewodzie pokarmowym, powoduje sytość. Witamina C chroni przed chorobami i pomaga w produkcji kolagenu. Witamina K ratuje przed krwotokami, bo przyczynia się do krzepnięcia krwi i zapobiega demineralizacji kości.

Wartościowych pierwiastków kalafior nie zawiera dużo, za to bardzo zróżnicowane: potas, żelazo, wapń, fosfor, cynk, magnez, sód. Ma niski indeks glikemiczny i mało kalorii. Usprawnia perystaltykę jelit, reguluje poziom cholesterolu, działa antyrakowo, zapobiega chorobom układu trawiennego i niszczy uciążliwe bakterie *Helicobacter Pylori*.

Z kalafior, są dwa problemy. Powoduje gazy i zmniejsza wchłanianie jodu z pokarmów. Na pierwsze pomagają niektóre przyprawy: imbir, kminek, majeranek, cząber, koper. Na



fol. Barbara Wiśniowska

KALAFIOR SŁODKO-SŁONY

Składniki: 1 średni kalafior ■ ok. 300 g owoców, np. malin, jeżyn albo borówek amerykańskich ■ 150 g sera feta ■ 2 łyżki masła ■ łyżeczka imbiru

Sposób przygotowania: Kalafior moczymy 30 minut, rozcinamy na różyczki, gotujemy 10 minut bez przykrycia. Masło mieszamy z imbirem. Owoce możemy zmiksować lub dodać w całości. Ser tniemy w ładną kostkę. Łączymy wszystkie składniki.

drugie – moczenie przed gotowaniem. Oba tym problemom można zapobiegać, jeśli gotujemy warzywo bez przykrycia – część nieprzyjemnych substancji uleci w powietrze. Nawet osoby chore na niedoczynność tarczycy

nie muszą całkowicie rezygnować z kalafiora, mogą odpowiednio go przyrządzić, poczęstować się małą ilością raz w tygodniu. Podobną ostrożność muszą zachować osoby przyjmujące leki rozrzedzające krew.

KRZYŻÓWKA Z HASŁEM Siostry Honoraty

POZIOMO

- 1 A – graniczy z Libią
- 1 G – guzowaty twór
- 2 E – włoska telewizja
- 3 A – górskie zbocza
- 3 G – cecha cwaniaka
- 6 A – Baldwin, aktor
- 6 H – ciastko z białka
- 8 C – zawody rycerskie
- 9 A – ucztą chrześcijan
- 9 G – okazały budynek
- 10 E – dziura w ziemi
- 11 A – model Opla
- 11 G – bylina ozdobna

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

PIONOWO

- A 1 – liga piłkarska
- C 1 – gwiazda rocka
- C 8 – kultura bycia
- D 3 – sos do potraw
- E 1 – trzech na scenie
- E 8 – cenna wskazówka
- F 4 – biblijny prorok
- G 1 – dopływ Narwi
- G 8 – służy do szycia
- H 3 – poważny kłopot
- I 1 – tytuł angielski
- I 8 – lokum borsuka
- K 1 – władza patriarchy

**Hasło do odczytania
w zaznaczonym wierszu**

--	--	--	--	--	--	--	--

**Rozwiązania prosimy nadsyłać
do 18 listopada na adres redakcji „Idziemy”.
Wylosowanych autorów poprawnych odpowiedzi
nagrodzimy książkami.**

TVP 1

05.05 Sprawa dla reportera; **06.00** Słownik polsko@polski; **06.25** wojsko-polskie.pl; **06.55** Słowo na niedzielę; **07.00** *Transmisja Mszy świętej z sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach*; **08.00** Tydzień; **08.30** Zakochaj się w Polsce; **09.05** Czas w las; **09.35** Okrasa tamie przepisy; **10.10** Klasztorne smaki według Remigiusza Rączki; **10.45** Zmiennicy (7); **11.55** Między ziemią a niebem; **12.00** *Anioł Pański*; **12.15** Między ziemią a niebem; **12.50** Misja Zambia – cykl reportaży; **13.15** BBC w Jedyńce: Serengeti II (6) – serial dokumentalny; **14.15** Z pamięci: Eryk Lipiński, cz. 4; **14.25** Weterynarze z sercem; **14.50** Rolnik szuka żony – reality show; **15.45** Skoki narciarskie – Puchar Świata, Wisła 2022 – konkurs indywidualny mężczyzn (studio); **15.55** Skoki narciarskie – PS, Wisła 2022 – konkurs indywidualny mężczyzn (1. seria); **17.00** Teleexpress; **17.05** Skoki narciarskie – PS, Wisła 2022 – konkurs indywidualny mężczyzn (2. seria); **18.35** Wojenne dziewczyny (61)
19.30 Wiadomości
20.05 Pogoda
20.10 Sport
20.20 Wojenne dziewczyny (62)
21.15 Rolnik szuka żony – reality show
22.20 *Miłość i turbulencje* – komedia romantyczna, Francja 2013, reż.: Alexandre Castagnetti, wyk.: Ludvine Sagnier, Nicolas Bedos, Jonathan Cohen, Arnaud Ducret, Brigitte Catillon
00.05 Pitbull. Ostatni pies – film akcji, reż.: Władysław Pasikowski, wyk.: Marcin Dorociński, Krzysztof Stroiński, Rafał Mohr
02.20 *Sojusznicy* – film wojenny, Wielka Brytania 2014, reż.: Dominic Burns, wyk.: Julian Ovenden, Chris Reilly, Matt Willis
03.55 *Pejzaż bez Ciebie* – Bogusław Mec – koncert
04.50 Z pamięci: Eryk Lipiński
04.55 Zakończenie dnia

TVP 2

05.55 Barwy szczęścia (2690) – serial obyczajowy TVP; **06.25** Barwy szczęścia (2691) – serial obyczajowy TVP; **07.00** M jak miłość (1682) – serial TVP, wyk.: Jolanta Krzywowska, Arkadiusz Smoleński, Paweł Deląg, Emilian Kamiński, Adrianna Kalska, Andrzej Precigs, Tomasz Oświeciński, Rafał Mroczek, Ewa Kasprzyk, Weronika Bartold; **07.55** Pytanie na śniadanie – w tym Pogoda Flesz; **11.15** The Voice of Poland XIII – Live (16), cz. I – widowisko muzyczne; **12.35** The Voice of Poland XIII – Live (16), cz. II – widowisko muzyczne; **14.00** Familiada – teleturniej; **14.35** Koło fortuny – teleturniej; **15.15** Szansa na sukces. Opole 2023 (7). Universe – widowisko muzyczne; **16.15** Tak to leciało! – teleturniej muzyczny; **17.05** Lajki; **17.30** Zaczniij od zdrowia; **18.00** Panorama; **18.20** Va Banque – teleturniej; **18.50** Na sygnale (394) – serial fabularny TVP; **19.25** Na sygnale (395) – serial fabularny TVP
20.00 Postaw na milion – teleturniej
21.00 Wdowy – film fabularny, USA 2018, reż.: Steve McQueen, wyk.: Viola Davis, Liam Neeson, Jon Bernthal, Michelle Rodriguez, Robert Duvall, Colin Farrell
23.20 Kino bez granic: Mój koniec. Twój początek – film obyczajowy, Niemcy 2019, reż.: Mariko Minoguchi, wyk.: Saskia Rosendahl, Edin Hasanovic
01.20 Rozdroże cafe – dramat, reż.: Leszek Wosiewicz, wyk.: Robert Olech, Maria Pakulnis, Dominika Markuszewska, Jacek Rozenek, Krzysztof Kolberger, Marcin Bosak
03.25 *Sofia* – film fabularny, Katar/ Francja 2018, reż.: Meryem Benm'Barek-Aloisi, wyk.: Maha Alemi, Lubna Azabal, Sarah Perles
04.55 Zakończenie dnia

TVP Info

05.55 Powitanie; **06.00** Serwis Info Poranek – wiadomości z kraju i ze świata – w tym: Wstaje dzień, Info Poranek, Pogoda, relacje korespondentów; **06.24** Pogoda; **06.31** Info Poranek; **06.52** Pogoda; **07.01** Info Poranek; **07.23** Pogoda; **07.31** Info Poranek; **07.51** Pogoda; **07.59** Info Poranek; **08.22** Pogoda; **08.30** W Kontrze; **09.15** Info Poranek; **09.40** Pogoda; **09.50** Wroniczka 17; **10.59** Serwis Info Dzień weekend; **11.22** Pogoda; **11.29** Info Dzień weekend; **11.50** Salon dziennikarski; **12.30** Info Dzień weekend; **12.52** Pogoda; **12.59** Info Dzień weekend; **13.29** Info Dzień weekend; **13.52** Pogoda; **13.59** Info Dzień weekend; **14.29** Info Dzień weekend; **14.53** Pogoda; **15.00** Debaty Senior; **15.29** Info Dzień weekend; **15.54** Pogoda; **16.00** Okiem Wiary; **16.29** Info Dzień weekend; **17.00** Teleexpress; **17.04** Teleexpress Extra; **17.19** Teleexpress na deser; **17.34** Info Dzień weekend; **18.00** Panorama; **18.18** Serwis Info Wieczór weekend; **18.25** Studio Zachód; **18.50** Info V4+; **19.05** Głębia ostrości
19.30 Wiadomości
19.58 Gość Wiadomości
20.13 Minęła 20
21.00 W pełnym świetle
21.24 Serwis Info Wieczór weekend
21.42 Pogoda
21.50 Strefa starcia
23.00 Info Wieczór
23.55 Serwis Info Wieczór weekend
00.03 Wiadomości
00.31 Gość Wiadomości
00.52 Pogoda
01.05 Wroniczka 17
02.15 Minęła 20
03.05 Pogoda
03.10 Info V4+
03.35 Głębia ostrości
04.05 Filmy Dokumentalne TVP Info
05.13 Agrobiznes – podsumowanie

TV TRWAM

05.00 Głos serca; **05.45** W górskim domu ogrodnika; **06.00** Jestem mamą; **06.15** Bądź wierny, idź i pamiętaj; **07.35** Muzyczne chwile; **07.45** Ocaliłeś od zapomnienia; **07.55** Poczet Wielkich Polaków; **08.00** Słowo życia; **08.05** Polski Punkt Widzenia; **08.25** Święty na każdy dzień; **08.30** Z Parlamentu Europejskiego; **09.00** Prymas Stefan Wyszyński; **09.10** Spotkanie z Magdą Buczek; **09.15** Manna z Nieba; **09.30** *Msza święta z Jasnej Góry*; **10.35** Przegląd Katolickiego Tygodnika „Niedziela”; **10.40** Próba wiary; **11.30** Dom w serce wpisany; **12.00** *Anioł Pański*; **12.15** Papiież Polak do Rodaków; **12.50** Muzyczne chwile; **13.00** Spotkania w żalobie; **13.35** VII Umarłych pogrzebać; **14.10** Cioteczka; **14.40** Drzwi do lasu; **15.00** Wieś – to też Polska; **16.00** Informacje dnia; **16.10** Koncert życzeń; **16.45** Święty na każdy dzień; **16.50** 100 cudownych miejsc na świecie; **17.00** Zostań Żołnierzem RP; **17.15** Muzyczne chwile; **17.30** Sól Ziemi; **17.55** Poczet Wielkich Polaków; **18.00** *Anioł Pański*
18.05 Informacje dnia
18.15 Rozmowy niedokończone
19.25 Święty na każdy dzień
19.30 Moja katolicka rodzina – film animowany
20.00 Informacje dnia
20.20 *Różaniec*
20.50 Myśląc Ojczyzna
21.00 *Apel Jasnogórski z kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze – transmisja*
21.20 Informacje dnia
21.40 Retrospekcja
21.45 Stan Bezpieczeństwa Państwa
21.55 Święty na każdy dzień
22.00 Nie oplataj mnie śmierci – film dokumentalny
23.00 Jak my to widzimy – z daleka widać lepiej
23.30 Tam, gdzie Bóg płacze
00.00 Programy powtórkowe

TVP HISTORIA

06.45 Był taki dzień – 6 listopada; **06.55** Biblia – Genesiz – Od Stworzenia do Potopu, cz. 2; **08.00** *Msza greckokatolicka*; **09.00** Wiedźmin (13) – serial fantastyczno-przygodowy; **09.55** Informacje kulturalne; **10.10** W kotłach historii; **10.45** Ci cholerni Polacy. Lotnictwo polskie 1939–1945 (10); **11.10** Przestrzeń pamięci; **11.40** Szkocja z lotu ptaka; **12.40** Dunaj (3) – serial dok.; **13.35** Wojownicy czasu; **14.15** Przygoda na Mariensztacie – komedia; **15.55** W Polskę jedziemy; **16.30** Giganci historii; **17.25** Dziewczyny do wzięcia – film TVP, reż.: Janusz Kondratiuk, wyk.: Jan Mateusz Nowakowski, Jan Stawarz, Ewa Szykułska, Ewa Pielarz, Regina Regulaska, Zbigniew Buczkowski, Jadwiga Chojnacka, Jan Himilbsbach, Iga Cembrzyńska, Stanisław Mikulski; **18.10** Giganci nauki; **18.30** Historia Mediów: Media story – Fake newsy; **19.00** Mumie starożytnego Egiptu (6); **20.00** Narodziny nazizmu – serial dok.; **21.05** Dobry, zły i brzydki – film fabularny; **00.10** Polscy Seryjni (2) – cykl dok.; **01.00** Konnica – western; **03.10** Zakończenie dnia

TVP KULTURA

06.50 29. Przegląd Piosenki Aktorskiej – L. Cohen; **08.00** Liturgia prawosławna w Sanoku; **09.05** Camille Saint-Saens – Karnawał zwierząt – koncert; **09.55** Robin z Sherwood (10) – serial; **11.00** Trzeci punkt widzenia; **11.40** Podróż na sto stóp – komedia; **13.50** Wędrowiec Polski; **14.30** Opera Nova w Bydgoszczy – Manru; **16.50** Zaginione – odnalezione; **17.15** Niedziela z... rolami Romana Wilhelmiego; **18.10** Niedziela z... – Pan W. – film obyczajowy, reż.: Krzysztof Gruber, wyk.: Roman Wilhelm, Marek Walczewski, Henryk Bista, Piotr Machalica, Zbigniew Buczkowski; **19.30** Informacje kulturalne; **20.00** Słodki kraj – film fabularny, Australia 2017, reż.: Warwick Thornton, wyk.: Hamilton Morris, Bryan Brown, Sam Neill, Thomas M. Wright; **22.00** Projekt Leśmiana – koncert; **23.00** Trzeci punkt widzenia; **23.40** Dzieci z... – film; **01.30** Złota godzina – film anim.; **01.40** Nad zakurzone morze – film anim.; **02.05** Moja krew – dramat; **03.50** Informacje kulturalne; **04.25** Legendy Rocka – Soul R&B; **05.05** Legendy Rocka – Teen Idol; **05.50** Zakończenie dnia

TVN

05.30 Uwaga!; **05.45** Ukryta prawda (937); **06.35** Kuchenne rewolucje 13 (5); **07.30** Shrek ma wielkie oczy – komedia; **08.00** Dzień Dobry TVN; **11.30** Co za tydzień (1068); **12.00** Mam talent 14 (10); **14.20** Pingwiny z Madagaskaru – komedia, USA 2014, reż.: Eric Darnell, Simon J. Smith, wyk.: Tom McGrath, Chris Miller, Christopher Knights, Conrad Vernon, John Malkovich, Benedict Cumberbatch, Peter Stormare, Werner Herzog; **16.10** Totalne remonty Szelagowskiej 5 (1); **17.25** Lego Masters 3 (6); **19.00** Fakty; **19.25** Sport; **19.35** Pogoda (9053); **19.45** Uwaga!; **20.00** MasterChef 11 (10); **21.35** Tajemnica zawodowa 2 (10) – serial; **22.45** Wodny świat (Waterworld) – film przygodowy, USA 1995, reż.: Kevin Reynolds, wyk.: Kevin Costner, Jeanne Tripplehorn, Dennis Hopper, Tina Majorino, Michael Jeter, Gerard Murphy; **01.25** Kuchenne rewolucje 25 (10); **02.30** Największe polskie katastrofy (6) – program dokumentalny; **03.30** Zabójcza broń 3 (8) – serial; **04.30** Uwaga!; **04.50** Zamieszkać na plaży 3 (5); **05.15** Recepta na stary dom 2 (3)

POLSAT

06.00 Nowy dzień z Polsat News; **09.05** Zakochany Madagaskar – film animowany; **09.35** Film o pszczołach – film animowany; **11.35** Wyszczekani – film familijny, Wielka Brytania/USA 2018, reż.: Raja Gosnell, wyk.: Will Arnett, Andy Beckwith, Omar Chaparro, Natasha Lyonne; **13.35** Shrek Trzeci – film animowany; **15.40** Twoja Twarz Brzmi Znajomo (175); **17.40** Nasz Nowy Dom (254); **18.50** Wydarzenia; **19.20** Sport; **19.25** Pogoda; **19.30** Państwo w Państwie (459); **20.00** Kabaret na żywo. Młodzi i Moralni (116); **22.10** Poszukiwacze zaginionej arki – film przygodowy, USA 1981, reż.: Steven Spielberg, wyk.: Harrison Ford, John Rhys-Davies, Karen Allen, Paul Freeman, Ronald Lacey; **00.35** Carandiru – dramat, Brazylia 2004, reż.: Hector Babenco, wyk.: Aida Leiner, Rodrigo Santoro, Rita Cadillac, Gero Camilo, Carlos Vasconcelos Luiz, Ivan de Almeida, Milton Gonçalves, Ailton Graça, Maria Luisa Mendonça; **03.45** Świat według Kiepskich (234); **04.40** Disco Gramy; **05.25** Teleszkupy TV Okazje

TVP 1

05.15 Przysięga (752); **06.05** Wspaniałe stulecie (138); **07.00** **Transmisja Mszy świętej z sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze**; **07.30** Studio Raban; **08.00** Wiadomości; **08.10** Pogoda poranna; **08.15** Kwadrans polityczny; **08.40** Ranczo (77) – serial obyczajowy TVP; **09.40** Komisarz Alex (78) – serial kryminalny TVP; **10.35** Ojciec Mateusz (332) – serial kryminalny TVP; **11.25** Kasta – serial paradokumentalny TVP; **12.00** Wiadomości; **12.10** Agrobiznes; **12.30** Agropogoda – magazyn; **12.35** Magazyn Rolniczy; **12.50** BBC w Jedyńce: Serengeti II (6) – serial dokumentalny; **14.00** Wspaniałe stulecie (139) – serial kostiumowy; **15.00** Wiadomości; **15.10** Pogoda; **15.20** ALARM!; **15.35** Gra słów. Krzyżówka – teleturniej; **16.05** Przysięga (753) – serial obyczajowy; **17.00** Teleexpress; **17.15** Jaka to melodia? – teleturniej muzyczny; **17.55** Klan (4052) –telenowela TVP; **18.20** Kasta – serial paradokumentalny TVP; **19.00** Jeden z dziesięciu – teleturniej

19.30 Wiadomości

20.05 Pogoda

20.10 Sport

20.15 ALARM!

20.30 Leśniczówka (613) – serial obyczajowy TVP

21.00 Teatr Telewizji – Pierścien wielkiej damy – spektakl teatralny

22.25 Świat bez fikcji – Korea – kraj pod presją – film dokumentalny

23.25 Rain Man – dramat, USA 1988, reż.: Barry Levinson, wyk.: Dustin Hoffman, Tom Cruise, Valeria Golino, Gerard R. Molen

01.45 Miłość i turbulencje – komedia romantyczna, Francja 2013, reż.: Alexandre Castagnetti, wyk.: Ludivine Sagnier, Nicolas Bedos, Jonathan Cohen, Arnaud Ducret, Brigitte Catillon

03.35 Sfora (9) – serial TVP

04.40 Zakończenie dnia

TVP 2

05.00 Na sygnale (235); **05.30** M jak miłość (1651); **06.20** Umarł, aby żyć. Rzec o Stefanie Kardynale Wyszyńskim – Aresztowanie i więzienie – serial dokumentalny; **06.35** Wadowickie spotkania ze Świętym Janem Pawłem II – Łukasz i Paweł Golec; **06.55** Rodzinka.pl (201) – serial komedii TVP; **07.30** Pytanie na śniadanie – budka; **07.55** Pytanie na śniadanie – w tym: Panorama Flesz i Pogoda Flesz; **10.35** Panorama; **10.45** Pytanie na śniadanie; **11.15** Rodzinka.pl (118) – serial TVP; **11.50** Barwy szczęścia (2691) – serial TVP; **12.30** Kolo fortuny – teleturniej; **13.15** Zranione ptaki (158) – serial obyczajowy; **14.05** Va Banque – teleturniej; **14.35** Na sygnale (292) – serial fabularny TVP; **15.10** Wydział kryminalny Kitzbühel (84) – serial; **15.50** Przepis dnia (34); **16.00** Kolo fortuny – teleturniej; **16.35** Familiada – teleturniej; **17.15** Zakazany owoc (92) – serial obyczajowy; **18.00** Panorama; **18.20** Va Banque – teleturniej; **18.45** Zranione ptaki (159) – serial obyczajowy

19.30 Barwy szczęścia (2691) – serial obyczajowy TVP

20.00 Przepis dnia (35)

20.10 Barwy szczęścia (2692) – serial obyczajowy TVP

20.40 Kulisy serialu „M jak miłość”

20.55 M jak miłość (1683)

21.55 Serial fabularny

23.00 Howards End (1) – serial

00.10 Sofia – film fabularny, Katar/Francja 2018, reż.: Meryem Benm'Barek-Aloisi, wyk.: Maha Alemi, Lubna Azabal, Sarah Perles

01.50 O mnie się nie martw (13)

02.50 Wdowy – film fabularny, USA 2018, reż.: Steve McQueen, wyk.: Viola Davis, Liam Neeson, Jon Bernthal, Michelle Rodriguez, Robert Duvall, Colin Farrell

04.55 Zakończenie programu

TVP Info

05.35 Powitanie; **05.39** Serwis Info Poranek; **05.57** Agropogoda; **06.01** Serwis Info Poranek – wiadomości z kraju i ze świata – w tym: Wstaje dzień, Info Poranek, Pogoda, relacje korespondentów; **06.20** Pogoda; **06.30** Serwis Info Poranek; **06.53** Pogoda; **07.00** Serwis Info Poranek; **07.12** Jedziemy; **07.50** Agrobiznes; **07.55** Agropogoda; **08.00** Jedziemy dalej; **08.20** Serwis Info Poranek; **08.23** Minęła 8; **09.00** Serwis Info Poranek; **09.11** Minęła 9; **09.40** Plan dnia; **10.00** Serwis Info Poranek; **10.21** Pogoda; **10.29** Serwis Info Dzień; **10.51** Pogoda; **10.59** Serwis Info Dzień; **11.29** Serwis Info Dzień; **11.51** Pogoda; **12.00** Info Raport; **13.29** Serwis Info Dzień; **13.50** Pogoda; **13.59** Serwis Info Dzień; **14.29** Serwis Info Dzień; **14.49** Pogoda; **14.59** Serwis Info Dzień; **15.29** Info Dzień; **16.45** Info Kultura; **16.49** Rodzina i praca; **17.00** Teleexpress; **17.15** Teleexpress Extra; **17.30** O co chodzi; **18.00** Panorama; **18.19** Serwis Info Wieczór; **18.37** O tym się mówi; **19.15** Info Kultura; **19.20** O tym się mówi

19.30 Wiadomości

19.58 Gość Wiadomości

20.13 Minęła 20

21.00 Nie da się ukryć

21.20 Serwis Info Wieczór

21.41 Pogoda

21.50 W tyle wizji

22.25 Serwis Info Wieczór

22.30 W tyle wizji Extra

23.00 Info Wieczór

23.30 W akcji

23.55 Serwis Info Wieczór

00.03 Wiadomości

00.31 Gość Wiadomości

00.57 Pogoda

01.05 Minęła 20

02.00 W tyle wizji

02.35 Serwis Info Wieczór

02.40 W tyle wizji Extra

03.12 O co chodzi

03.40 Filmy Dokumentalne TVP Info

04.10 Taśmy безпеiki

05.18 Agrobiznes

TV TRWAM

05.30 Uwieszony Prymas; **06.15** Karol de Foucauld; **07.10** Z wędką nad wodę w Polskę i Świat; **07.35** Drzwi do lasu; **07.50** Święty na każdy dzień; **07.55** Poczet Wielkich Polaków; **08.00** Informacje dnia; **08.15** Wieś – to też Polska; **09.15** Jej misja trwa; **09.30** Moja katolicka rodzina; **10.00** Informacje dnia; **10.15** Rozmowy niedokończone; **11.20** Stan Bezpieczeństwa Państwa; **11.30** Komańcza w duchu Prymasa; **12.00** **Anioł Pański**; **12.03** Informacje dnia; **12.20** Mojżesz – 10 przykazań; **13.10** Narodowe Sanktuarium Maryjne w Subukia; **13.30** **Msza święta z Jasnej Góry**; **14.20** 100 cudownych miejsc na świecie; **14.30** 7 Kościołów Apokalipsy; **15.00** Siła modlitwy; **15.50** Ma się rozumieć; **16.00** Informacje dnia; **16.10** Sanktuarium polskich; **16.30** Porady Medycznej Bonifratrów; **16.55** Słowo życia; **17.00** Świadkowie; **17.30** Na łowy; **17.55** Poczet Wielkich Polaków; **18.00** **Anioł Pański**

18.05 Informacje dnia

18.15 Rozmowy niedokończone

19.25 Święty na każdy dzień

19.30 Opowieści Theo – film animowany dla dzieci

19.45 Modlitwa z telefonicznym udziałem dzieci

20.00 Informacje dnia

20.20 **Różaniec**

20.50 Myśląc Ojczyzna

21.00 **Apel Jasnogórski z kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze – transmisja**

21.20 Informacje dnia

21.40 Polski Punkt Widzenia

22.00 Mojżesz – 10 przykazań – serial fabularny

22.50 Muzyczne chwile

23.00 Nie lekajcie się – film dokumentalny

00.00 Programy powtórkowe

TVP HISTORIA

07.00 Był taki dzień – 7 listopada; **07.10** Czas honoru (47); **07.55** Ex Libris; **08.25** Historia Polski: Gdzie najpierw była Polska – program dok.; **09.20** Informacje kulturalne; **09.40** Sensacje XX wieku: Enigma, cz. 1; **10.30** Podróże na Północ Europy (3) – cykl dok.; **11.25** Archiwum zimnej wojny; **12.05** Po co ci te chłopy? Rzec o Karolu Lewakowskim – film dok.; **13.05** Wrota Europy – dramat historyczny, reż.: Jerzy Wójcik, wyk.: Alicja Bachleda-Curuś, Kinga Preis, Agata Buzek, Piotr Szewes, Katarzyna Groniec; **14.35** Wszystkie kolory świata: Dominikana – perła Karaibów; **15.25** Dunaj (3); **16.15** Soleczniki – polska dusza; **16.30** Flesz historii; **16.55** Czas honoru (48); **17.45** Było, nie minęło – kronika zwiadowców historii; **18.15** Spór o historię; **18.50** Historia Polski: Maria – dokument fab.; **20.00** Historia w postaciach zapisana: Juliusz Cezar; **22.00** Sady, przesady; **22.50** Bunt barbarzyńców; **23.50** Info Wilno; **00.10** Szerokie tory; **00.40** Było, nie minęło – kronika zwiadowców historii; **01.15** Sensacje XX wieku; **02.05** Encyklopedia II wojny światowej; **02.30** Zakończenie dnia

TVP KULTURA

07.05 Informacje kulturalne; **07.35** Co dalej?; **08.20** Wydarzenie aktualne; **08.45** Walc w alejkach – film obyczajowy; **11.00** Reżyserzy: Frank Capra; **12.00** Przygody rycerza Szalawiły – film anim.; **12.20** Katar – film anim.; **12.30** Niedziela z... rolami Romana Wilhelmięgo; **13.30** Zaklęty Dwór (7); **14.35** Hrabina Cosel – Kamaryla (1); **15.35** Przestrzenie Sztuki – Kielce; **16.15** Do widzenia, do jutra – film fabularny; **17.50** Trzeci punkt widzenia; **18.30** Informacje kulturalne; **18.50** Arsene Lupin (2); **20.00** Nigdy cię tu nie było – film fabularny, Wielka Brytania/Francja, USA 2017, reż.: Lynne Ramsay, wyk.: Joaquin Phoenix, Ekaterina Samsonov, Alessandro Nivola, Alex Manette, John Doman, Judith Roberts; **21.40** Kronos – Sex; **22.30** Jestem mordercą – dramat; **00.35** Projekt Leśmian – koncert; **01.30** Słodki kraj – film fabularny; **03.35** Informacje kulturalne; **04.05** Bihar Dok – kuchnia Basków – film dok.; **05.35** Afisz kulturalny ekstra; **05.53** Zakończenie dnia

TVN

05.55 Uwaga!; **06.10** Ukryta prawda (1333); **07.05** Kuchenne rewolucje 20 (6); **08.00** Dzień Dobry TVN; **11.45** Ukryta prawda (1449); **12.55** Tajemnice miłości (44); **14.00** Ukryta prawda (1334); **15.05** Ukryta prawda (1126); **16.10** Ten moment (8); **16.45** Kuchenne rewolucje 20 (7) – program kulinarno-rozrywkowy; **17.55** Ukryta prawda (1450); **19.00** Fakty; **19.35** Sport; **19.45** Pogoda (9054); **19.55** Uwaga!; **20.10** Doradca smaku 17 (38); **20.15** Na Wspólnej 20 (3519) – serial obyczajowy; **20.55** Milionerzy (593); **21.35** Totalne remonty Szlagowskiej 5 (2); **22.40** Tożsamość Bourne'a – film sensacyjny, USA/Niemcy/Czechy 2002, reż.: Doug Liman, wyk.: Matt Damon, Franka Potente, Chris Cooper, Clive Owen, Brian Cox, Adewale Akinnuoye-Agbaje, Gabriel Mann, Julia Stiles; **01.00** Co za tydzień (1068); **01.35** Na granicy światów (7) – serial, USA/Wielka Brytania; **02.35** Szpital (883); **03.35** Uwaga!; **03.55** Zamieszkać na plaży 3 (6); **04.25** Recepta na stary dom 2 (4); **04.55** Jak to jest zrobione 10 (6); **05.20** Jak to jest zrobione 10 (7)

POLSAT

06.00 Nowy dzień z Polsat News; **08.40** Malanowski i Partnerzy (334); **09.10** Malanowski i Partnerzy (337); **09.40** Sekrety rodziny (283); **10.40** Dlaczego ja? (1151); **11.40** Gliniarze (354); **12.50** Wydarzenia; **13.20** Interwencja; **13.40** Trudne sprawy (1081); **14.40** Dlaczego ja? (972); **15.50** Wydarzenia; **16.10** Pogoda; **16.15** Interwencja; **16.30** Na ratunek 112 (743); **17.00** Gliniarze (752); **18.00** Pierwsza miłość (3491); **18.50** Wydarzenia; **19.25** Gość Wydarzeń; **19.45** Sport; **19.55** Pogoda; **20.05** MEGA HIT: Świat w płomieniach – film akcji, USA 2013, reż.: Roland Emmerich, wyk.: Maggie Gyllenhaal, Jamie Foxx, Jason Clarke, Richard Jenkins, Tatum Channing, James Woods; **22.55** Hitman – film sensacyjny, USA/Francja 2007, reż.: Xavier Gens, wyk.: Timothy Olyphant, Dougray Scott, Robert Knepper, Olga Kurylenko, Ulrich Thomsen; **01.00** Underworld: Bunt Lykanów – film fantasy; **03.00** Świat według Kiepskich (199); **03.45** Świat według Kiepskich (195); **04.40** Disco Gramy; **05.25** Teleszkopy TV Okazje

TVP 1

04.45 Klan (4052); **05.15** Przysięga (753); **06.05** Wspaniałe stulecie (139); **07.00** Transmisja Mszy świętej z sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze; **07.30** Kościół z bliska; **08.00** Wiadomości; **08.10** Pogoda poranna; **08.15** Kwa-drans polityczny; **08.40** Ranczo (78) – serial obyczajowy TVP; **09.35** Komisarz Alex (79) – serial kryminalny TVP; **10.35** Ojciec Mateusz (333) – serial kryminalny TVP; **11.25** Kasta – serial paradokumentalny TVP; **12.00** Wiadomości; **12.10** Agrobiznes; **12.30** Agropogoda; **12.35** Magazyn Rolniczy; **12.50** Natura w Jedyńce: Dzie-kie serce Europy – film dokumentalny; **14.00** Wspaniałe stulecie (140) – serial kostiumowy; **15.00** Wiadomości; **15.10** Pogoda; **15.20** ALARM!; **15.35** Gra słów. Krzyżówka – teleturniej; **16.05** Przysięga (754) – serial obyczajowy; **17.00** Tele-express; **17.15** Jaka to melodia?; **17.55** Klan (4053) – telenowela TVP; **18.20** Kasta – serial paradokumentalny TVP; **19.00** Jeden z dziesięciu – teleturniej

19.30 Wiadomości

20.05 Pogoda

20.10 Sport

20.15 ALARM!

20.30 Leśniczówka (614) – serial obyczajowy TVP

21.00 Pełny obraz (7) – cykl dokumentalny

21.40 Magazyn Ekspresu Reporterów

22.45 Ocaleni – reality show

23.50 Magazyn śledczy Anity Gargas

00.25 Transcendencja – film s.f., USA 2014, reż.: Wally Pfister, wyk.: Johnny Depp, Rebecca Hall, Morgan Freeman, Paul Bettany, Cillian Murphy

02.35 Statek pijany – dramat, USA 2010, reż.: Bob Meyer, wyk.: John Malkovich, John Goodman, Dana Delany, Jacob Zachar

04.15 Notacje: Stanisław Radwan

04.35 Zakończenie dnia

TVP 2

05.00 Na sygnale (236) – serial fabu-laryzowany TVP; **05.30** M jak miłość (1652) – serial TVP; **06.25** Miasteczko – reportaż; **06.55** Rodzinka.pl (202) – serial komediowy TVP; **07.30** Pytanie na śniadanie – pobudka; **07.55** Pytanie na śniadanie – w tym: Panorama Flesz i Pogoda Flesz; **10.35** Panorama; **10.40** Pytanie na śniadanie; **11.15** Rodzinka.pl (119) – serial komediowy TVP; **11.50** Barwy szczęścia (2692) – serial obyczajowy TVP; **12.30** Koło for-tuny – teleturniej; **13.15** Zranione ptaki (159) – serial obyczajowy; **14.05** Va Banque – teleturniej; **14.35** Na sygnale (293) – serial fabularyzowany TVP; **15.10** Wydział kryminalny Kitzbühel (85) – serial; **15.50** Przepis dnia (35); **16.00** Koło fortuny – teleturniej; **16.35** Familiada – teleturniej; **17.15** Zakazany owoc (93) – serial obyczajowy; **18.00** Panorama; **18.20** Va Banque – teletur-niej; **18.45** Zranione ptaki (160) – serial obyczajowy

19.30 Barwy szczęścia (2692) – serial obyczajowy TVP

20.00 Przepis dnia (36)

20.10 Barwy szczęścia (2693) – serial obyczajowy TVP

20.40 Kulisy serialu „M jak miłość”

20.55 M jak miłość (1684) – serial TVP

21.55 Serial fabularny

23.00 Howards End (2) – serial

00.10 Ludzkie historie – Tylko wiatr – film dokumentalny

01.25 Ułaskawienie – dramat, Polska/Czechy/Słowacja 2018, reż.: Jan Jakub Koliski, wyk.: Michał Kaleta

03.15 Mój koniec. Twój początek – film obyczajowy, Niemcy 2019, reż.: Mariko Minoguchi, wyk.: Saskia Rosendahl, Edin Hasanovic, Jeanette Hain

05.00 Zakończenie programu

TVP Info

05.35 Powitanie; **05.39** Serwis Info Poranek; **05.57** Agropogoda; **06.01** Serwis Info Poranek – wiadomości z kraju i ze świata – w tym: Wstaje dzień, Info Poranek, Pogoda, relacje korespondentów; **06.20** Pogoda; **06.30** Serwis Info Poranek; **06.53** Pogoda; **07.00** Serwis Info Poranek; **07.12** Jedzie-my; **07.50** Agrobiznes; **07.55** Agropogoda; **08.00** Jedziemy dalej; **08.20** Serwis Info Poranek; **08.23** Minęła 8; **09.00** Serwis Info Poranek; **09.11** Minęła 9; **09.40** Plan dnia; **10.00** Serwis Info Poranek; **10.21** Po-goda; **10.29** Serwis Info Dzień; **10.51** Po-goda; **10.59** Serwis Info Dzień; **11.29** Serwis Info Dzień; **11.51** Pogoda; **12.00** Info Raport; **13.29** Serwis Info Dzień; **13.50** Pogoda; **13.59** Serwis Info Dzień; **14.29** Serwis Info Dzień; **14.49** Pogoda; **14.59** Serwis Info Dzień; **15.29** Info Dzień; **16.45** Info Kultura; **16.50** Info Dzień; **17.00** Tele-express; **17.15** Teleexpress Extra; **17.30** O co chodzi; **18.00** Panorama; **18.19** Serwis Info Wieczór; **18.37** O tym się mówi; **19.15** Info Kultura; **19.20** O tym się mówi

19.30 Wiadomości

19.58 Gość Wiadomości

20.13 Minęła 20

21.00 Nie da się ukryć

21.20 Serwis Info Wieczór

21.41 Pogoda

21.50 W tyle wizji

22.25 Serwis Info Wieczór

22.30 W tyle wizji Extra

23.00 Info Wieczór

23.30 W akcji

23.55 Serwis Info Wieczór

00.03 Wiadomości

00.31 Gość Wiadomości

00.57 Pogoda

01.05 Minęła 20

02.00 W tyle wizji

02.35 Serwis Info Wieczór

02.40 W tyle wizji Extra

03.12 O co chodzi

03.40 Taśmy bezpieki

04.50 wojsko-polskie.pl

05.18 Agrobiznes

TV TRWAM

05.00 Grunwald 1410 – rys historyczny i znaczenie bitwy pod Grunwaldem; **05.45** Polityka; **07.25** Filmowe życiorysy; **07.55** Poczet Wielkich Polaków; **08.00** Informa-cje dnia; **08.15** Polski Punkt Widzenia; **08.35** W służbie Bogu i Ojczyźnie; **09.00** Papież Polak do Rodaków; **09.35** „Edek” – idol na dziś; **10.00** Informacje dnia; **10.15** Jak my to widzimy – z daleka widać lepiej; **10.45** Żew natury; **11.05** Mocni w Wierze; **11.35** Święty na każdy dzień; **11.40** Ma się rozumieć; **11.50** Słowo życia; **12.00** Aniol Pański; **12.03** Informacje dnia; **12.20** Mo-jesz – 10 przykazań; **13.10** Wyplłyn na głę-bię; **13.30** Msza święta z Jasnej Góry; **14.20** 100 cudownych miejsc na świecie; **14.30** Gospodarcze filary Niepodległości; **14.55** Powinowactwa duchowe; **15.50** Ma się rozumieć; **16.00** Informacje dnia; **16.10** Jestem mamą; **16.25** Przyroda w Obiekty-wie; **16.40** Sursum Corda – W Górę Ser-ca!; **16.55** Sekrety mnichów; **17.10** Prosto o gospodarce; **17.30** Zostań Żołnierzem RP; **17.45** Muzyczne chwile; **17.55** Poczet Wielkich Polaków; **18.00** Aniol Pański

18.05 Informacje dnia

18.15 Rozmowy niedokończone

19.25 Święty na każdy dzień

19.30 Każdy maluch to potrafi

19.45 Modlitwa z telefonicznym udziałem dzieci

20.00 Informacje dnia

20.20 Różaniec

20.50 Myśląc Ojczyzna

21.00 Apel Jasnogórski z kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze – transmisja

21.20 Informacje dnia

21.40 Polski Punkt Widzenia

22.00 Mojesz – 10 przykazań – serial fabularny

22.55 Muzyczne chwile

23.05 Świadek drogi. Stefan Kardynał Wyszyński

00.00 Programy powtórkowe

TVP HISTORIA

07.00 Był taki dzień – 8 listopada; **07.10** Czas honoru (48); **08.00** Flesz historii; **08.25** Historia Polski: Maria – dokument fab.; **09.30** Informacje kulturalne; **09.50** Sensacje XX wieku: Enigma, cz. 2; **10.40** Somalia – kraj nad przepaścią – film dok.; **11.40** Przestrzeń pamięci; **12.15** Kroni-karz czasu wojny – film dok.; **13.00** Mu-mie starożytności Egiptu (6); **14.00** Historia w postaciach zapisana: Wilhelm Zdobyw-ca. Pogromca Brytanii; **15.50** Tęsknota za Wschodem – film dok.; **16.45** Księża wol-ności 1914–1981 – ks. Józef Waląg; **17.10** Czas honoru (49); **18.05** Nowy początek. Jak wymyślono II RP (5); **18.30** Oblicza wojny (20); **19.05** Historia Polski: Drogi do niepodległości; **20.15** Upadek. Jak Ukraiń-cy zniszczyli imperium zła (1) – film dok.; **21.10** Stulecie na taśmie filmowej – Rządy amerykańskich rodów (2); **22.05** Dobry, zły i brzydki – film fabularny, Włochy/His-pania 1966, reż.: Sergio Leone; **01.00** Info Wilno; **01.20** Było, nie minęło – kronika zwiadowców historii; **01.55** Sensacje XX wieku; **02.45** Encyklopedia II wojny świa-towej; **03.15** Zakończenie dnia

TVP KULTURA

07.00 Co się dzieje; **07.25** Muzyczne poranki; **07.55** Informacje kulturalne; **08.25** Wędrowiec Polski; **09.00** Którędy po sztuce; **09.25** Do widzenia, do jutra – film fabularny; **11.00** Arsene Lupin (2); **12.15** Jack Lemmon – nieprzeciętny Everyman – film dok.; **13.30** Hrabina Cosel (2) – serial TVP; **14.30** Hrabina Cosel (3) – serial TVP; **15.30** Przestrze-nie Sztuki – Łódź – cykl reportaży; **16.00** Dziedzictwo Beethovena. Przesłania dla współczesności – Beethoven – wznio-słość i entuzjazm – cykl dok.; **16.25** Ero-ica – dramat; **18.00** Co dalej?; **18.30** In-formacje kulturalne; **18.55** Arsene Lupin (3) – serial; **20.00** Wstęp do spektaklu „Niesamowici bracia Limbourg”; **20.10** Niesamowici bracia Limbourg – spekt-akł teatralny; **21.20** Kalifornia – dramat; **23.00** Co dalej?; **23.35** Młoda Polska: Piotun – film krótkometrażowy; **00.05** Jestem mordercą – dramat; **02.10** Infor-macje kulturalne; **02.35** Pamiętnik zna-leziony w garbie – dramat; **04.35** Niepro-szony gość – dramat; **05.30** Afisz kul-turalny ekstra; **05.50** Zakończenie dnia

TVN

05.50 Uwaga!; **06.10** Ukryta prawda (1334); **07.05** Kuchenne rewolucje 20 (7) – program kulinarno-rozrywkowy; **08.00** Dzień Dobry TVN; **11.40** Dorad-ca smaku 17 (38); **11.50** Ukryta prawda (1450); **12.55** Tajemnice miłości (41); **14.00** Ukryta prawda (1335); **15.05** Ukryta prawda (1127); **16.10** Ten mo-ment (9); **16.45** Kuchenne rewolucje 20 (8) – program kulinarno-rozryw-kowy; **17.55** Ukryta prawda (1451); **19.00** Fakty – serwis informacyjny; **19.35** Sport; **19.45** Pogoda (9055); **19.55** Uwaga!; **20.10** Doradca smaku 17 (39); **20.15** Na Wspólnej 20 (3520) – serial obyczajowy; **20.55** Milionerzy (594); **21.35** Ślub od pierwszego wej-żenia 8 (10); **22.40** Kuba Wojewódz-ki 17 (10); **23.45** Superwizjer (1256); **00.20** Tajemnica zawodowa 2 (10) – serial; **01.25** Zabójcza broń 3 (9) – se-rial; **02.25** Szpital (884); **03.25** Uwaga!; **03.45** Zamieszkać na plaży 3 (7); **04.15** Recepta na stary dom 2 (5); **04.45** Jak to jest zrobione 10 (8); **05.10** Jak to jest zrobione 10 (9)

POLSAT

06.00 Nowy dzień z Polsat News; **08.40** Malanowski i Partnerzy (339); **09.10** Malanowski i Partnerzy (340); **09.40** Sekrety rodziny (284); **10.40** Dlaczego ja? (1152); **11.40** Gliniarze (355); **12.50** Wydarzenia; **13.20** Interwencja; **13.40** Trudne sprawy (1082); **14.40** Dlaczego ja? (973); **15.50** Wydarzenia; **16.10** Pogoda; **16.30** Na ratu-nek 112 (744); **17.00** Gliniarze (753); **18.00** Pierwsza miłość (3492); **18.50** Wydarzenia; **19.25** Gość Wydarzeń; **19.45** Sport; **19.55** Pogoda; **20.10** Bumblebee – film s.f., Chiny/USA 2018, reż.: Travis Knight, wyk.: Pamela Adlon, John Cena, Jason Drucker, Jorge Lendeborg, Stephen Schneider, Hailee Steinfeld; **22.40** W pogoni za zemstą – film akcji, USA 2010, reż.: George Tillman Jr., wyk.: Dwayne Johnson, Billy Bob Thornton, Moon Bloodgood, Josh Clark, Maggie Grace, Michael Irby; **00.50** Świat w plomie-niach – film akcji, USA 2013, reż.: Roland Emmerich, wyk.: Maggie Gyllenhaal, Jamie Foxx, Jason Clarke, Jenkins Richard, Tatum Channing, James Woods; **03.35** Świat we-dług Kiepskich (230); **04.40** Disco Gramy; **05.25** Teleszkapy TV Okazje

TVP 1

04.45 Klan (4053); **05.15** Przysięga (754); **06.05** Wspaniałe stulecie (140); **07.00** Transmisja Mszy świętej z sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze; **07.30** Rodzinny ekspres; **08.00** Wiadomości; **08.10** Pogoda poranna; **08.15** Kwadrans polityczny; **08.40** Ranczo (79) – serial TVP; **09.40** Komisarz Alex (80) – serial TVP; **10.35** Ojciec Mateusz (334) – serial TVP; **11.25** Kasta – serial paradokumentalny TVP; **12.00** Wiadomości; **12.10** Agrobiznes; **12.30** Agropogoda; **12.35** Rok w ogrodzie Extra; **12.50** Natura w Jedyne: Wielkie koty Serengeti – film dokumentalny; **14.00** Wspaniałe stulecie (141) – serial kostiumowy; **15.00** Wiadomości; **15.10** Pogoda; **15.20** ALARM!; **15.35** Gra słów. Krzyżówka; **16.05** Przysięga (755) – serial obyczajowy; **17.00** Teleexpress; **17.15** Jaka to melodia? – teleturniej muzyczny; **17.55** Klan (4054); **18.20** Kasta – serial paradokumentalny TVP; **19.00** Jeden z dziesięciu – teleturniej

19.30 Wiadomości
20.05 Pogoda
20.10 Sport
20.15 ALARM!
20.30 Leśniczówka (615)
21.00 Wielki Test o Zdrowiu
22.30 Historia bez tajemnic – Przerwana podróż

00.05 Barrakuda – dramat, USA/Polska 2017, reż.: Jason Cortlund, Julia Halperin, wyk.: Allison Tolman, Sophie Reid, Jobeth Williams, Luis Bordonada

01.55 Prokurator (9) – serial kryminalny TVP; reż.: Maciej Pieprzyc, wyk.: Jacek Korman, Wojciech Zieliński, Magdalena Cielecka, Dorota Kolak, Cezary Kosiński, Filip Pławiak, Wojciech Brzeziński, Małgorzata Rożniatowska

02.55 Medyceusze Wspaniali (3)
04.00 wojsko-polskie.pl
04.35 Notacje: Stanisław Radwan
04.45 Zakończenie dnia

TVP 2

05.00 Na sygnale (237) – serial fabularyzowany TVP; **05.30** M jak miłość (1653) – serial TVP; **06.25** Pożyteczni.pl; **06.55** Rodzinka.pl (203) – serial komediowy TVP; **07.30** Pytanie na śniadanie – pobudka; **07.55** Pytanie na śniadanie – w tym: Panorama Flesz i Pogoda Flesz; **10.35** Panorama; **10.40** Pytanie na śniadanie; **11.15** Rodzinka.pl (120) – serial komediowy TVP; **11.50** Barwy szczęścia (2693) – serial obyczajowy TVP; **12.30** Kolo fortuny – teleturniej; **13.15** Zranione ptaki (160) – serial obyczajowy; **14.05** Va Banque – teleturniej; **14.35** Na sygnale (294) – serial fabularyzowany TVP; **15.10** Wydział kryminalny Kitzbühel (86) – serial; **15.55** Przepis dnia (36); **16.00** Kolo fortuny – teleturniej; **16.35** Familiada – teleturniej; **17.15** Zakazany owoc (94) – serial obyczajowy; **18.00** Panorama; **18.20** Va Banque – teleturniej; **18.45** Zranione ptaki (161) – serial obyczajowy

19.30 Barwy szczęścia (2693) – serial obyczajowy TVP
20.00 Przepis dnia (31)
20.10 Barwy szczęścia (2694) – serial obyczajowy TVP
20.45 Kulisy seriali „Na dobre i na złe” i „Na sygnale”

20.55 Na dobre i na złe (860) – serial
21.55 Serial fabularny
23.00 Howards End (3) – serial

00.15 Sierpniowy weekend – film obyczajowy, Niemcy 2019, reż.: Esther Gronenborn, wyk.: Nadja Uhl, Carlo Ljubek, Gitta Schweighöfer

01.55 Imię róży (3) – serial, USA/Włochy/Niemcy 2019, reż.: Giacomo Battiato, wyk.: Piotr Adamczyk, Maurizio Lombardi, Damian Hardung, Stefano Fresi, Benjamin Stender, John Torturro

03.00 Stoićiel Himalajów – film dokumentalny
04.35 Zakończenie dnia

TVP Info

05.35 Powitanie; **05.39** Serwis Info Poranek; **05.57** Agropogoda; **06.01** Serwis Info Poranek – wiadomości z kraju i ze świata – w tym: Wstaje dzień, Info Poranek, Pogoda, relacje korespondentów; **06.20** Pogoda; **06.30** Info Poranek; **06.53** Pogoda; **07.00** Info Poranek; **07.12** Jedziemy; **07.50** Agrobiznes; **07.55** Agropogoda; **08.00** Jedziemy dalej; **08.20** Info Poranek; **08.23** Minęła 8; **09.00** Info Poranek; **09.11** Minęła 9; **09.40** Plan dnia; **10.00** Info Poranek; **10.21** Pogoda; **10.29** Serwis Info Dzień; **10.51** Pogoda; **10.59** Info Dzień; **11.29** Info Dzień; **11.51** Pogoda; **12.00** Info Raport; **13.29** Info Dzień; **13.50** Pogoda; **13.59** Info Dzień; **14.29** Info Dzień; **14.49** Pogoda; **14.59** Info Dzień; **15.29** Info Dzień; **16.45** Info Kultura; **16.50** Info Dzień; **17.00** Teleexpress; **17.15** Teleexpress Extra; **17.30** O co chodzi; **18.00** Panorama; **18.19** Serwis Info Wieczór; **18.37** O tym się mówi; **19.15** Info Kultura; **19.20** O tym się mówi

19.30 Wiadomości
19.58 Gość Wiadomości
20.13 Minęła 20
21.00 Nie da się ukryć
21.20 Serwis Info Wieczór
21.41 Pogoda
21.50 W tyle wizji
22.25 Serwis Info Wieczór
22.30 W tyle wizji Extra
23.00 Info Wieczór
23.30 W akcji
23.55 Serwis Info Wieczór
00.03 Wiadomości
00.31 Gość Wiadomości
00.57 Pogoda
01.05 Minęła 20
02.00 W tyle wizji
02.35 Serwis Info Wieczór
02.40 W tyle wizji Extra
03.06 Pogoda
03.12 O co chodzi
03.40 Taśmy bezpieki
04.50 Info V4+
05.18 Agrobiznes

TV TRWAM

05.00 Prosto o gospodarce; **05.20** Jestem mamą; **05.35** Tam, gdzie Bóg płacze; **06.05** Nie ma Kapłaństwa bez Krzyża; **07.35** Wenezuela – San Felix; **07.55** Poczet Wielkich Polaków; **08.00** Informacje dnia; **08.15** Polski Punkt Widzenia; **08.35** Każdy maluch to potrafi; **08.50** Słowo życia; **09.00** Opowieści biblijne – historie animowane z Nowego Testamentu; **09.30** Sanktuaria polskie; **09.50** Święty na każdy dzień; **10.00** Audiencja Generalna z Watykanu; **11.00** Z wędką nad wodę w Polskę i świat; **11.25** Jestem mamą; **11.40** Prosto o gospodarce; **12.00** Aniol Pański; **12.03** Informacje dnia; **12.20** Mojżesz – 10 przykazań; **13.15** Muzyczne chwile; **13.25** Słowo życia; **13.30** Msza święta z Jasnej Góry; **14.20** 100 cudownych miejsc na świecie; **14.30** Bądź wielki przed Bogiem – cz. 1 Młodość; **15.10** Opowieść o świętym Augustynie; **15.50** Ma się rozumieć; **16.00** Informacje dnia; **16.10** Na zdrowie

16.30 Tajemnice Watykanu
17.00 Po stronie prawdy
17.50 Muzyczne chwile
17.55 Poczet Wielkich Polaków
18.00 Aniol Pański
18.05 Informacje dnia
18.15 Rozmowy niedokończone
19.25 Święty na każdy dzień
19.30 Opowieści z Księgi Cnót
20.00 Informacje dnia
20.20 Różaniec
20.50 Mysłąc Ojczyzna
21.00 Apel Jasnogórski z kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze – transmisja

21.20 Informacje dnia
21.40 Polski Punkt Widzenia
22.00 Mojżesz – 10 przykazań
22.55 Muzyczne chwile
23.00 Ludwik Maria Grignon de Montfort – film dokumentalny
23.55 Święty na każdy dzień
00.00 Programy powtórkowe

TVP HISTORIA

06.50 Był taki dzień – 9 listopada; **07.00** Czas honoru (49); **07.55** Nowy początek. Jak wymyślono II RP; **08.35** Historia Polski: Drogi do niepodległości; **09.30** Informacje kulturalne; **09.50** Sensacje XX wieku: Enigma, cz. 3; **10.45** Tajemnice początków Polski – cykl dok.; **11.35** Oblicza wojny (20); **12.15** Chłopski Skarga – film dok.; **13.10** Wszystkie kolory świata: Jawa, duża Indonezja; **14.10** Amsterdam, Londyn, Nowy Jork. Wspaniała trójka (2); **15.15** Upadek. Jak Ukraina zniszczyła imperium zła (1) – film dok.; **16.00** Dzieje człowieka ubranego – Bielizna; **16.35** Flesz historii – ekstra; **16.45** Przestrzeń pamięci; **17.10** Czas honoru (50); **18.05** Nie taka prosta historia – Braveheart; **18.35** W PRL-u; **19.10** Historia Polski: Drogi do niepodległości (2) – film dok.; **20.15** Wielkie mity historii – Hiroshima i kapitulacja Japonii (2); **21.20** Bunt barbarzyńców (6); **22.25** 300 mil do nieba – dramat; **24.00** Info Wilno; **00.15** Było, nie minęło – kronika zwiańców historii; **00.50** Sensacje XX wieku: Enigma, cz. 3; **01.45** Encyklopedia II wojny światowej; **02.15** Zakończenie dnia

TVP KULTURA

07.00 Muzyczne poranki; **07.55** Informacje kulturalne; **08.25** Co dalej? – program publicystyczny; **09.00** Do dzieła; **09.25** Eroica – dramat; **11.00** Arsene Lupin (3) – serial; **12.10** Ostatni swing – film dok.; **13.30** Przeprowadzki (1); **14.35** Przeprowadzki (2); **16.05** Lotna – dramat; **17.40** Którędy po sztukę; **17.50** Przestrzeń pamięci – Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius; **18.30** Informacje kulturalne; **18.50** Arsene Lupin 1 (4) – serial; **20.00** Dzieci szczęścia – dramat, Francja 2016, reż.: Malik Chibane, wyk.: Philippe Torreton, Pauline Chevallier, Camille Loubens; **21.50** Mistrz i Małgorzata (10) – serial; **22.50** Program publicystyczny; **23.30** Więcej niż fikcja: Mroczne oblicze Hollywood (1) – serial dok.; **00.40** Tomasz Stańko Quartet „Soul of Things”; **01.45** Kalifornia – dramat, Brazylia 2015, reż.: Marina Person, wyk.: Clara Gallo, Caio Horowicz, Caio Biat, Giovanni Gallo; **03.25** Piotun – film krótkometrażowy; **04.00** Teledyski; **05.35** Afisz kulturalny ekstra; **05.53** Zakończenie dnia

TVN

05.50 Uwaga!; **06.10** Ukryta prawda (1335); **07.05** Kuchenne rewolucje 20 (8) – program kulinarno-rozrywkowy; **08.00** Dzień Dobry TVN; **11.40** Doradca smaku 17 (39); **11.50** Ukryta prawda (1451); **12.55** Tajemnice miłości (42); **14.00** Ukryta prawda (1336); **15.05** Ukryta prawda (1128); **16.10** Ten moment (10); **16.45** Kuchenne rewolucje 20 (9) – program kulinarno-rozrywkowy; **17.55** Ukryta prawda (1452); **19.00** Fakty; **19.35** Sport; **19.45** Pogoda (9056); **19.55** Uwaga!; **20.10** Doradca smaku 17 (40); **20.15** Na Wspólnej 20 (3521) – serial obyczajowy; **20.55** Milionerzy (595); **21.35** Top Model 11 (10) – program rozrywkowy; **23.10** Klucz do koszmaru – horror, USA 2005, reż.: Iain Softley, wyk.: Kate Hudson, Gena Rowlands, John Hurt, Peter Sarsgaard, Joy Bryant; **01.20** Superwizjer (1256); **01.55** Największe polskie katastrofy (6) – program dokumentalny; **02.55** Szpital (885); **03.55** Uwaga!; **04.15** Zamieszkać na plaży 3 (8); **04.45** Recepta na stary dom 2 (6); **05.15** Jak to jest zrobione 10 (10)

POLSAT

06.00 Nowy dzień z Polsat News; **08.40** Malanowski i Partnerzy (341); **09.10** Malanowski i Partnerzy (342); **09.40** Sekrety rodziny (285); **10.40** Dlaczego ja? (1153); **11.40** Gliniarze (356); **12.50** Wydarzenia; **13.20** Interwencja; **13.40** Trudne sprawy (1083); **14.40** Dlaczego ja? (974); **15.50** Wydarzenia; **16.10** Pogoda; **16.15** Interwencja; **16.30** Na ratunek 112 (745); **17.00** Gliniarze (754); **18.00** Pierwsza miłość (3493); **18.50** Wydarzenia; **19.25** Gość Wydarzeń; **19.45** Sport; **19.55** Pogoda; **20.10** Sami swoi – komedia, Polska 1967, reż.: Sylwester Chęciński, wyk.: Wacław Kowalski, Władysław Hańcza, Zdzisław Karczewski, Ilona Kuśmierska, Jerzy Janeczek; **21.55** Świat według Kiepskich (587); **22.35** Zła kobieta – komedia, USA 2011, reż.: Jake Kasdan, wyk.: Cameron Diaz, Lucy Punch, Jason Segel, Justin Timberlake; **00.35** Bumblebee – film s.f., Chiny/USA 2018, reż.: Travis Knight, wyk.: Pamela Adlon, John Cena, Jorge Lendeborg, Stephen Schneider; **02.55** Świat według Kiepskich (191); **03.35** Świat według Kiepskich (227); **04.40** Disco Gramy; **05.25** Teleszkapy TV Okazje

TVP 1

04.50 Klan (4054); **05.15** Przysięga (755); **06.05** Wspaniałe stulecie (141) – serial kostiumowy; **07.00** *Transmisja Mszy świętej z sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze*; **07.30** Pełnia Wiary; **08.00** Wiadomości; **08.10** Pogoda poranna; **08.15** Kwadrans polityczny; **08.40** Ranczo (80) – serial obyczajowy TVP; **09.40** Komisarz Alex (81) – serial kryminalny TVP; **10.35** Ojciec Mateusz (335) – serial kryminalny TVP; **11.25** Kasta – serial paradokumentalny TVP; **12.00** Wiadomości; **12.10** Agrobiznes; **12.30** Agropogoda – magazyn; **12.35** To się opłaca; **12.55** Natura w Jedyńce: Orle jeziora – film dokumentalny; **14.00** Wspaniałe stulecie (142) – serial kostiumowy; **15.00** Wiadomości; **15.10** Pogoda; **15.20** ALARM!; **15.35** Gra słów. Krzyżówka – teleturniej; **16.05** Przysięga (756) – serial obyczajowy; **17.00** Teleexpress; **17.15** Jaka to melodia? – teleturniej muzyczny; **17.55** Klan (4055) – telenowela TVP; **18.20** Kasta – serial paradokumentalny TVP
19.00 Jeden z dziesięciu – teleturniej
19.30 Wiadomości
20.05 Pogoda
20.10 Sport
20.15 ALARM!
20.30 Leśniczówka (616) – serial obyczajowy TVP
21.00 Na sygnale (396) – serial fabularny TVP
21.35 Sprawa dla reportera
22.35 Magazyn śledczy
Anity Gargas
23.15 Magazyn kryminalny 997
00.05 Magazyn Ekspresu
Reporterów
01.10 Tanie Dranie: Moroz i Kłopotowski komentują świat
01.55 Londyńczyk (11) – serial obyczajowy TVP
02.50 Ocaleni – reality show
03.55 Magazyn śledczy Anity Gargas
04.30 Notacje: Ryszard Karczykowski
04.40 Zakończenie dnia

TVP 2

05.00 Na sygnale (238); **05.30** M jak miłość (1654) – serial TVP; **06.25** Smaki świata – po bałkańsku (45); **06.55** Rodzinka.pl (204); **07.30** Pytanie na śniadanie – pobudka; **07.55** Pytanie na śniadanie – w tym: Panorama Flesz i Pogoda Flesz; **10.35** Panorama; **10.40** Pytanie na śniadanie; **11.15** Srebrny jubileusz – reportaż; **11.50** Barwy szczęścia (2694) – serial obyczajowy TVP; **12.30** Kolo fortuny – teleturniej; **13.15** Zranione ptaki (161) – serial obyczajowy; **14.05** Va Banque – teleturniej; **14.35** Na sygnale (295) – serial fabularny TVP; **15.10** Wydział kryminalny Kitzbühel (8) – serial; **15.55** Przepis dnia (31); **16.00** Kolo fortuny – teleturniej; **16.35** Familia – teleturniej; **17.15** Zakazany owoc (95) – serial obyczajowy; **18.00** Panorama; **18.20** Va Banque (493) – teleturniej; **18.45** Zranione ptaki (162) – serial obyczajowy; **19.30** Barwy szczęścia (2694) – serial obyczajowy TVP
20.00 Przepis dnia (32)
20.10 Barwy szczęścia (2695) – serial obyczajowy TVP
20.45 Kulisy serialu „Ojciec Mateusz”
20.55 Ojciec Mateusz (364) – serial kryminalny TVP
21.55 Serial fabularny
23.05 Howards End (4) – serial
00.15 Gunman: Odkupienie – film akcji, Wielka Brytania/USA 2015, reż.: Pierre Morel, wyk.: Sean Penn, Javier Bardem, Idris Elba
02.20 Zemsta o jasnych oczach (2) – serial obyczajowy, Francja 2016, reż.: David Morley, wyk.: Latitia Milot, Claire Borotra, Bernard Yerls, Gautry Lannick
04.20 Gomorra (35) – serial
05.20 Rodzinka.pl – serial komediowy TVP
05.50 Zakończenie dnia

TVP Info

05.35 Powitanie; **05.39** Serwis Info Poranek; **05.57** Agropogoda; **06.01** Serwis Info Poranek – wiadomości z kraju i ze świata – w tym: Wstaje dzień, Info Poranek, Pogoda, relacje korespondentów; **06.20** Pogoda; **06.30** Info Poranek; **06.53** Pogoda; **07.00** Info Poranek; **07.12** Jedziemy; **07.50** Agrobiznes; **07.55** Agropogoda; **08.00** Jedziemy dalej; **08.20** Info Poranek; **08.23** Minęła 8; **09.00** Info Poranek; **09.11** Minęła 9; **09.40** Plan dnia; **10.00** Info Poranek; **10.21** Pogoda; **10.29** Info Dzień; **10.51** Pogoda; **10.59** Info Dzień; **11.29** Info Dzień; **11.51** Pogoda; **12.00** Info Raport; **13.29** Serwis Info Dzień; **13.50** Pogoda; **13.59** Info Dzień; **14.29** Info Dzień; **14.49** Pogoda; **14.59** Info Dzień; **15.29** Info Dzień; **16.45** Info Kultura; **16.50** Info Dzień; **17.00** Teleexpress; **17.15** Teleexpress Extra; **17.30** O co chodzi; **18.00** Panorama; **18.19** Serwis Info Wieczór; **18.37** O tym się mówi; **19.15** Info Kultura
19.20 Homilia Mszy św. w intencji ofiar katastrofy smoleńskiej
19.40 Wiadomości
19.58 Gość Wiadomości
20.13 Minęła 20
21.00 Nie da się ukryć
21.20 Serwis Info Wieczór
21.41 Pogoda
21.50 W tyle wizji
22.25 Serwis Info Wieczór
22.30 W tyle wizji Extra
23.00 Info Wieczór
23.30 W akcji
23.55 Serwis Info Wieczór
00.03 Wiadomości
00.31 Gość Wiadomości
01.05 Minęła 20
02.00 W tyle wizji
02.35 Serwis Info Wieczór
02.40 W tyle wizji Extra
03.12 O co chodzi
03.40 Filmy Dokumentalne TVP Info
04.10 Taśmy bezpieczeństwa
05.18 Agrobiznes

TV TRWAM

05.00 Misjonarze Afryki – Ojcowie Biali; **05.30** Pustynia Boga; **06.00** Audycja Generalna z Watykanu; **07.00** Po stronie prawdy; **07.55** Poczet Wielkich Polaków; **08.00** Informacje dnia; **08.15** Polski Punkt Widzenia; **08.35** Słowo życia; **08.40** Nie bójmy się mówić o raku; **08.55** Święty na każdy dzień; **09.00** Na zdrowie; **09.20** Opowieści z Księgi Cnot; **09.45** Chcę żyć; **10.00** Informacje dnia; **10.15** Rozmowy niedokończone; **11.25** Mysłąc Ojczyzna; **11.35** Przyroda i ludzie; **12.00** *Anioł Pański*; **12.03** Informacje dnia; **12.20** Ziemia Obiecana; **13.05** Muzyczne chwile; **13.20** Przegląd katolickiego tygodnika „Niedziela”; **13.30** *Msza święta z Jasnej Góry*; **14.20** 100 cudownych miejsc na świecie; **14.30** Gala operetkowa od Wiednia do Budapesztu; **15.40** Co by było, gdyby zwierzęta mówiły?; **15.50** Ma się rozumieć; **16.00** Informacje dnia; **16.10** Z wędką nad wodę w Polskę i świat
16.35 Zew natury
17.00 Święty na każdy dzień
17.05 Akademia pro-life
17.10 Historie obozowe
17.30 Odpowiedzialni za Kościół
17.55 Poczet Wielkich Polaków
18.00 *Anioł Pański*
18.05 Informacje dnia
18.15 Rozmowy niedokończone
19.00 *Msza święta w intencji ofiar katastrofy smoleńskiej i ojczyzny*
20.00 Informacje dnia
20.20 Różaniec
20.50 Głos Polski
21.00 *Apel Jasnogórski*
21.20 Informacje dnia
21.40 Polski Punkt Widzenia
22.00 Ziemia Obiecana – serial fabularny
22.45 Muzyczne chwile
23.00 Święta Teresa z Lisieux – film fabularny
00.00 Programy powtórkowe

TVP HISTORIA

06.55 Był taki dzień – 10 listopada; **07.05** Czas honoru (50); **08.10** W kotłach historii; **08.30** Historia Polski: Drogi do niepodległości (2); **09.30** Informacje kulturalne; **09.50** Sensacje XX wieku: Enigma, cz. 4; **10.40** Flesz historii – ekstra; **10.45** Tęsknota za Wschodem; **11.45** W PRL-u; **12.20** Doktor Ewa (4); **13.15** Windsor. Największa miłość Elżbiety II (3); **14.10** Teleskop Hubble’a i cuda wszechświata; **15.15** Wielkie mity historii: Hioszima i kapitulacja Japonii (2); **16.15** Kłamstwa i mity Polski Ludowej; **16.25** Kłamstwa i mity Polski Ludowej; **16.40** Alfabet Andrzeja Dobosza; **17.00** Czas honoru (51); **17.55** Historia Mediów: Media story – Fake newsy; **18.15** Archiwum zimnej wojny (82); **18.55** Historia Polski: Drogi do niepodległości; **19.55** Plac Pamięci Narodowej – film dok.; **21.00** Polscy. Seryjni (3); **21.55** Tajemnice początków Polski – Miasto zatopionych bogów; **22.45** Sady, przesady; **23.40** Info Wilno; **23.55** Było, nie minęło – kronika zwiadowców historii; **00.30** Sensacje XX wieku; **01.15** Encyklopedia II wojny światowej; **01.45** Zakończenie dnia

TVP KULTURA

07.00 Muzyczne poranki; **07.45** Informacje kulturalne; **08.15** Zaginione – odnalezione; **08.35** Dziką muzyką – Wierchowenuty – magazyn; **09.20** Lotna – dramat; **11.00** Arsene Lupin (4) – serial; **12.10** Jak wczoraj – Peter Bogdanovich i zaginiony amerykański film – film dok.; **13.55** Przeprowadzki (3) – serial TVP; **15.05** Przeprowadzki (4) – serial TVP; **16.10** Twój Vincent – film anim.; **17.55** Co dalej?; **18.30** Informacje kulturalne; **18.50** Arsene Lupin (5) – serial; **20.00** Wstęp do filmu „Śmierć człowieka skorumpowanego”; **20.05** Śmierć człowieka skorumpowanego – film fabularny, Francja 1977, reż.: Georges Lautner, wyk.: Alain Delon, Maurice Ronet, Ornella Muti, Stephane Audran, Mireille Darc; **22.20** Res Poloniae – O Polsce z oddali; **23.00** Please find – Henryk Mikołaj Górecki – film dok.; **00.15** Gomorra (21) – serial; **01.15** Co dalej?; **01.55** Dzieci szczęścia – dramat, Francja 2016, reż.: Malik Chibane, wyk.: Philippe Torreton, Pauline Chevallier, Camille Loubens; **03.40** Alias Maria – dramat; **05.30** Afisz kulturalny ekstra; **05.50** Zakończenie dnia

TVN

05.50 Uwaga!; **06.10** Ukryta prawda (1336); **07.05** Kuchenne rewolucje 20 (9); **08.00** Dzień Dobry TVN; **11.40** Doradca smaku 17 (40); **11.50** Ukryta prawda (1452); **12.55** Tajemnice miłości (43); **14.00** Ukryta prawda (1337); **15.05** Ukryta prawda (1129); **16.10** Ten moment (11); **16.45** Kuchenne rewolucje 20 (10); **17.55** Ukryta prawda (1453); **19.00** Fakty; **19.35** Sport; **19.45** Pogoda (9057); **19.55** Uwaga!; **20.10** Doradca smaku; **20.15** Na Wspólnej 20 (3522) – serial obyczajowy; **20.55** Milionerzy (596); **21.35** Kuchenne rewolucje 25 (11); **22.45** Kochaj i tańcz – komedia, Polska 2009, reż.: Bruce Paramore, wyk.: Izabella Miko, Mateusz Damięcki, Rafał Królikowski, Katarzyna Figura, Krzysztof Globisz; **01.15** Ocean’s 8 – film sensacyjny, USA 2018, reż.: Gary Ross, wyk.: Sandra Bullock, Cate Blanchett, Anne Hathaway, Mindy Kaling, Sarah Paulson, Awkwafina, Rihanna, Richard Armitage; **03.35** Uwaga!; **03.55** Zamieszkać na plaży 3 (9); **04.25** Recepta na stary dom 2 (7); **04.55** Jak to jest zrobione 10 (11); **05.20** Kto was tak urządził

POLSAT

06.00 Nowy dzień z Polsat News; **08.40** Malanowski i Partnerzy (343); **09.10** Malanowski i Partnerzy (344); **09.40** Sekrety rodziny (286); **10.40** Dlaczego ja? (1154); **11.40** Gliniarze (357); **12.50** Wydarzenia; **13.20** Interwencja; **13.40** Trudne sprawy (1084); **14.40** Dlaczego ja? (975); **15.50** Wydarzenia; **16.10** Pogoda; **16.15** Interwencja; **16.30** Na ratunek 112 (746); **17.00** Gliniarze (755); **18.00** Pierwsza miłość (3494); **18.50** Wydarzenia; **19.25** Gość Wydarzeń; **19.45** Sport; **19.55** Pogoda; **20.05** Nasz Nowy Dom (275); **21.10** Przyjaciółki (241); **22.10** Rozmowy nocą – komedia romantyczna, Polska 2008, reż.: Maciej Żak, wyk.: Magdalena Rózczyńska, Marcin Dorociński, Weronika Książkiewicz, Michał Piela, Roma Gąsiorowska, Joanna Żółkowska; **00.15** Across the Universe – film musicalowy, USA 2007, reż.: Julie Taymor, wyk.: Rachel Wood, Evan, Jim Sturgess, Joe Anderson, T.V. Carpio, Dana Fuchs, Martin Luther; **03.10** Świat według Kiepskich (211); **03.55** Świat według Kiepskich (237); **04.40** Disco Gramy; **05.25** Teleszkapy TV Okazje

TVP 1

05.25 Podróż za jeden uśmiech – komedia, reż.: Stanisław Jędryka, wyk.: Henryk Golebiowski, Filip Łobodziński, Alina Janowska, Krystyna Borowicz; **07.00** Transmisja Mszy świętej z sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze; **08.10** Miłość i Miłosierdzie – film fabularny, reż.: Michał Kondrat, wyk.: Ksawery Szlenker, Maria Gudejko, Tadeusz Chudecki, Dorota Liliental, Tomasz Petrów, Cezary Marzęda, Jacek Kadłubowski, Bartek Ziemniak, Aleksandra Kostka, Bartłomiej Kopeć; **10.00** Msza święta; **11.10** Niepospolita – film krótkometrażowy, reż.: Tomasz Dobosz, wyk.: Patryk Szwichtenberg, Agata Różycka, Marek Karpowicz, Andrzej Szeremeta, Szymon Mysłakowski; **11.40** Święto Niepodległości 2022 – transmisja uroczystości państwowych w Warszawie; **13.40** Potop Redivivus – film fabularny; **17.00** Telexpress; **17.20** Pogoda; **17.30** Jaka to melodia? – teleturniej muzyczny; **18.30** Rolnik szuka żony – reality show

19.30 Wiadomości
20.05 Pogoda
20.10 Sport
20.20 Wojenne dziewczyny (63) – serial TVP
21.15 Rolnik szuka żony – reality show
22.15 Legiony – dramat historyczny, reż.: Dariusz Gajewski, wyk.: Sebastian Fabijański, Mirosław Baka, Bartosz Gelner
00.40 Lotna brygada – film kryminalny, Wielka Brytania 2012, reż.: Nick Love, wyk.: Damian Lewis, Ben Drew, Ray Winstone
02.40 Wrota Europy – dramat historyczny, reż.: Jerzy Wójcik, wyk.: Alicja Bachleda-Curuś, Kinga Preis, Agnieszka Sitek, Agata Buzek, Piotr Szwedes, Tęsa Wójcik, Katarzyna Groniec
04.10 Jaka to melodia? – teleturniej muzyczny
04.55 Zakończenie dnia

TVP 2

06.05 Mój brat ściga dinozaury – dramat, Włochy 2019, reż.: Stefano Cipani, wyk.: Alessandro Gassman, Isabella Ragonese, Francesco Ghenghi; **07.55** Pytanie na śniadanie – w tym: Pogoda Flesz; **12.00** Był sobie pies – film obyczajowy, USA 2017, reż.: Lasse Hallström, wyk.: Josh Gad, Dennis Quaid, Peggy Lipton; **13.45** Przepis dnia (32); **14.00** Familiada (odcinek specjalny) – teleturniej; **14.35** Kolo fortuny (odcinek specjalny) – teleturniej; **15.15** Szansa na sukces. Opole 2021 (10). Jan Pietrzak – widowisko muzyczne; **16.15** Tak to leciało! (3) – teleturniej muzyczny; **17.10** Paderewski. Człowiek czynu, sukcesu i sławy – film dokumentalny; **18.00** Panorama – magazyn informacyjny; **18.20** Va Banque – teleturniej; **18.45** Zranione ptaki (163) – serial obyczajowy, Turcja 2019, reż.: Cem Tabak, Yasemin Erkul, wyk.: Emre Mete Sönmez, Ali Yasin Özgemen, Gizem Arıkan, Sezgin İrmak, Ozan Turan
19.30 Barwy szczęścia (2695)
20.00 Przepis dnia (33)
20.10 Zawsze jest czas na miłość – komedia obyczajowa, Belgia 2017, reż.: Joel Hopkins, wyk.: Diane Keaton, James Norton
22.00 Głowa rodziny – dramat, USA/Kanada 2016, reż.: Mark Williams, wyk.: Gretchen Mol, Gerard Butler, Willem Dafoe, Alison Brie, Alfred Molina
24.00 Wyścig z czasem – film kryminalny, USA 2003, reż.: Carl Franklin, wyk.: Denzel Washington, Eva Mendes, Tom Hillmann
02.00 Wróg numer jeden – dramat sensacyjny, USA 2012, reż.: Kathryn Bigelow, wyk.: Jessica Chastain, Jason Clark, Joel Edgerton, Jennifer Ehle
04.45 Na sygnale (88) – serial TVP
05.15 Zakończenie dnia

TVP Info

05.35 Powitanie; **05.39** Serwis Info Poranek; **06.01** Serwis Info Poranek – wiadomości z kraju i ze świata – w tym: Wstaje dzień, Info Poranek, Pogoda, relacje korespondentów; **06.20** Pogoda; **06.30** Serwis Info Poranek; **07.12** Jedziemy; **08.00** Jedziemy dalej; **08.20** Serwis Info Poranek; **08.23** Minęła 8; **09.00** Serwis Info Poranek; **09.11** Minęła 9; **09.40** W Kontrze; **10.00** Serwis Info Poranek; **10.21** Pogoda; **10.29** Serwis Info Dzień; **10.51** Pogoda; **10.59** Serwis Info Dzień; **11.29** Serwis Info Dzień; **11.51** Pogoda; **12.00** Info Raport; **12.29** Serwis Info Dzień; **13.50** Pogoda; **13.59** Serwis Info Dzień; **14.29** Serwis Info Dzień; **14.49** Pogoda; **14.59** Serwis Info Dzień; **15.29** Info Dzień; **16.45** Info Kultura; **16.50** Info Dzień; **17.00** Telexpress; **17.15** Telexpress Extra; **17.30** O co chodzi; **18.00** Panorama; **18.19** Serwis Info Wieczór; **18.37** O tym się mówi; **19.15** Info Kultura; **19.20** O tym się mówi
19.30 Wiadomości
19.58 Gość Wiadomości
20.13 Forum
21.00 Nie da się ukryć
21.20 Serwis Info Wieczór
21.41 Pogoda
21.50 W tyle wizji
22.25 Serwis Info Wieczór
22.30 W tyle wizji Extra
23.00 Info Wieczór
23.30 W akcji
23.55 Serwis Info Wieczór
00.03 Wiadomości
00.31 Gość Wiadomości
00.57 Pogoda
01.05 Forum
02.00 W tyle wizji
02.35 Serwis Info Wieczór
02.40 W tyle wizji Extra
03.06 Pogoda
03.12 O co chodzi
03.40 Roman Dmowski – film dok.
04.45 Podróże z historią

TV TRWAM

05.00 Dulce et decorum est pro Patria mori; **06.00** Ojcowie Niepodległości; **06.30** Święty na każdy dzień; **06.35** Polonia; **07.05** Od rycerza do żołnierza; **07.30** Historie obozowe; **07.45** Muzyczne chwile; **07.55** Poczet Wielkich Polaków; **08.00** Słowo życia; **08.05** Polski Punkt Widzenia; **08.25** Święty na każdy dzień; **08.30** 100 cudownych miejsc na świecie; **08.40** Przyjaciele i bohaterowie; **09.05** Z wędką nad wodę w Polskę i świat; **09.30** Msza święta z Jasnej Góry; **10.20** Władysław hr. Zamojski – Pan z Wielkopolski – Władca Tatr; **11.25** Głos Polski; **11.35** Jestem mamą; **11.50** Muzyczne chwile; **12.00** Obchody Święta Niepodległości; **13.00** Ziemia Obiecana; **13.45** Mocni w Wierze; **14.15** Ma się rozumieć; **14.30** Zrozumieć Antycywilizację; **14.55** Słowo życia; **15.00** Marsz Niepodległości 2021; **16.00** Informacje dnia; **16.10** Siódmy Sakrament; **16.40** Prosto o gospodarce; **17.00** Muzyczne chwile; **17.15** Młodzi z Pasją; **17.30** Geopolityka; **17.55** Poczet Wielkich Polaków; **18.00** Aniol Pański

18.05 Informacje dnia
18.15 Westerplatte Młodych
19.00 Warto zauważyć... w mijającym tygodniu
19.30 Król Chwały
19.45 Modlitwa z telefonicznym udziałem dzieci
20.00 Informacje dnia
20.20 Różaniec
20.50 Myśląc Ojczyzną
21.00 Apel Jasnogórski z kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze – transmisja
21.20 Informacje dnia
21.40 Polski Punkt Widzenia
22.00 Ziemia Obiecana
22.50 Święty na każdy dzień
22.55 Przegląd Katolickiego Tygodnika „Niedziela”
23.00 Generał naszej wolności – kpt. Janusz Belza
23.55 Muzyczne chwile
00.00 Programy powtórkowe

TVP HISTORIA

07.00 Był taki dzień – 11 listopada; **07.10** Stara baśń. Kiedy słońce było Bogiem (1); **08.00** Tunka – film dok.; **09.05** Historia Polski: Drogi do niepodległości; **10.00** Informacje kulturalne; **10.15** Islandia z lotu ptaka – serial dok.; **11.20** Japońska wyprawa Joanny Lumley (2); **12.15** Plac Pamięci Narodowej – film dok.; **13.25** Krzyżacy – film fabularny, reż.: Aleksander Ford, wyk.: Mieczysław Kalenik, Andrzej Szalawski, Grażyna Stanisławska, Aleksander Fogiel, Urszula Modrzyńska, Emil Karewicz, Lucyna Winnicka; **16.25** Skarb Jagiellonów. Polskie dzieje arrasami tkane; **17.35** Historia Polski: Zamek przy Eaton Place; **18.15** Wojna światów – film dok.; **19.40** Historia w ożywionych obrazach: Stanisław Kaczor-Batowski; **20.05** Potop Redivivus – film fabularny, reż.: Jerzy Hoffman, wyk.: Daniel Olbrychski, Małgorzata Braunek, Tadeusz Łomnicki; **23.10** Ostatnie chwile I wojny światowej; **00.05** Info Wilno; **00.20** Windsor. Największa miłość Elżbiety II; **01.10** Było, nie minęło – kronika zwiadowców historii; **01.40** Sensacje XX wieku; **02.35** Encyklopedia II wojny światowej; **03.00** Zakończenie dnia

TVP KULTURA

07.00 Muzyczne poranki; **07.10** Informacje kulturalne; **07.40** Co dalej?; **08.10** Kronos – Patriotyzm; **09.00** Cud nad Wisłą – dokument fabularyzowany; **10.05** Please find – Henryk Mikołaj Górecki – film dok.; **11.20** Arsene Lupin (5) – serial; **12.30** Pan Wołodyjowski, cz. I; **14.00** Pan Wołodyjowski, cz. II; **15.30** Szaleńcy – film fabularny; **17.55** Res Poloniae – O Polsce z oddali; **18.30** Niepospolita – film krótkometrażowy; **19.05** Dla Ciebie, Polsko – film fabularny; **20.00** Niepodległość – film dok.; **21.40** Jack Strong – film sensacyjny, reż.: Władysław Pasikowski, wyk.: Marcin Dorociński, Maja Ostaszewska, Patrick Wilson, Oleg Maslennikov, Ireneusz Czap, Mirosław Baka, Krzysztof Pieczyński; **23.55** Virtuoso – musical, cz. 1; **01.00** Walka o głos – film dok.; **01.50** Gomorra (2) – serial; **02.50** Pomiedzy – film anim.; **02.55** Teraz animacje! – Oko za oko – film anim.; **03.20** Śmierć człowieka skorumpowanego – film fabularny; **05.30** Afisz kulturalny ekstra; **05.50** Zakończenie dnia

TVN

05.50 Uwaga!; **06.10** Ukryta prawda (1337); **07.05** Kuchenne rewolucje 20 (10) – program kulinarno-rozrywkowy; **08.00** Dzień Dobry TVN; **11.40** Doradca smaku; **11.50** Kung Fu Panda: Święta, święta i Po – komedia; **12.20** Na ratunek wielorybom – film przygodowy; **14.50** Nie kłam, kochanie – komedia romantyczna; **17.15** Dom – komedia; **19.00** Fakty; **19.30** Sport; **19.40** Pogoda (9058); **19.50** Uwaga!; **20.00** Liasty do M. IV – komedia, Polska 2020, reż.: Patrick Yoka, wyk.: Tomasz Karolak, Agnieszka Dygant, Piotr Adamczyk, Magdalena Rózcicka, Borys Szyc, Magdalena Boczarzka; **22.25** Kult – horror, USA/Meksyk/Kanada/Niemcy 2006, reż.: Neil LaBute, wyk.: Nicolas Cage, Ellen Burstyn, Kate Beahan, Frances Conroy, Leelee Sobieski; **00.35** Kuba Wojewódzki 17 (10); **01.45** Na granicy światów (7); **02.45** Szpital (886); **03.45** Uwaga!; **04.05** Zamieszkać na plaży 3 (10); **04.35** Recepta na stary dom 2 (8); **05.00** Jak to jest zrobione 10 (12); **05.25** Jak to jest zrobione 10 (13)

POLSAT

06.00 Nowy dzień z Polsat News; **08.35** Sam w domu – po raz trzeci – komedia; **10.50** Jumanji – film przygodowy; **13.15** Mitchellowie kontra maszyny – film animowany; **15.40** Forrest Gump – komediodramat, USA 1994, reż.: Robert Zemeckis, wyk.: Tom Hanks, Robin Wright Penn, Gary Sinise, Mykelti Williamson, Sally Field; **15.50** Wydarzenia; **19.25** Gość Wydarzeń; **19.45** Sport; **19.55** Pogoda; **20.00** Dywizjon 303. Historia prawdziwa – dramat wojenny, Polska/Wielka Brytania 2018, reż.: Denis Delic, wyk.: Piotr Adamczyk, Kirk Barker, Antoni Królikowski, Krzysztof Kwiatkowski, Anna Prus, Nikodem Rozbicki, Jacek Samojłowicz, Jan Wierczkowski, Maciej Zakościelny; **22.10** Terminator: Mroczne przeznaczenie – film s.f., USA/Hiszpania/Węgry, 2019, reż.: Tim Miller, wyk.: Diego Boneta, Linda Hamilton, Tom Hopper, Gabriel Luna, Natalia Reyes, Arnold Schwarzenegger; **01.00** Poszukiwacze zaginionej arki – film przygodowy; **03.30** Świat według Kiepskich (197); **04.20** Kabaretowa Ekstraklasa; **04.40** Disco Gramy; **05.25** Teleshopping TV Okazje

TVP 1

05.05 Mister Twister (43 – serial fabularny; **05.30** Mister Twister (44) – serial fabularny; **06.00** Magazyn Ekspresu Reporterów; **07.00** **Transmisja Mszy świętej z sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze**; **07.40** Rok w ogrodzie; **08.05** Rok w ogrodzie Extra; **08.20** wojsko-polskie.pl; **08.45** Pełnosprawni (475) – magazyn dla niepełnosprawnych; **09.20** Fascynujący świat – Świat w sieci (2) – serial dokumentalny; **10.20** Sprawa dla reportera; **11.25** Noce i dnie (10) – serial TVP; **12.35** Gwiazdy w południe – Próba miłości – western, USA 1975, reż.: Earl Bellamy, wyk.: Richard Boone, Stewart Petersen, Vince St. Cyr; **14.10** Z pamięci: Karol Szymanowski, cz. 1; **14.25** Okrasa łamie przepisy – Trzy razy ziemniaki – magazyn kulinarny; **15.00** Wydarzenie aktualne; **17.00** Telexpress; **17.20** Pogoda; **17.30** Jaka to melodia? – teleturniej muzyczny; **18.30** Rolnik szuka żony – reality show
19.30 Wiadomości
20.05 Pogoda
20.10 Sport
20.15 ALARM!
20.35 Komisarz Alex (223) – serial kryminalny TVP
21.35 Hit na sobotę – John Rambo – film fabularny, USA 2008, reż.: David Morrell, wyk.: Sylvester Stallone, David Varod
23.15 Ponad wszelką wątpliwość – film kryminalny, Wielka Brytania 2009, reż.: Peter Hyams, wyk.: Jesse Metcalfe, Michael Douglas, Amber Tamblyn
01.10 McImperium – film obyczajowy, USA 2016, reż.: John Lee Hancock, wyk.: Michael Keaton, Laura Dern, Patrick Wilson, Nick Offerman, Linda Cardellini
03.15 Jaka to melodia? – teleturniej
04.00 Z pamięci: Karol Szymanowski
04.05 Zakończenie dnia

TVP 2

05.20 Barwy szczęścia (2691) – serial obyczajowy TVP; **05.50** Barwy szczęścia (2692) – serial obyczajowy TVP; **06.25** Barwy szczęścia (2693) – serial obyczajowy TVP; **07.00** M jak miłość (1683) – serial TVP; **07.55** Pytanie na śniadanie – w tym: Pogoda Flesz; **12.15** Rodzinny ekspres – Chrystus dla was stał się ubogim; **12.55** Tak to leciało! – teleturniej muzyczny; **14.00** Familia – teleturniej; **14.35** Kolo fortuny – teleturniej; **15.15** Szansa na sukces. Opole 2023 (6). Piotr Szczepanik – widowisko muzyczne; **16.20** Na dobre i na złe (860) – serial TVP, reż.: Jose Iglesias, wyk.: Mateusz Janicki, Maja Burzyńska, Anna Samusonek, Joanna Jarmolowicz, Jan Edward Sosna, Ewa Kolasinska, Marcin Sianko, Paweł Hajnos, Dmytro Malkov, Mira Farenjuk; **17.20** Smaki świata – po białkańsku (46); **17.50** Słowo na niedzielę; **18.00** Panorama; **18.20** Va Banque – teleturniej; **18.45** Postaw na milion – teleturniej; **19.35** Lajk!
20.00 The Voice of Poland XIII – Live (17), cz. I – widowisko muzyczne
21.25 The Voice of Poland XIII – Live (17), cz. II – widowisko muzyczne
22.45 The Voice of Poland XIII – Live (17), cz. I – widowisko muzyczne
00.15 The Voice of Poland XIII – Live (17), cz. II – widowisko muzyczne
01.45 Kabaret. Super Show Dwójki
02.50 Zawsze jest czas na miłość – komedia obyczajowa, Belgia 2017, reż.: Joel Hopkins, wyk.: Diane Keaton, James Norton
04.40 Rodzinka.pl – serial komediowy TVP
05.15 Rodzinka.pl – serial komediowy TVP
05.45 Zakończenie dnia

TVP Info

05.55 Powitanie; **06.00** Info Poranek – wiadomości z kraju i ze świata – w tym: Wstaje dzień, Info Poranek, Pogoda, relacje korespondentów; **06.23** Pogoda; **06.31** Info Poranek; **06.52** Pogoda; **07.01** Info Poranek; **07.23** Pogoda; **07.31** Info Poranek; **07.50** Bezpieczna jazda; **08.00** Info Poranek; **08.22** Pogoda; **08.30** W Kontrze; **09.15** Salon dziennikarski; **09.59** Info Dzień weekend; **10.23** Pogoda; **10.29** Info Dzień weekend; **10.53** Pogoda; **10.59** Info Dzień weekend; **11.29** Info Dzień weekend; **11.52** Pogoda; **11.59** Info Dzień weekend; **12.29** Info Dzień weekend; **12.51** Pogoda; **12.59** Info Dzień weekend; **13.29** Info Dzień weekend; **13.52** Pogoda; **13.59** Info Dzień weekend; **14.29** Info Dzień weekend; **14.53** Pogoda; **15.00** Debata TVP Info; **15.29** Info Dzień; **16.45** Info med; **17.00** Telexpress; **17.15** Telexpress Extra; **17.30** Studio Wschód; **18.00** Panorama; **18.18** Info Wieczór weekend; **18.30** Kobięcym okiem; **18.52** Info Wieczór weekend; **19.00** Między słowami; **19.20** Info Wieczór weekend
19.30 Wiadomości
19.58 Gość Wiadomości
20.13 Minęła 20
21.00 Nie da się ukryć
21.15 Śledczym okiem
21.40 Info Wieczór weekend
21.50 W tyle wizji
22.25 Info Wieczór weekend
22.30 W tyle wizji Extra
23.00 Magazyn śledczy
Anity Gargas
23.25 Info Wieczór
24.00 Wiadomości
00.28 Gość Wiadomości
00.56 Pogoda
01.05 Salon dziennikarski
02.00 Minęła 20
02.52 Pogoda
02.55 Śledczym okiem
03.25 Filmy Dokumentalne TVP Info
04.25 Filmy Dokumentalne TVP Info
05.28 Magazyn śledczy
Anity Gargas

TV TRWAM

05.00 Siódmy Sakrament; **05.30** Inżynier; **06.00** Lotte małopolska Inka wczoraj i dzisiaj; **07.05** Święty na każdy dzień; **07.10** „Będę jej głównym Patronem” – Andrzej Bobola 1809 r.; **07.55** Poczet Wielkich Polaków; **08.00** Informacje dnia; **08.15** Westerplatte Młodych; **08.55** Słowo życia; **09.00** Telewizyjny Uniwersytet Biblijny; **10.00** Informacje dnia; **10.15** Retrospekcja; **10.20** Młodzi z Pasją; **10.40** Polski Punkt Widzenia; **11.00** Kropelka radości; **12.00** **Anioł Pański**; **12.03** Informacje dnia; **12.20** Warto zauważyć... w mijającym tygodniu; **12.50** Siódmy Sakrament; **13.20** Ocalić od zapomnienia; **13.30** **Msza święta z Jasnej Góry**; **14.20** 100 cudownych miejsc na świecie; **14.30** Przegląd Katolickiego Tygodnika „Niedziela”; **14.35** Natura Obiektywnie; **14.55** Regal; **15.30** Wierzę w Boga; **16.00** Informacje dnia; **16.10** Zbrodnie UPA w Dyagówce; **17.00** Z Parlamentu Europejskiego; **17.25** Święty na każdy dzień; **17.30** Nowa Ewangelizacja; **17.55** Poczet Wielkich Polaków; **18.00** **Anioł Pański**
18.05 Informacje dnia
18.15 Rozmowy niedokończone
19.25 Święty na każdy dzień
19.30 Manna z Nieba – serial animowany dla dzieci
19.45 Modlitwa z telefontycznym udziałem dzieci
20.00 Informacje dnia
20.20 **Różaniec**
20.50 Mysłąc Ojczyzna
21.00 **Apel Jasnogórski z kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze – transmisja**
21.20 Informacje dnia
21.40 Polski Punkt Widzenia
22.00 Głos serca – serial fabularny
22.45 Muzyczne chwile
23.00 Śmiały duchem.
Abraham Joshua Heschel – film religijny
00.00 Programy powtórkowe

TVP HISTORIA

07.00 Był taki dzień – 12 listopada; **07.10** Biblia – Abraham, cz. 1; **08.05** Wojownicy czasu; **08.45** Stara baśń. Kiedy słońce było Bogiem (2) – serial TVP; **09.35** Informacje kulturalne; **10.00** W Polskę jedziemy; **10.35** Teleskop Hubble'a i cuda wszechświata – film dok.; **11.40** Wszystkie kolory świata: Normandia – kraina obfitości – serial dok.; **12.40** Podróż na Północ Europy (4) – cykl dok.; **13.45** Z wieszaka historii (7); **14.20** Winnetou – w Dolinie Śmierci – serial przygodowy; **15.55** Nie taka prosta historia; **16.25** Japońska wyprawa Joanny Lumley (2); **17.25** Spór o historię; **18.05** Z orłem w koronie – cykl dok.; **19.00** Giganci historii; **19.50** Rok 1982. Kalendarium (45); **20.00** Noce i dnie – film fabularny, reż.: Jerzy Antczak, wyk.: Jadwiga Barańska, Jerzy Bińczycki; **23.05** Ostatni strażnik Rzeczypospolitej Polskiej – program dok.; **23.45** Janosik – film przygodowo-historyczny, reż.: Jerzy Passendorfer, wyk.: Marek Perepeczko, Ewa Lemańska, Bogusz Bilewski, Witold Pyrkosz; **02.05** Historia w ożywionych obrazach; **02.30** Zakończenie dnia

TVP KULTURA

07.00 Pierwsza pięćdziesiątka Aliny Janowskiej; **07.50** Wydarzenie aktualne; **08.55** Tamte lata, tamte dni: Radosław Piwowarski; **09.35** Mali bohaterowie – film dok.; **11.05** Barbara i Jan (5) – serial TVP; **11.45** Barbara i Jan (6) – serial TVP; **12.30** Miś – komedia; **14.35** Henryk Mikołaj Górecki – III Symfonia „Symfonia pieśni żalonych”; **15.50** Playtime – komedia; **18.05** Do dzieła; **18.30** Legendy Rocka: Birth of Invention; **19.00** Legendy Rocka: New Orleans; **19.30** Informacje kulturalne; **20.00** 1917 – dramat wojenny, USA 2019, reż.: Sam Mendes, wyk.: George MacKay, Dean-Charles Chapman, Mark Strong, Andrew Scott, Colin Firth; **22.05** Kabaret Jeszcze Starszych Panów. Wieczór drugi wspomnień – widowisko; **23.20** Virtuoso – musical, cz. 2; **00.25** Głęboka czerwień – film kryminalny, Włochy 1975, reż.: Dario Argento, wyk.: David Hemmings, Daria Nicolodi, Gabriele Lavia, Macha Miri; **02.40** Jack Strong – film sensacyjny; **04.55** Teledyski; **05.15** Tamte lata, tamte dni: Radosław Piwowarski; **05.52** Zakończenie dnia

TVN

05.55 Uwaga! – magazyn interwencyjny; **06.10** Ukryta prawda (938) – program obyczajowy; **07.05** Kuchenne rewolucje 13 (6) – program kulinarno-rozrywkowy; **08.00** Dzień Dobry TVN; **11.30** Na Wspólnej Omnibus 20 (897) – serial; **13.30** MasterChef 11 (10); **15.15** Top Model 11 (10) – program rozrywkowy; **16.50** Ślub od pierwszego wejrzenia 8 (10); **17.55** Kuchenne rewolucje 25 (11) – program kulinarno-rozrywkowy; **19.00** Fakty – serwis informacyjny; **19.25** Sport; **19.35** Pogoda (9059); **19.45** Uwaga!; **20.00** Mam talent 14 (11); **22.15** Wpadka – komedia, USA 2007, reż.: Judd Apatow, wyk.: Katherine Heigl, Seth Rogen, Paul Rudd, Leslie Mann, Jason Segel; **00.55** Pierwsza noc oczyszczenia – film sensacyjny, USA/Francja 2018, reż.: Gerard McMurray, wyk.: Y'lan Noel, Lex Scott Davis, Joivan Wade, Mugga, Marisa Tomei; **03.05** Szpital (887); **04.05** Uwaga!; **04.25** Zamieszkać na plażę 3 (11); **04.55** Recepta na stary dom 2 (9)

POLSAT

06.00 Nowy dzień z Polsat News; **08.00** Potwory kontra Obcy – film animowany; **10.10** Ewa gotuje (465); **10.40** Nasz Nowy Dom (275); **11.40** Bogaty Dom – Biedny Dom (44); **12.50** Górale (28); **13.30** Drwale i inne opowieści Bieszczadu (129); **14.05** Drwale i inne opowieści Bieszczadu (130); **14.40** Rolnicy. Podlasie (30); **15.50** Więzienie (46); **16.20** Więzienie (47); **16.50** Więzienie (48); **17.20** Więzienie (49); **17.50** Chłopaki do wzięcia (283); **18.20** Chłopaki do wzięcia (284); **18.50** Wydarzenia; **19.15** Prezydenci i Premierzy (271); **19.45** Sport; **19.55** Pogoda; **20.05** Coco – film animowany; **22.30** Opancerzony – film akcji, USA 2009, wyk.: Matt Dillon, Jean Reno, Laurence Fishburne, Ulrich Skeet, Milo Ventimiglia, Fred Ward; **00.15** Terminator: Mroczne przeznaczenie – film s.f., USA/Hiszpania/Węgry, 2019, reż.: Tim Miller, wyk.: Diego Boneta, Linda Hamilton, Tom Hopper, Gabriel Luna, Davis Mackenzie, Arnold Schwarzenegger; **03.05** Świat według Kiepskich (184); **03.50** Świat według Kiepskich (194); **04.40** Disco Gramy; **05.25** Telezakupy TV Okazje

Redakcja „Idziemy” nie ponosi odpowiedzialności za zmiany w programach TV wprowadzone przez nadawców po 25 X 2022 r.



foto: President.gov.ua/Wikipedia

obecnego na Ukrainie Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. A gwałtowne przyspieszenie tego procesu nastąpiło w ciągu ostatniego półrocza, po wybuchu wojny. Parafie uświadomiły sobie, że Kościół, w którym dotąd trwały, związany jest z państwem agresora. Jest to proces całkowicie oddolny i dobrowolny. Poszczególne wspólnoty parafialne same na zwoływanych w tym celu zebraniach podejmują decyzje o połączeniu się z Prawosławnym Kościołem Ukrainy. Warto zaznaczyć, że w Kościele prawosławnym to członkowie wspólnoty są najwyższą władzą parafii.

(...)

Jezus wezwał nas wszystkich do budowania jednego Kościoła. (...)

Jesteśmy otwarci na dialog z Kościołem katolickim i Stolicą Apostolską. Rozumiemy, że potrzebny jest do tego czas, gdyż Stolica Apostolska miała dotąd trwałe stosunki z Rosyjskim Kościołem Prawosławnym. Potrzebny jest czas na to, abyśmy mogli takie relacje stop-

gu. Dokonuje się on głównie w płaszczyźnie tzw. ekumenizmu praktycznego, czyli wspólnego świadectwa różnych Kościołów i religii, wobec problemów i dramatów, jakie przeżywa otaczający nas świat.

Krótko mówiąc, dajecie świadectwo, że w nowoczesnym świecie chrześcijaństwo ma wciąż wiele do powiedzenia...

Mam nadzieję, że jako Ukraińcy mamy szansę wnieść coś istotnego do tej rodziny narodów, jaką jest dziś Unia Europejska. A chodzi o pewien wkład duchowy, czego dzisiejszy świat ma deficyt. Razem z chrześcijanami z innych krajów będziemy mogli się tym dzielić. Dostrzegamy również, że w europejskiej cywilizacji są dziś pewne problemy. Mam nadzieję, że Ukraina wraz z Polską drogą dialogu jest w stanie umocnić głos chrześcijan w Unii Europejskiej.

A jakie macie dziś oczekiwania od Polski i Kościoła w Polsce? Wojna przecież trwa i przynosi tragiczne zniwo.

Praktyczny ekumenizm

Ze zwierzchnikiem Prawosławnego Kościoła Ukrainy, metropolitą **Epifaniszem**, rozmawia Marcin Przeciszewski (KAI)

Jaki jest kształt Prawosławnego Kościoła Ukrainy niemal cztery lata po jego powstaniu?

W grudniu obchodzić będziemy czwartą rocznicę soboru zjednoczeniowego, na którym doszło do utworzenia Prawosławnego Kościoła Ukrainy, a 6 stycznia 2019 r. patriarcha Konstantynopola Bartłomiej I udzielił nam Tomosu o autokefalii. Od tego momentu po 300 latach dominacji rosyjskiej Ukraina zyskała swój samodzielny, autonomiczny Kościół. Przez te cztery lata Prawosławny Kościół Ukrainy wzrasta i umacnia się, jakościowo i ilościowo. W świetle danych statystycznych 54 proc. obywateli Ukrainy należy do naszego Kościoła, a do Ukraińskiego Kościoła Patriarchatu Moskiewskiego tylko 4 proc. A wszystkich prawosławnych jest w Ukrainie ponad 70 proc.

Obserwujemy proces przechodzenia wiernych i parafii z Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego Patriarchatu Moskiewskiego do autokefalicznego Kościoła Ukrainy. Jaka to jest skala?

Przez ten czas przyłączyło się do naszego Kościoła ponad 1,5 tys. wspólnot parafialnych, działających dotąd w strukturach wciąż

niowo zbudować. Zresztą, one już się rozwijają. Choćby poprzez mój obecny pobyt w Polsce i spotkania z polskimi biskupami. Duże znaczenie dla budowania relacji między naszym Kościołem a Kościołem rzymskokatolickim miała wizyta delegacji polskiego episkopatu w czerwcu br. w Kijowie (...).

Zresztą, chyba jednym z dowodów Waszej woli budowania dobrych stosunków z Kościołem katolickim jest codzienna współpraca z Kościołem greckokatolickim na Ukrainie?

Na Ukrainie mamy bardzo dobre i przyjazne stosunki z Kościołem zarówno rzymskokatolickim, jak i greckokatolickim. Taką dobrą przestrzeń współpracy stwarza m.in. Wszelchukraińska Rada Kościołów i Organizacji Religijnych. Istnieje ona już ponad 25 lat i skupia wszystkie Kościoły, wyznania i religie istniejące w tym kraju. W żadnym kraju, poza Ukrainą, takie ekumeniczne i międzyreligijne forum nie istnieje. Ukraina jest więc przykładem dobrego, ekumenicznego dialo-

Przed wszystkim jesteśmy wdzięczni za tę pomoc, jaką już od was otrzymaliśmy. Prosimy o dalszą pomoc, gdyż sytuacja, szczególnie teraz, u progu zimy, staje się coraz trudniejsza. Potrzebujemy pomocy na bardzo różnych polach. A jeszcze większej pomocy będziemy potrzebować w odbudowie Ukrainy ze zniszczeń wojennych po wojnie.

Ale jako chrześcijanie potrzebujemy przede wszystkim duchowego i modlitewnego wsparcia. Tej du-

chowey pomocy potrzebują też nasi wierni, którzy przebywają w Polsce jako uchodźcy. A to dlatego, że niestety Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny nie chce opiekować się naszymi wiernymi i odmawia im udzielania sakramentów. Pragniemy z nim podjąć braterski dialog i kierujemy listy, ale pozostają one bez odpowiedzi. Jesteśmy więc radzi, że Kościół katolicki w Polsce daje nam przestrzeń do modlitwy. I także na tym polu nasza współpraca może być owocna.

Wywiad pochodzi z serwisu KAI, skróty i tytuł od redakcji „Idziemy”

Mam nadzieję, że Ukraina wraz z Polską, drogą dialogu, jest w stanie umocnić głos chrześcijan w Unii Europejskiej.

Zareklamuj się u nas!

idziemy



II okładka
205 x 285 + 5 mm na spady



1/1 strona wewnątrz pisma
205 x 285 + 5 mm na spady



Junior page
135 x 190 mm
+ 5 mm na spady



moduł
reklamowy
75 x 140 mm



moduł
reklamowy
95 x 67 mm



Zapraszamy do kontaktu: reklama@idziemy.com.pl, tel. 502 142 292

W samo południe

Cały Świat / 12:00



zaśpiewajmy
razem

Hymn!



11.11.22

niepodlegla.gov.pl

MKiDN

niepodległa

#niepodlegladohymnu